

Tutkimus Suomen maajoukkueen miesjalkapalloilijoiden
maantieteellisestä liikkuvuudesta

Lasse Tirri

Liikunnan yhteiskuntatieteiden pro gradu -tutkielma
Kevät 2015
Liikuntakasvatuksen laitos
Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Lasse Tirri (2015). Tutkimus Suomen maajoukkueen miesjalkapalloilijoiden maantieteellisestä liikkuvuudesta. Liikuntakasvatuksen laitos, Jyväskylän yliopisto, liikunnan yhteiskuntatieteiden pro gradu -tutkielma, 85 s.

Suomalainen urheilukenttä on monien lajien ja paikalliskulttuurien sävyttämä. Tässä joukossa jalkapallo on ollut perinteisesti varsinkin rannikkoseutujen ja suurten kaupunkien laji, mikä näkyy vieläkin suomalaisessa jalkapallomaantieteessä. Tässä tutkielmassa kerrotaan kuinka lajin leviäminen, globalisaatio ja liikunnan paikalliskulttuurit sekoittuvat osaksi suomalaista jalkapalloa ja yhteiskuntaa sekä valotetaan tapahtumien kehitysvaiheita. Samalla ne taustoittavat tutkimusta, jossa suomalaisen jalkapallomaantieteen muutosta tarkastellaan maajoukkuepelaajien kautta.

Tutkielmassa käsitellään Suomen jalkapallon A-maajoukkueessa vuosina 1965, 1985 ja 2005 pelanneiden miesjalkapalloilijoiden kasvattaja-alueita sekä heidän maaotteluhetkellä edustamiensa seurojensa sijainteja. Aiheeseen pureudutaan urheilumaantieteen keinoin sekä suomalaisiin urheilun ja liikunnan paikalliskulttuureihin nojaten. Tutkimusaineisto on kerätty ottelutilastoista tarkasteluvuosittain ja yhdistetty pelaajahistorioiden kanssa. Aineistonkeruun jälkeen sisältöä on analysoitu esimerkiksi erilaisten taulukoiden ja kuvioden muodossa.

Vuonna 1965 maajoukkuepelaajat olivat saaneet jalkapallo-oppinsa lähinnä eteläisessä Suomessa. Siirryttäessä vuoteen 1985, pohjoisin kasvattipaikkakunta oli vaihtunut Kokkolasta Kemiin. Viimeisenä tarkasteluvuotena pohjoisen osuus oli kasvanut entisestään. Pohjois-Suomen keskittymän lisäksi eniten maajoukkuepelaajia olivat kasvattaneet suuret kaupungit Lahti, Helsinki ja Tampere. Vuosien kuluessa maajoukkue on myös alkanut yhä vahvemmin koostua ulkomailla pelaavista jalkapalloilijoista. Vuonna 1965 ainoastaan yksi pelaaja pelasi Suomen ulkopuolella, vuonna 1985 heitä oli 10, ja viimeisenä tarkasteluvuotena jo 35. Laitettaessa kaikkien tarkasteluvuosien pelaajat kartalle kasvattajapaikkakuntansa mukaan, rannikkoseudut ja muutamat suuret kaupungit korostuvat selkeästi. Samalla maantieteellisesti laajassa Suomessa löytyy etenkin sisämaasta laajoja alueita, joilta ei näinä vuosina tullut maajoukkueeseen yhtään jalkapalloilijaa. Tämä ei tuloksena yllätä, sillä vahvat paikalliskulttuurit ohjaavat olennaisesti paikallisväestön innostusta tiettyihin lajeihin, ja pienemmillä paikkakunnilla jo joukkueiden kokoamisessa voi olla omat haasteensa.

Aihe tarjoaa monia jatkotutkimuksen aiheita, ja urheilumaantiede tuo omat mielenkiintoiset vivahteensa urheilun tutkimuskenttään. Lisäksi erilaiset pelaajapolut ja akatemit vilahtelevat jatkuvasti urheiluväen puheissa, joten tältäkin pohjalta on hyvin mielenkiintoista tutustua eri näkökulmista urheilijoiden lähtöalueisiin – vaikkakin menestyvän urheilijan takana on asuinpaikan lisäksi lukemattomia muitakin osatekijöitä.

Asiasanat: jalkapallo, maantiede, maajoukkue, liikuntakulttuuri, alueellisuus, paikallisuus

ABSTRACT

Lasse Tirri (2015). Research of the geographical mobility of Finnish men's national team footballers. Department of Sport Sciences, University of Jyväskylä, Master's thesis in Social Sciences of Sport, 85 pp.

There are typically many different sports and local cultures in the Finnish field of sports. Football has traditionally been the most popular in the coastal area and in big cities. Therefore the arrival of football starting via the coastline and the big cities can still be seen in Finnish football geography. In this research the spreading of football, globalization and local sport cultures are attached to Finnish football, society and their phases. These themes also form the background to this research, in which the change of Finnish football geography is researched through the players of the national team.

The purpose of this study was to discover the origins of the Finnish footballers who played in the national team in 1965, 1985 and 2005. Also the location of the clubs represented by the footballers will be studied. These themes will be processed with views from sports geography and local sports cultures in Finland. The player lists from each year were taken from match statistics and combined with the individual player histories. When all the material was collected, information was listed in different tables.

In 1965 the national team footballers came mainly from the southern parts of Finland. When moving to year 1985, the most northern place in the collected data has changed from Kokkola to Kemi. In the last year studied the proportion of the players from the northern part of Finland had grown even more. Additionally, the big cities of Lahti, Helsinki and Tampere are cities which have produced most national team players during the mentioned years. There is also a growing trend among national team players playing abroad. In 1965 only one player didn't play in Finland, but in 1985 there were 10 and in 2005 35 players who were members of foreign clubs. If all the footballers in the data were placed on a map, the coastal areas and big cities would still be emphasized. At the same time there are large areas in the interior Finland that didn't produce any footballers to the national team during the studied years. This isn't surprising, because strong local sports cultures guide people's enthusiasm to specific sports and in smaller towns it can be hard even to form teams.

These themes offer numerous possibilities for further studies, as sports geography brings about some interesting shades to the field of sports studies. In addition, different academies and athletes' career paths are often mentioned in the field of sports, so also from this point of view it is interesting to take a deeper look into the areas where the national team level athletes originate from – although there are still many other factors influencing the road becoming a top athlete than just the place of birth.

Key words: football, geography, national team, sports culture, regionality, locality

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

1 JOHDANTO	1
2 TUTKIMUSTEHTÄVÄ, -MENETELMÄT JA -AINEISTOT	4
3 JALKAPALLO LAJIEN MAAILMANKARTALLE	10
3.1 Jalkapallon varhaismuodot.....	11
3.2 Kasvu ja globalisaatio.....	12
4 SUOMALAISEN JALKAPALLOILUN MUUTOS	17
4.1 Jalkapalloilun leviäminen Suomeen	18
4.2 Jalkapallojärjestelmän kehittyminen	20
4.3 Jalkapalloperheen kasvu	23
4.4 Lajinomaistuminen	25
4.5 Jalkapalloileva, kansainvälinen Suomi.....	27
4.6 Globaalin jalkapallon Suomi.....	29
5 URHEILUMAANTIEDE.....	31
5.1 Kansainvälinen tutkimusperinne	34
5.2 Paikalliset lajikulttuurit ja jalkapallo-Suomi.....	38
6 MAAJOUKKUEPELAAJAT JA SUOMALAINEN JALKAPALLOMAANTIEDE	47
6.1 A-maajoukkue vuonna 1965	49
6.2 A-maajoukkue vuonna 1985	53
6.3 A-maajoukkue vuonna 2005	57
7 TULOKSET	64
7.1 Kasvattajapaikkakunnat	65
7.2 Maajoukkuepelaajien edustamat seurat	70
8 POHDINTA.....	75
LÄHTEET	79

1 JOHDANTO

Pukiessaan Suomen maajoukkuepaidan päälleen pelaaja edustaa ensisijaisesti maataan. Jokainen maajoukkuepaidan ansainnut pelaaja on kuitenkin kulkenut oman polkunsa päästäkseen pelaamaan maansa puolesta ja tällöin pelaaja tulee samalla edustaneeksi esimerkiksi kasvattajaseuraansa ja kotikaupunkiaan. Pelatessaan pelaaja edustaa koko maata, mutta hänen pelilliset juurensa ovat tietyssä kotikunnassa ja seurassa. Suomalaisessa jalkapallossa kotiseurarakkaus ei toki yleensä ilmene aivan samoin kuin esimerkiksi Espanjassa, jossa katalonialaiset pelaajat ovat saattaneet peittää maaotteluissa Espanjan lippuja pelisukistaan, mutta silti on mielenkiintoista tutustua suomalaisten maajoukkue-tason pelaajien jalkapalloilullisiin kasvattaja-alueisiin.

Tässä tutkielmassa suomalaista jalkapalloa ja maajoukkuejalkapalloilijoiden tuotantoa tarkastellaan maantieteellisen lähestymiskulman kautta. Kartoitan Suomen jalkapallon A-maajoukkueessa vuosina 1965, 1985 sekä 2005 pelanneiden miеспelaajien jalkapalloilullisia kasvattialueita, sekä haen syitä saaduille tuloksille ja mahdollisesti ilmeneville muutoksille. Tulen tukeutumaan vahvasti urheilumaantieteeseen sekä liikuntakulttuuriin muutoksen ja alueellisuuden tutkimustuloksiin, sillä nämä kaikki kokonaisuudet nivoutuvat tutkimusaiheessani mielenkiintoisella tavalla yhteen.

Jalkapalloa tutkimalla voidaan tehdä tärkeitä havaintoja myös urheilun yleisestä muutoksesta sekä globalisaatiosta. Toistaiseksi Suomessa on kuitenkin tutkittu jalkapalloa melko vähän itse pelin, valmentamisen ja erilaisten historiatutkimuksen piiriin laskettavien töiden ulkopuolella. (Nevala ym. 2005, 87.) Suomalainen jalkapallotutkimus on pitkälti pohjautunut pelillisiin seikkoihin. Vähitellen kuitenkin myös jalkapallon yhteiskunnalliset ilmiöt ja vaikutukset ovat saavuttaneet suosiota tutkimusaiheena. Jalkapalloilun kehitystä on tutkittu niin yleisellä tasolla, kuin yksityiskohtaisten seurahistoriikkienkin kautta. Myöskään maantieteellinen jalkapallotutkimus ei ole enää nykyisin täysin kyntämätön pelto, vaan suomalaisen jalkapallomaantieteen parissa on myös tehty tutkimuksellisia avauksia.

Paikallistason pelaajakasvatuksen lopputuloksena pelaajia nousee aina maajoukkuepaitaan saakka. Tietyt alueet profiloituvatkin helposti pelaajien kasvattajiksi ja toiset rekrytoijiksi. Maajoukkueen kannalta on tietysti toissijaista, mistä pelaajat maantieteellisesti maajoukkueen käyttöön tulevat. Yleinen pelaajatuotannon tarkastelu kertoo kuitenkin muustakin kuin yksittäisten pelaajien joskus sattumanvaraisesta asuinpaikasta.

Pelaajatuotanto nojaa lajitoimintaan vaadittavan riittävän väestöpohjan lisäksi vahvasti esimerkiksi jalkapallokulttuurin laajuuteen ja lajin asemaan, joiden vahvuus tai heikkous on usein myös hieman henkilön subjektiivisesta vaikutelmasta riippuva. Pelaajien kohdalla määrä ei kuitenkaan korvaa laatua ja lisäksi itse toiminnan laatu ja määrä ovat luonnollisesti suuressa roolissa aina lajin opettelusta lähtien. Erilaisten vaikutusten summana voidaankin nähdä tietyt alueet vahvempina pelaajakasvattajina kuin toiset.

Suomalaiselle urheilulle on melko tyypillistä, että eri lajeille löytyy selkeitä suosituimmuus- ja menestysalueita. Paikallisimagot nojaavat usein vahvasti tiettyihin urheilulajeihin, ja alueen vahva laji ruokkii helposti itse itseään lyöden alueelle entistä vahvemman leimansa. Vastakkainasetteluja ja kilpailuasetelmia syntyy niin saman lajin parissa seurojen kesken kuin lajien välilläkin. Lajit käyvät globaalien näkyvyystaistelun lisäksi kilpailua myös kansallisesta suosiosta ja joillakin alueilla yksittäinen laji saattaa napata itselleen vahvan otteen alueen urheilusta vaikuttaen osaltaan paikalliseen identiteettiin. Varsinkin pienet kaupungit saattavat profiloitua yhden tai kahden lajin alueiksi, kun taas suuremmissa kaupungeissa luonnollisesti lajikirjo ja harrastajamäärät ovat helposti suurempia. Voisikin olettaa, ettei tietyn lajin hallitsemalta paikkakunnalta tulisi, ainakaan laajemmissa määrin, kovan tason urheilijoita muihin lajeihin. Tässä tutkielmassa lajien välinen syvällisempi kasvatti- ja suosituimmuusalueiden vertailu jätetään kuitenkin tekemättä, vaikka aihe tässä muodossa varsin kiinnostavana näyttäytyykin.

Tälläkin hetkellä erilaiset urheilijan polut ja strategiaprojektit huippu-urheilijoiden tuottamiseen ovat vahvasti suomalaisen urheiluväen huulilla. Onkin hyvin mielenkiintoista palata ajassa hieman taaksepäin ja tutkia, onko edellä mainittujen

vuosien pelaajistoissa havaittavissa säännönmukaisuuksia tai onko tapahtunut alueellista muutosta vuosien kuluessa.

Jalkapallo on yksi globalisaation voimakkaimmista ilmentymistä, mutta ainakaan vielä se ei ole kadottanut alleen kansallisia identiteettejä tai kilpailua kansakuntien paremmuudesta. Tässä yhä vallalla olevassa maiden välisessä paremmuuskilpailussa ovat osaltaan myös tämän tutkielman lähtökohdat. Tutkimuksen aineisto pohjautuu maajoukkuepelaajiin ja heidän taustoihinsa, sillä pelaajat on kulloisenkin maajoukkuevalmentajan toimesta valittu mukaan nurmella käytävään kansainväliseen kamppailuun. Maajoukkuejalkapalloilijoiden kasvattajapaikkakuntien ja liikkumisen tarkastelun muodossa tutkimus viedään kansalliselle tasolle, jossa identiteetti on jaettavissa erilaisten ja paikallisten lajikulttuurien varaan. Lisäksi kansallisten lajikulttuurien piirteissä voi olla omia vivahteita alueesta riippuen.

Seuraavassa luvussa esitellään tutkimuksen taustaa, eli pureudutaan tarkemmin tutkimustehtävään ja tämän tutkimuksen tekemiseen. Kolmannessa pääluvussa esitellään jalkapallon yleisiä kehityssuuntia maailman suosituimmaksi peliksi. Näin saadaan käsitys jalkapallon maantieteellisestä leviämisestä eri mantereille. Tämän jälkeen käydään läpi suomalaisen jalkapalloilun vaiheita, jotta saamme laajemman käsityksen jalkapallohistorian vaiheista ymmärtääksemme paremmin varsinaisen tutkimustulosten merkityksen. Urheilumaantieteen luvussa sidotaan yhteen jalkapallo sekä urheilumaantiede, jotta päästään syvemmälle tutkimaan ilmiöön. Vasta tämän jälkeen on mielekästä ryhtyä tutkimaan pelaajien kasvattajapaikkakuntien jakaumien mahdollisia vuosien varrella tapahtuneita muutoksia. Näiden lukujen jälkeen taustojen ymmärrys mahdollistaa varsinaisten tutkimustulosten esittämisen ja laajemman ymmärtämisen. Aineiston analyysiä vedetään kasvattajapaikkakuntien osalta kolmessa alaluvussa vuosittain yhteen tilastojen ja karttojen selventäminä. Lisäksi samalla tehdään vertailua maajoukkuepelaajien liikkumisesta edustamiensa seurojen mukaisesti. Karttaan merkittynä kaupunkien kasvattajamääriä ja tapahtuneita muutoksia on helpompi havainnoida ja ne tekevät tulokset konkreettisemmiksi. Tulosluvussa niputetaan yleiset tutkimustulokset yhteen, kun aiemmassa luvussa kutakin tarkasteluvuotta on käsitelty yksityiskohtaisemmin omana yksikkönään. Lopuksi tutkielma päätetään viimeisen pääluvun pohdinnalla.

2 TUTKIMUSTEHTÄVÄ, -MENETELMÄT JA -AINEISTOT

Tutkimustehtäväni on kartoittaa Suomen jalkapallon miesten A-maajoukkueen pelaajiston kasvattajaseuroja sekä pelaajien maaotteluhetkellä edustamia seuroja sekä analysoida mahdollisia muutoksia urheilumaantieteen keinoin. Tarkastelu suoritetaan valituilta vuosilta ja tutkimuksessa käsiteltävät maajoukkuekokoonpanot ovat vuosina 1965, 1985 ja 2005 pelatuista maaotteluista. Tutkimusaiheeseen perehdytään myös lajin muutoskohtien ja suomalaiselle liikuntakulttuurille tyypillisten paikallisten lajikulttuurien kautta. Tutkimuskysymykseni ovat mainittuun tutkimustehtävään liittyen seuraavanlaiset:

1. Miltä alueilta Suomen miesten jalkapallon A-maajoukkueessa vuosina 1965, 1985 ja 2005 pelanneet pelaajat ovat lähtöisin?
2. Mitä kasvattajapaikkakuntien maantieteellisen jakauman mahdollisista muutoksista ja niihin vaikuttaneista tekijöistä voidaan kertoa?
3. Millaisia muutoksia on tapahtunut pelaajien maaotteluhetkellä edustamien seurojen maantieteellisessä jakaumassa?

Tutkimusjoukkojen valinnassa käytetty 20 vuoden väli on riittävä mahdollisen muutoksen havaitsemiseen. Lisäksi näitä vuosia yhdistää myös se, että MM-karsintoja pelattiin jokaisena tarkasteluvuonna. Mainittu otantaväli tarkoittaa myös hyvin pitkälti sitä, että A-maajoukkueen kulloinkin käytössä ollut pelaajamateriaali on ehtinyt vaihtua kyseisten vuosien välillä siinä määrin, että vertailua on tarkoituksenmukaista tehdä pelaajiston osalta. Toisaalta maajoukkueen pelaajamateriaalissa ei yleensä tapahdu vuosittain kovinkaan suurta muutosta, jolloin yksittäisen vuosiluvun valinnan merkitys tutkimusaiheen kannalta pienenee. Kunkin vuoden tilastoihin on laskettu otteluissa joko avauskokoonpanoon merkityt tai vaihdosta kentälle päässeet pelaajat, jotka ovat näin kartuttaneet virallista maaottelutilastoaan. Ainoastaan vaihtoon merkityt pelaajat eivät muodosta kovin suurta joukkoa, sillä vuonna 1985 heitä oli yksi ja vuonna 2005 neljä. Vuoden 1965 osalta tilastoissa ei vain vaihdossa olleiden pelaajien nimiä ole listattu, mutta kahteen muuhun tarkasteluvuoteen peilaten lukema tuskin on kovin suuri.

On huomattava, että laaditut kartat ja tilastot eivät sinänsä suoraan kerro paikkakuntaakohtaisesta lajityön absoluuttisesta tasosta laajemmassa mittakaavassa, tai siitä kuinka monta paikkakunnan omaa poikaa pelaa esimerkiksi pääsarjatasolla kasvattajaseuransa paidassa. Tutkimuksessa perehdytään nimenomaan maajoukkueiden saavuttaneiden pelaajien lähtöalueisiin. Tässä tutkielmassa näitä lähtöalueita kutsutaan myös kasvattajapaikkakunniksi, sillä termit ”kasvatti” ja ”kasvattaja” ovat vakiintuneet jalkapallon yleiseen termistöön, vaikka ne eivät aivan sanojen koko merkitysalaa mukanaan tuokaan. Urheiluseurojen osalta kasvatustyön kun voidaan katsoa olevan itse lajitoiminnan ulkopuolella myös ihmisen kasvattamista (ks. Westergård 1993, 39).

Tutkimus on rajattu vain miesjalkapalloilijoihin, sillä naisten maaottelutoiminta on ollut tarkasteluaiikoina melko vähäistä. Vaikka nykyisellään naisten maajoukkue-toiminta on vireää ja miehistä poiketen arvokisapaikkojakin on saavutettu, ei tällä vuosiotannalla naisten ottaminen mukaan tutkimukseen ole tarkoituksenmukaista. Naisten jalkapallomaajoukkue pelasi ensimmäisen ottelunsa 1973, ja esimerkiksi tarkasteluvuonna 1985 naisille kertyi maaotteluita yhteensä ainoastaan neljä. (Vehviläinen 2008, 50; Itkonen & Nevala 2006, 72.)

Alustuksena tutkimuskysymyksiini vastaamiseen käyn läpi niin maailmalla kuin Suomessakin tapahtuneita jalkapallon yleisen kehityksen suuntaviivoja. Tämänkaltaisen kehityksen kuvaamisen kautta on helpompaa ymmärtää ja päästä sisälle myös suomalaisen liikuntakulttuurin muutokseen ja sen sisältämiin ilmiöihin. Nimenomaan Suomen osalta muutoksen kuvaus nivoutuu erityisen tiiviisti yhteen varsinaisen tutkimustehtäväni kanssa, kun pyrin löytämään vastauksia asettamiini tutkimuskysymyksiin ja pohtimaan ilmiöiden mahdollisia yhteiskunnallisia ja lajikulttuurisia syitä.

Varsinaista hypoteesia ei tutkimukselleni ole asetettu, mikä laadullisessa tutkimuksessa tarkoittaa sitä, ettei aiheesta tai tuloksista ole tutkimukselle valmiita ennakko-odotuksia. Ei voida kuitenkaan sivuuttaa sitä, että havainnot saavat merkityksiä myös aiemman kokemusmaailmamme perusteella. (Eskola & Suoranta 1998, 19–20.) Vaikka tutkimukseen ei tässä kohdistukaan ennakko-odotuksia varsinaisten tulosten suhteen, on aihepiiri tutkijalle siinä määrin tuttu, että joitakin aavistuksia yksittäisten pelaajien taustoja tuntemalla on mahdollista muodostaa. Nämä mahdolliset ennakkotiedot eivät

kuitenkaan tämänkaltaista aineistoa kerätessä pääse vaikuttamaan merkittävästi lopulliseen tutkimustulokseen tai aineiston tulkintaan. Aineiston keruuvaiheessa kasvattajapaikkakuntia määriteltäessä tutkija tekee tulkintoja ja linjanvetoja, mutta tässä suhteessa lajijymärrys voitaneen katsoa eduksi.

Tutkimusaiheessani ei siis mielestäni ole toisinaan laadulliselle tutkimukselle ongelmallista tilannetta, jossa aihe tai menetelmät ovat tutkijalle liian henkilökohtaisia tai aiheuttavat moraalipohdintoja. Vaikka tässä tapauksessa tutkija onkin kiinnostunut jalkapallosta, en koe sen olevan ongelma tutkielman luonteen vuoksi. Taustalla oleva kiinnostus aiheita kohtaan on lähinnä mielenkiintoa ilmiön tutkimiseen ja havainnointiin, eikä ilmene minkään ennalta päätetyn tai toivotun tuloksen tavoitteluna. Koenkin, että omat kokemukset ja tiedot jalkapallosta monissa muodoissaan helpottavat asioiden jäsentämistä ja tulkitsemista. Toisaalta tutkijan omat tiedot voivat vaikuttaa tutkimukseen myös siten, että kaikkea tietoa ei tule tarpeeksi avattua esimerkiksi asiaan perehtymätöntä lukijaa ajatellen. Mutta kuten Eskola ja Suoranta (1998) toteavat, vaikka tutkijalla ei olisikaan valmiita ennakko-odotuksia aiheesta, saavat havainnot merkityksiä aikaisemmasta kokemusmaailmastamme. Näistä kokemuksista ei kuitenkaan tule muodostaa sellaisia asetelmia, joiden tuloksena tutkimukselliset toimenpiteet rajoittuisivat. Tutkimusaineiston avulla tutkija voi myös havaita uusia näkökulmia. (Eskola & Suoranta 1998, 19–20.) Tutkimuksen menetelmällisen objektiivisuuden toteutumiseksi tehtyä tutkimussuunnitelmaa noudatetaan poikkeamatta siitä esimerkiksi poliittisiin tai muihin ulkopuolisiin perusteisiin liittyen. Lisäksi menetelmälliselle objektiivisuudelle on tärkeää, että sama tutkimus olisi toistettavissa toisen tutkijan tekemänä samoista lähtökohdista. (Hirsjärvi ym. 1997, 292.)

Laadullisen tutkimuksen parissa tutkijalla on usein käytettävissään aiheesta riippuen valmiita aineistoja. Tällöin aineistoa ei kerätä itse esimerkiksi haastattelemalla, vaan aineisto voi olla valmiina muun muassa aikaisempien tutkimusten ansiosta, erilaisina tilastoina tai dokumentteina ja asiakirjoina. (Eskola & Suoranta 1998, 117–118.) Tässä tutkimuksessa käytetäänkin nimenomaan valmiita aineistoja. Maajoukkueen kokoonpanot ja otteluissa esiintyneiden pelaajien tiedot on kerätty kyseisiä vuosia käsittelevistä Jalkapallokirjoista (ks. Soininen 1986; Soininen 2006) sekä Suomen Palloliiton 100-vuotisjuhlajulkaisusta Rakas Jalkapallo. Pelaajakohtaiset seuratiedot on

puolestaan poimittu Suomen Palloliiton internet-sivuilta ja teoksesta Pelimiehet, johon on kerätty Suomen jalkapallon pelaajatilastot pääsarjassa vuosina 1930–2006 ja ykkösdivisioonassa vuosina 1973–2006 pelanneista jalkapalloilijoista (ks. Suomen Palloliitto 2006; Kasila & Vuorinen 2007). Tutkimusaineiston keräysvaiheessa maaotteluissa pelanneet pelaajat on listattu ottelutilastoista omiin taulukoihinsa tarkasteluvuosien mukaisesti. Pelaajista kirjattiin ylös osallistumiset karsintaotteluihin, pohjoismaiden turnauksen otteluihin sekä harjoitusotteluihin. Pelaajista lisättiin taulukkoon myös syntymäajat sekä -paikat. Joissakin tapauksissa tulkintaa kasvattajaseuran perusteella määrittelystä kasvattajapaikkakunnasta on vahvistettu vertailulla pelaajan syntymäpaikkaan. Kasvattajapaikkakunnaksi ei ole suoraan merkitty syntymäpaikkaa, vaan määrittely on tehty tutkijan toimesta tarpeen mukaan. Pelaajakohtaisten kasvattajapaikkakuntien määrittelyn jälkeen tietoja on taulukoitu edelleen esimerkiksi kasvatti- ja pelipaikkakuntien mukaisesti. Myös pelaajien maaotteluhetkellä edustamat seurat ja maat on poimittu ottelutilastoista tutkimusaineistoon analyysiä varten. Pelaajien ja seurojen käsittely tai esiintuominen nimineen ei ole tutkimuskysymysten kannalta olennaista, eikä siten tuo mukanaan tutkimuksellista lisäarvoa, joten nimet on jätetty pitkälti mainitsematta.

Kvalitatiivista tutkimusta tehtäessä tulee asennoitua siihen, että tutkimusongelma saattaa elää tutkimuksen edetessä. Tästä syystä usein puhutaankin yleisemmällä tutkimustehtävä -termillä spesifimmän ongelma -sanana käytön sijaan. (Hirsjärvi ym. 1997, 122.) Kysymyksenasetteluun on kuitenkin paneuduttava siinä määrin, että tutkija erittelee kuitenkin kysymyksenasetteluaan vähintäänkin alustavasti. Muuten koko tutkimusta uhkaa jääminen ainoastaan aineiston luokitteluksi. (Palonen 1988, Hirsjärvi ym. 1997, 122 mukaan.) Aineistosta nousi tässäkin tutkimuksessa esille useita mahdollisten jatkotarkastelujen kohteita tutkimuksenteon aikana myös asetettujen tutkimuskysymysten ulkopuolelta. Näitä kaikkia ei kuitenkaan voi tämän tutkimuksen laajuudessa lähteä tutkimaan.

Laadullisen aineiston käsittely ja aineiston laadullinen käsittely voidaan erottaa toisistaan, vaikkakaan ero ei aina ole selvä. Laadullisessakin tutkimuksessa voi käyttää mukana kvantitatiivisia lukutapoja. Haastatteluakin voisi käyttää joko kvalitatiivisesti tai kvantitatiivisesti, ja haastatteluista kerättyä aineistoa voi analysoida niin laadullisesti

kuin määrällisesti. (Eskola & Suoranta 1998, 13.) Tässä tutkimuksessa aineistoista kerätyt taulukoita on analysoitu nimenomaan laadullisesti, hakien syitä ja seurauksia taulukon lukujen takaa. Laadullisella analyysillä on mahdollista päästä syvemmälle ymmärryksen tasolle, kuin mitä puhdas tilastotieto antaa helposti ymmärtää.

Laadullisessa tutkimuksessa tutkijalla on vapautta sekä tutkimuksen toteutuksessa että tulosten esille tuomisessa. Analyysin ja tulkintojen tekoon on olemassa kaksi erilaista lähestymistapaa. Ensimmäisessä pysytään tiukasti aineiston asettamissa rajoissa rakentaen tulkintoja tiukasti aineistosta lähtevästi. Toisessa taas aineistoa käsitellään apuvälineenä ja lähtökohtana tulkinnoille. Tulkintojen tekeminen onkin laadullisessa tutkimuksessa ongelmallisinta, eikä siihen ole olemassa muodollisia ohjeita. Induktiiviseen päättelyyn viitaten, yksi tulkintojen tuottamisen väline on niin sanottu fenomenologinen menetelmä. Siinä tarkoituksena on pyrkiä näkemään tutkittava aihe niin pelkistetysti kuin mahdollista, ilman etukäteisodotuksia. Yksittäisten havaintojen kautta edetään kohti tilannetta, jossa on lopulta mahdollista löytää ilmiöön sisältyviä laajempia merkityksiä. (Eskola & Suoranta 1998, 146–147.)

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkija joutuu tekemään pohdintoja tekemistään ratkaisusta sekä tulkintojen luotettavuudesta. Aineiston riittävyttä ja analyysin kattavuutta on vaikeaa arvioida puhuttaessa laadullisesta tutkimuksesta. Kattavuudella tarkoitetaan tässä sitä, etteivät tulkinnat perustu vain satunnaisiin otoksiin aineistosta. (Eskola & Suoranta 1998, 209, 216.) Tässä tutkimuksessa tulkintojen luotettavuudesta puhuttaessa nousee helposti esille pelaajien jalkapalloilullisten juurien määrittely. Tältä osin tutkija on nojannut näiden juurien määrittelyssään aiemmin tuotettuun informaatioon ja tarvittaessa omaan lajiymmärrykseensä.

Kvalitatiiviselle tutkimukselle usein tyypillisesti voidaan ajatella, että yksityisessä toistuu yleinen. Tämän alkujaan aristoteelisen ajatuksen taustalla on se, että yhtä tapausta riittävästi tutkimalla voidaan kustakin ilmiöstä nostaa se, mikä on merkittävää ja toistuu, kun aihetta tarkastellaan yleisemmällä tasolla. (Hirsjärvi ym. 1997, 177.) Kun laadullisessa tutkimuksessa pyritään saavuttamaan säännönmukaisuuksia, se ei kuitenkaan tarkoita, että yhteisiä piirteitä etsimällä pyrittäisiin määrittelemään tyypillinen esimerkkitapaus (Alasuutari 2011, 42). Kvalitatiivisessa tutkimuksessa

pyritään kuvaamaan, ymmärtämään ja antamaan teoreettista tulkintaa käsiteltävästä ilmiöstä (Eskola & Suoranta 1998, 61).

Laadulliselle tutkimukselle on tyypillistä kerätä aineistoa, joka mahdollistaa erilaisten tarkastelujen tekemisen (Alasuutari 2011, 84). Tässä tutkimuksessa varsinaisen aineiston kerääminen on melko rajattua, mutta tuloksien tulkitsemisessa monipuolisilla kirjallisuuslähteillä on mahdollista luoda analyysille syvyyttä varsinaisten tilastojen ja taulukoiden tueksi. Toisaalta vaikka aineisto on perusominaisuuksiltaan melko suppea, voidaan sitä tarkastella useista eri näkökulmista. Tällöin suppeammastakin aineistosta saadaan irti enemmän, eikä esimerkiksi pelaajalista oheistietoineen ole enää vain pelkkä pelaajalista. Lisäksi kerätyn aineiston sisällä eri tietojen vertailtavuus on helppoa, mikä mahdollistaa erojen esiin nostamisen.

3 JALKAPALLO LAJIEN MAAILMANKARTALLE

Lajien kehitystarinoita on usein käytännössä mahdotonta sitoa yhteen paikkaan ja aikaan. Lisäksi lajien leviämässä voi katsoa olevan erilaisia vaiheita varsinaisen maantieteellisen tunnettavuuden rinnalla. Esimerkiksi jalkapallosta voi eritellä itse lajin leviämisen maantieteellisesti uusille alueille, sekä lajin jo juurruttua, ilmiöiden leviämisen ja omaksumisen. Nykyisellään jalkapallo on jo saavuttanut lajina aseman, jossa se tunnetaan ja sitä harrastetaan ympäri maailman. Vastavuoroisesti lajin maantieteellisen leviämisen jälkeen myös jalkapalloon liittyvät ilmiöt leviävät vahvasti globalisaation edesauttamana. Niin pelaajien liikkuvuus, fanikulttuurin ilmiöt, yksittäisten pelaajien, joukkueiden ja sarjojen suuri suosio jopa toisella puolen maapalloa sekä internet- ja televisioseuraamisen voimakas kasvu liikuttelevat lajin ilmiöitä nopeastikin. Samalla jalkapallomarkkinoiden kasvulle tarjoutuu varsin hyvät lähtökohdat.

Jalkapallon leviämisen ja nykyisellään myös näkyvyyden taustoja saatetaan pohtia myös erilaisten termien kautta. Esimerkiksi termiparilla homogenisoituminen ja heterogenisoituminen voidaan tarkastella jalkapallomaailmassa tapahtuvia muutoksia. Homogenisoitumisen teorian mukaisesti globalisaatiolle on tunnusomaista kasvava kulttuurinen konvergensi monikansallisella tasolla. Jalkapallossa esimerkiksi eurooppalaiset jalkapalloliigat on tuotteistettu niin voimakkaasti, että niillä on vahva näkyvyys mantereesta riippumatta. Tällöin näiden tuotteiden näkyvyyttä pyritään kasvattamaan myös kehittyville alueille esimerkiksi Afrikkaan tai Aasiaan, jotka tarjoavat suurta kasvupotentiaalia. (Giulianotti & Robertson 2009, 38–40.) *Heterogeeniteoria* taas väittää, että globaali kehitys ylläpitää tai helpottaa kulttuurien monimuotoisuutta ja eroavaisuutta. Esimerkiksi television välityksellä on tehty tunnetuksi eri maille tyypillisiä peli-identiteettejä, mikä tuo esille jalkapallon pelikulttuurisia eroavaisuuksia. (Giulianotti & Robertson 2009, 38–42.)

Suhteellistumisen käsitteellä selvennetään paikallinen-globaali -suhdetta tuomalla ilmi paikalliskulttuurien kasvavia refleksiivisiä eroja. Globalisaatio heijastaa kulttuureja toisiinsa pakottaen nämä kulttuurit reagoimaan toisiinsa lisääntyvissä määrin. Jokainen oma jalkapallokulttuurinsa vaatii tietynlaista yhtenäisyyttä suhteissaan niin yksittäisten

ihmisten kuin kansainvälisten jalkapallojärjestelmien kesken sekä myös erilaisten ihmisyyteen liittyvien arvojen osalta. Esimerkiksi Brasiliassa yksilöiden tasolla esille nousee muun muassa brasilialaisten tapa pelata jalkapalloa näppärine kuljetuksineen ja tempuineen. Jalkapallojärjestelmien kabineteissa Brasiliassa on vaikutusvaltaa ja se on tottunut menestymään näilläkin kentillä. Ihmisyyden osalta taas voidaan nähdä, miten väliinpuotoajan asemasta pystytään jalkapallon avulla nousemaan kohti parempaa elämää ja ilmaisemaan itseään edustaen samalla maataan viheriöillä. Jalkapallon roolia ei voida väheksyä, sillä se rakentaa modernina aikana identiteettiä median, opetuksen, kielen ja populaarikulttuurin kautta. (Giulianotti & Robertson 2009, 35–36.)

3.1 Jalkapallon varhaisuodot

Jalkapallon syntyä on vaikea sijoittaa tiettyyn aikaan tai paikkaan, sillä sen erilaisia versioita on pelattu monissa maailmankolkissa. Erilaisia pallopelejä pelattiin jo vuosisatoja sitten esimerkiksi Kiinassa, Japanissa, Venäjällä ja Italiassa. (Giulianotti & Robertson 2009, 5–6; FIFA 2014).

Jalkapallon kehittymisen maailman suosituimmaksi pallopeliksi voi katsoa lähteneen 1800-luvun jälkimmäiseltä puolikkaalta. Tuolloin lajin säännöt erkanivat muista sukulaislajeista, kuten esimerkiksi rugbyista. Yksittäisenä huomattavana tapahtumana voidaan pitää lajin emämaana yleisesti pidetyn Englannin jalkapalloliiton perustamista vuonna 1863. Samalla lajin ensimmäiset viralliset säännöt vahvistettiin ja esimerkiksi tästä hetkestä eteenpäin palloa ei saanut enää kuljettaa käsin. Kehitys veikin siihen suuntaan, että monista jalkapallon varhaisuodoista suosituimmaksi oli nousemassa nimenomaan tämä suuntaus, jossa käsien käyttöä ei sallittu säännöissä. (Kanerva & Tikander 2012, 111.)

Jalkapallolla itselläänkin voidaan katsoa olleen erilaisia muotoja. Oli vanha ja jopa alkukantainen peli, joka oli suosittua tavallisen kansan keskuudessa ja joka ilmensi hyvin aikansa yhteiskuntaa väkivaltaisuuksineen sekä vähine sääntöineen ja rajoituksineen. Toisaalta oli ylempien sosiaaliluokkien suosima peli, joka saavutti

suosiota varsinkin julkisten koulujen poikaoppilaiden parissa. Merkittävänä erona näillä oli tiukkojen sääntöjen myötä karsittu väkivalta. Vähitellen yhteiskunnan kehityksen myötä kansan keskuudessa suosituimpi, mutta myös raaempi versio, alkoi hävitä ja toisaalta kouluissa pelattu jalkapallo siistiytyi entisestään. (Harvey 2005, 229.) Muutosta voidaan kutsua myös jalkapallon sivilisoitumiseksi, eli kehityskuluksi, jossa aikaisemmin kuvaillusta hivenen kaaoksenomaisesta pelistä otettiin askelia kohti säännöillä ja pelialueella rajattua toimintaa. Samaan suuntaa jalkapalloa veivät myös yksityiset poikakoulut, kun lajia pienine siistivine muutoksineen pidettiin hyvänä lajina koulujen oppilaille esimerkiksi kurin ja järjestyksen kannalta. (Nevala 2012, 240.) Toisaalta tämän vuosituhannen tutkijat ovat päättelleet, että myöskään rahvaan kansanosan suosiman kansanjalkapallon merkitystä on turha väheksyä. (Kanerva & Tikander 2012, 111–112).

1800-luvun puolivälissä tämä sivistyneempi jalkapallo alkoi levitä myös näiden koululaitosten ulkopuolelle ja kasvattaa suosiotaan merkittävästi. (Harvey 2005, 229.) Leviämisessä olennaista oli jalkapallon saavuttama suosio nimenomaan työväen ja keskiluokan parissa. Samalla ammattiyhdistysliikkeiden panostukset sekä työajan vähentyminen edesauttoivat lajille suotuisempia toimintaedellytyksiä. (Nevala 2012, 243.) Jalkapallon lyödessä läpi oli hevosurheilulla, kriketillä ja nyrkkeilyllä Britanniassa jo vahva asema, joten jalkapallon saavuttamaa menestystä ja laajaa suosiota näiden muiden lajien puristuksessa voidaan jopa hieman ihmetellä. (Harvey 2005, xxiii)

3.2 Kasvu ja globalisaatio

Valtakunnallisen kilpailutoiminnan varhaisimpana muotona oli 1871 alkunsa saanut Englannin Cup. Tämä FA-Cup on nykyään maailman vanhin jalkapallokilpailu. (Kanerva & Tikander 2012, 112.) Samana vuonna perustettiin Rugby Football Union, millä haettiin jalkapallon ja rugbyyn lopullista erottamista toisistaan. (Harvey 2005, 167.) Muuallakin jalkapallo oli lyömässä läpi, kun vuoteen 1902 mennessä niin Hollannilla, Belgiassa, Sveitsillä, Italiassa kuin Saksallakin oli omat lajiliittonsa (Giulianotti & Robertson 2009, 10). 1870-luvulla jalkapallo saavutti Englannissa suosiota siinä määrin,

että se alkoi houkuttaa pelipaikoille katsojiakin ja seuraavan vuosikymmenen alussa jalkapallo oli ottamassa askelia bisneksenteon suuntaan muun muassa puoliammattilaispelaajineen (Harvey 2005, 213).

Nykymuotoisena tuntemamme modernin jalkapallon kehitysvaiheet liittyvät hyvin vahvasti Britanniassa tapahtuneeseen teollistumiseen ja kaupungistumiseen. Varsinkin työväestön keskuudessa laji saavutti kasvavaa suosiota. Vähitellen jalkapalloperheen käytännöt kehittyivät: otteluista alettiin periä sisäänpääsymaksuja, sekä sarjamuotoisia kilpailuja perustettiin niin Englannissa, Irlannissa kuin Skotlannissakin. Kuningaspeli saavutti nopeasti myös muita maita, ja kansainvälinen jalkapalloliitto FIFA (Fédération Internationale de Football Association) perustettiin vuonna 1904. Myös Pohjois-Amerikka ja Etelä-Amerikka tulivat nopeasti saavutetuiksi maahanmuuttajien ja merimiesten ansiosta ja Argentiina, Chile, Uruguay, Paraguay ja Brasilia olivat perustaneet omat jalkapalloliittonsa vuoteen 1914 mennessä. (Kanerva & Tikander 2012, 112–114; Giulianotti & Robertson 2009, 6.) Varsinkin Etelä-Amerikassa jalkapallo on saavuttanut aseman, jota usein verrataan merkittävydessä jopa uskontoon. Pohjois-Amerikassa ”eurooppalainen” jalkapallo ei ole lyönyt samalla tavalla läpi kuin varsinkin Etelä-Amerikassa ja Euroopassa. Esimerkiksi baseball, amerikkalainen jalkapallo, koripallo ja jääkiekko ovat lajien välisessä elintilataistelussa vahvoilla verrattuna jalkapalloon.

1860-luvulta lähtien jalkapallo alkoi levittäytyä myös Afrikkaan varsinkin brittiläisen hallinnon alueille sekä Aasiaan ja Oseaniaan, joissa laji joutui kuitenkin kamppailemaan monien muiden vahvojen lajien puristuksessa. (Kanerva & Tikander 2012, 115). Nykyisillä käytössä olevilla maanosakiintiöillä on osaltaan varmistettu Aasian ja Oseanian maiden edustus maailmanmestaruuskilpailuissa, mikä on ainakin lajin näkyvyyden ja suosion kasvun kannalta ajateltuna näille alueille elintärkeää.

Ensimmäiset jalkapallon maailmanmestaruuskilpailut järjestettiin vuonna 1930 Uruguayssa. Kuten urheilukulttuuria yleensäkin, on myös jalkapalloa sen jälkeen pilkottu pienempiin osiin, kun alle 20-vuotiaiden maailmanmestaruuskilpailut aloitettiin vuonna 1977 ja alle 17-vuotiaat saivat omat kilpailunsa vuonna 1985. Olympiakilpailuihin asetettiin kuitenkin 1992 jalkapallon osalta ikärajaksi 23 vuotta. (Kanerva & Tikander 2012, 115.) Yleisen käsityksen mukaan tämä on tehty pitkälti

suojelemaan osaltaan yhden maailman suurimman urheilukilpailun, eli jalkapallon maailmanmestaruuskilpailuiden ainutlaatuisuutta.

Naisten jalkapallonpelu herätti pitkään pahennusta ja esimerkiksi Englannin jalkapalloliitto antoi vuonna 1921 jopa puoli vuosisataa kestäneen kiellon, jossa naisilta kiellettiin pelit liiton alaisilla kentillä. Suurista ennakkoluuloista ja kielteisistä asenteista huolimatta naiset pelasivat jalkapalloa kuitenkin useissa maissa. Vähitellen konservatiivisuus naisten jalkapallon suhteen laimeni, ja erityisesti Pohjois-Euroopassa jalkapalloilu saavutti suosiota. Vähitellen maiden väliset turnaukset nostivat päätään ja FIFA alkoi kohdistaa panoksiaan myös naisiin. Viimeisimpinä vuosikymmeninä naisjalkapalloilu on tehnyt Suomessakin hyvin merkittävää nousua. (Kanerva & Tikander 2012, 119–121.)

Nevala (2012) on määritellyt kolme päätekijää jalkapallon maailmanlaajuiselle läpilyönnille. Ensinnäkin tulee huomata länsimaiden yleinen vaurastuminen ja elintason nousu. Tähän liittyvät osaltaan työajan lyheneminen, viihteen lisääntyminen ja viestintävälineiden kehitys. Toinen tekijä on juuri televisionäkyvyyden kasvu, kun television kautta yhä useammat pääsevät tekemään tuttavuutta lajin kanssa. Kolmanneksi tulee nostaa maanosaliittojen perustaminen ja sitä kautta toiminnan ja kilpailun organisointi eri alueilla. (Nevala 2012, 249–250.)

Jalkapallo on myös kasvanut suureksi bisnekseksi, ja varsinkin viimeisimpinä vuosikymmeninä kasvu on ollut räjähdysmäistä. Ilmiön yksittäisistä tekijöistä voidaan mainita esimerkiksi kasvaneet televisiointitulot, ja pelaajien palkkojen ja pelaajasiirtomaksujen nousu, sponsorien voimakkaampi mukaantulo sekä yleisesti bisnesorientoituneemmat toimintatavat. (Nevala ym. 2005, 87.) Talouden korostuneen roolin vuoksi jalkapallon voi katsoa monin paikoin karanneen juuriltaan – tai ainakin se vaikuttaa lajin sosiaaliseen pohjaan. Jalkapallo tukeutui nimittäin pitkään niin Englannissa kuin myös muualla vahvasti työväenluokan suosioon. Työväenluokkaan kuuluvat samastuivat joukkueeseensa sekä loivat myös kanssakannattajien parissa yhteenkuuluvuuden tunnetta, mikä oli havaittavissa esimerkiksi otteluiden kannattajakatsomoissa. Bisneksen ja talousajattelun kautta seurat houkuttelevat katsomoihin myös varakkaampaa väkeä ja lippujen hinnat ovat monin paikoin vahvassa nousussa, mikä osaltaan saattaa vieraannuttaa perinteistä työväenluokkaista

kannattajakuntaa katsomoista. Myös suurten ja tunnettujen seurojen omistukset saattavat vaihtua, kun lajin ulkopuolelta tulevat miljardöörit ostavat niitä omistukseensa. (Itkonen & Nevala 2007a, 18–19.)

Jalkapallo ja sen markkinointikoneistot ovat lyöneet läpi ympäri maailmaa sellaisella voimalla, että jossakin vaiheessa voimakkaimman kasvun voi olettaa taantuvan, vaikka tällä hetkellä se ei näytäkään tapahtuvan pian. Ilmiö on myös yksi globalisaation malliesimerkeistä. Sen voi havaita esimerkiksi matkustaessaan Tokioon ja nähdessään siellä mainostaulussa argentiinalaisen jalkapalloilijan potkivan Pakistanissa valmistettua palloa amerikkalaisen virvoitusjuomaketjun mainospaidassa jossakin eurooppalaisen pääsarjan ympäri maailman televisioidussa ottelussa.

Jalkapallon suosion kasvu varsinkin 1990-luvulta lähtien on synnyttänyt sellaisen ilmiön, että puhutaan jo jalkapalloistumisesta tai jalkapallosaatiosta. Näiden kaltaisia termejä otetaan käyttöön kuvaamaan lajin vaikutusta yhteiskuntaan ja sen saavuttamaa suurta suosiota sekä trendikkyyttä. (Nevala 2010, 228; Russell 2006, 27.) Suomalaisen jalkapallon kohdalla tuntuisi hieman liioitellulta puhua jalkapalloistuneesta yhteiskunnasta, mutta esimerkiksi Englannissa termi on hyvinkin pätevä. Siellä jalkapallo on kulkeutunut sellaisille elämän ja yhteiskunnan osa-alueille, joissa siihen ei oltu aikaisemmin totuttu (Russell 2006, 28). Kuvatessaan englantilaisen yhteiskunnan jalkapalloistumista Dave Russell (2006) puhuu modernin kulttuurin popularisoitumisesta. Tällä hän tarkoittaa tilannetta, jossa erilaisilla kulttuurituotteilla on korostunut rooli arkielämässä. Tähän liittyen kulloisenkin populaarikulttuurin alueen ikoneita nostetaan suureen rooliin. Medialla on luonnollisesti merkittävä osuus populaarikulttuurin suosion kasvattamisessa, ja jalkapallo ja media liittyvätkin nykyään olennaisen kiinteästi yhteen. (Russell 2006, 32–33.)

Jalkapallo on siinäkin mielessä mielenkiintoinen laji, että se mielletään kansallisurheiluksi useissa maissa. Kansallisurheilun katsotaan kuvaavan kansallisia erityispiirteitä ja tukevan kansallista kulttuuriperintöä. Jalkapallo on koettu kansallisurheiluksi monissa maissa siitäkin huolimatta, että se ei ole vain muutamissa maissa esiintyvä laji. Kuitenkin jalkapallolla on kansallisurheilusta puhuttaessa paikallisia erityispiirteitä yleisessä jalkapallokulttuurissa tai esimerkiksi tavassa pelata jalkapalloa. Näiden tekijöiden yhteisvaikutuksesta voidaan puhua jalkapalloilun

kulttuurieroista käsiteltävistä maista riippuen. (Kokkonen 2008, 148.) Globalisaatio ja jalkapallon lyöminen läpi eri medioissa levittää kuitenkin nopeasti myös kulttuurisia ja varsinkin lajitekniisiä tekijöitä. Erilaiset pelilliset muotisuuntaukset saavat omat ihailijansa ympäri maailmaa ja esimerkiksi espanjalaista lyhytsyöttöpeliiä ja sen periaatteita on käyty varmasti läpi maailman eri kolkissa.

4 SUOMALAISEN JALKAPALLOILUN MUUTOS

Jalkapallo on kulkeutunut maailman eri kolkkiin ja saavuttanut vähitellen nykymuotonsa erilaisista muodoistaan. Suomeen jalkapallo rantautui 1800-luvun lopulla, mutta täälläkin sen on täytynyt ottaa oma paikkansa lajienvälisessä kamppailussa. Nykyisellään lajilla on Suomessa hieman vajaa 120 000 lisenssipelaajaa ja viikoittain lajin parissa liikkuu jopa puoli miljoonaa suomalaista (Suomen Palloliitto 2014a).

Suomalaisen jalkapallokulttuurin vaihteita ovat tutkineet muun muassa Itkonen ja Nevala (2007), ja he ovat tutkimuksessaan käyttäneet kausittelua kertomaan lajin kehityksen päälinjoista. Kotimaisen jalkapallon kuvauksessa lähdin itsekin liikkeelle kausijaottelun pohjalta, sillä näin saadaan luotua olennaista yleiskuvaa lajin parissa tapahtuneesta. Paikkakunta- ja aluekohtaisiin tekijöihin sekä varsinaisesta tutkimusaineistosta esiin nouseviin seikkoihin haetaan näkökulmaa syvemmin viidennessä ja kuudennessa pääluvussa muista lähteistä täydennystä hakien. Myös Itkosen määrittelemien seuratoiminnan kausien jakoa seuraten voi tarkastella lajin kehitystä osana laajempaa liikuntakulttuuria. Näitä kausia ovat järjestökulttuurin kausi (vuosisadan vaihteesta 1930-luvulle), harrastuksellis-kilpailullinen kausi (1930-luvulta 1960-luvulle), kilpailullis-valmennuksellinen kausi (1960-luvulta 1980-luvulle) sekä eriytyneen toiminnan kausi (1980-luvulta nykypäiviin). (Itkonen 1996, 215.) Näistä kausista tutkimustehtävääni liittyvien tarkasteluvuodet osuvat kilpailullis-valmennuksellisen sekä eriytyneen toiminnan kausiin. Toisaalta vuoden 1965-maajoukkuepelaajat ovat valinneet lajinsa ja luoneet pohjan maajoukkueetason saavuttamiselleen harrastuksellis-kilpailullisen kauden loppupuoliskolla. Tuolloin erilaisten lajitoimintojen ja kilpailutavoitteiden lisääntyminen alkoivat korostua muun muassa uusien urheilu- ja liikkumisympäristöjen tarjoamien mahdollisuuksien myötä (Itkonen 1996, 221.)

Tässäkin tutkielmassa käytetyn kausijaottelun osalta on kuitenkin tärkeää muistaa, että eri kausien rajoja on hankala määritellä tarkasti. Myös tietyn kausijaon yleistäminen esimerkiksi koko Suomea koskevaksi tutkimustulokseksi saattaa olla harhaanjohtavaa

suurien alueellisten erojen takia. Yleistä kehitystä tällä tavalla kuitenkin pystytään kuvaamaan, mutta yksityiskohtaisempaa tarkastelua haluttaessa tulisi aihetta lähestyä alueelliset erot huomioiden. Tällöin päästäisiinkin pureutumaan jalkapallokulttuurin muutoksiin paikallistasolla, mikä nostaisi varmasti esiin monia mielenkiintoisia tekijöitä sekä tarinoita. Esimerkiksi Anjalankoskella ja Lahdessa aiemmin suosittu pesäpallo on hävinnyt kaksintaistelun jalkapalloseuralle, Turussa ja Helsingissä kielikysymykset ovat värittäneet jalkapallokenttiä, Valkeakoskella on potkittu palloa tehtaan tuella ja Helsingistä on tullut eniten Suomen mestaruuden voittaneita joukkueita (ks. Kanerva ym. 2003).

4.1 Jalkapalloilun leviäminen Suomeen

Jalkapallon katsotaan rantautuneen Suomeen 1800-luvun lopulta alkaen, lähinnä englantilaisten merimiesten mukana. Toisaalta myös suomalaiset urheilumiehet saivat ulkomaanmatkoillaan kosketuspintaa lajiin ja toivat vaikutteita mukanaan Suomeen. 1900-luvulle tultaessa jalkapalloa pelattiin Suomessa jo ainakin Turussa, Vaasassa, Viipurissa sekä Sortavalassa. (Kanerva ym. 2003, 254.) Ensimmäinen varmaksi todettu jalkapallotapahtuma Suomessa on vuoden 1890 Turusta, kun skotlantilaisia ja ruotsalaisia juuria omanneet pojat oli tavattu potkimassa nahkaista palloa puistossa (Kumpulainen 2014, 13). Jalkapallon saapuminen Suomeen ajoittui liikunnan kansalaistoiminnan kausijakoa seuraten järjestökulttuurin kaudelle (Itkonen & Nevala 2006, 70). Oman pohjansa liikunnan laajemmalle organisoitumiselle olivat luoneet säätyläisten ja kansan liikunta (Itkonen 1996, 218). Viktor Heikel referoi kirjoituksen jalkapallosta vuonna 1870 Hufvudstadsbladetissa mukaillen saksalaisen opettajan kertomusta englantilaisten leikeistä ja peleistä (Sjöblom 2007, 19). Tämän jälkeen tiedot varhaisimmista jalkapallo-otteluista sijoittuvat lähinnä 1890-luvun alkuvuosille, mutta esimerkiksi jo vuodelta 1876 löytyy viitteitä jalkapallosta vapaapalokuntalaisten pelaamana. Jalkapalloa varhaismuodossaan pelattiin myös helsinkiläisissä kouluissa 1870-luvulta alkaen (Sjöblom 2007, 19.)

Merkittävänä yksittäisenä henkilönä lajin nousussa voidaan pitää Carl Poppiusta, joka toimi voimistelunopettajana Sortavalan seminaarissa, jossa koulutettiin kansakoulujen opettajia. Poppius muun muassa suomensi lajin säännöt sekä otti jalkapallon osaksi opetusta. Suomennetut säännöt tosin olivat kaukana nykyisistä säännöistä, mutta olivat kuitenkin merkittävä avauspotku lajin juurruttamisessa. (Sjöblom 2007, 19–21.) Sortavalassa seminaarin oppilaat alkoivat pelata jalkapalloa myös vapaa-ajallaan.

Kaupunkilaiset tutustuivat lajiin ja pian lyseo, palokunta ja rautatieläiset kokosivat omat joukkueensa. Jalkapallossa järjestäytynyt pelaaminen alkoi 1900-luvun alkuvuosina, jolloin laji otettiin monissa urheiluseuroissa mukaan toimintaan. Jalkapallon leviämisen ei kuitenkaan voida katsoa alkaneen vain muutamasta paikasta, vaan moniytimisesti ympäri maata esimerkiksi uusien opettajien kautta. (Itkonen & Nevala 2006, 70; Kanerva ym. 2003, 255; Kiukas 1992, 34.) Oma roolinsa oli myös monilla paikkakunnilla tehtaita pyörittävillä ulkomaalaisilla, jotka olivat ehtineet tutustua jalkapalloon kotimaassaan. Esimerkiksi Englannissa jalkapallo oli muotoutunut 1890-luvulla vahvasti työväenluokan harrastukseksi, mikä lienee edesauttanut tehtailijoiden halua tarjota työntekijöilleen mahdollisuuksia harrastaa vapaa-ajallaan. (Sjöblom 2007, 20.)

Maailmansotien välisen ajan Suomessa lajien elintilataistelussa maanpuolustuksellisten tahojen suosiossa oli ensisijaisesti pesäpallo, ja heikohkot kenttäolosuhteet vaikeuttivat jalkapallon leviämistä maaseudulla (Itkonen & Nevala 2006 70–71). Lisäksi kaupungeissa, joissa jalkapalloa ensisijaisesti pelattiin, oli usein rajoitteena kymmenen tunnin mittaiset työpäivät 1900-luvun alussa ja myös maaseudulla työpäivät olivat pitkiä (Kanerva ym. 2003, 257). 1900-luvun alussa jalkapallo oli vahvasti pesäpallon puristuksissa eikä saanut tilaa nousta samanlaiseksi kansallisurheiluksi. Pesäpallo vei tilaa jalkapallolta suomalaisena lajina ja saavutti määrätietoisen toiminnan ja varsinkin suojeluskuntien ja koulujen kautta tehdyn markkinoinnin kautta suosiota ympäri maata. (Kokkonen 2008, 158–159.) Jalkapallo sai kuitenkin vähitellen jalansijaa, ja saattoi itse asiassa myös jättää oman jälkensä seuratoimintaan, sillä useat syntyneistä seuroista olivat nimenomaan yleisseuroista erillisiä jalkapalloilun lajiseuroja. Näin lajiseurojen perustaminen on osaltaan myötävaikuttanut suomalaisen urheilukulttuurin lajinomaistumiseen. (Itkonen & Nevala 2006, 74.)

4.2 Jalkapallojärjestelmän kehittyminen

Lajin kehittyminen satunnaisten ryhmien pelailusta laajempaan mittakaavaansa oli mahdollista organisoitumisen kautta. Laji sai jalansijaa siinä määrin, että organisoitumisen osana lajin kilpailutoimintaa kehitettiin ja kasvatettiin sekä muutenkin lajin pariin alettiin luoda kasvun vaatimia rakenteita ja hallintoa. Tästä selkeinä esimerkkeinä olivat liiton ja ensimmäisten piirien perustaminen sekä varsinaisen kilpailutoiminnan käynnistäminen. Jalkapalloa ja jääpalloa harrastaneiden seurojen yhteenliittymäksi perustettiin 19.5.1907 Suomen Palloliitto (SPL). (Itkonen & Nevala 2006, 70.) Kansainvälinen jalkapalloliitto hyväksyi Suomen tilapäisjäseneksi heti liiton perustamisvuonna (Kanerva & Tikander 2012, 120). Seuraavana vuonna Suomen mestaruudesta pelattiin ensimmäisen kerran, ja vaikka lajia harrastettiin jo ympäri maata, osallistui cup-kilpailuun vain muutamia joukkueita (Itkonen & Nevala 2006, 70). Lisäksi maajoukkuetoiminta käynnistettiin. Ensimmäisen maaottelun Suomen maajoukkue pelasi vuonna 1911 Helsingissä Ruotsia vastaan, ja vuotta myöhemmin Suomi sijoittui Tukholman olympiajalkapallossa yllätyksellisesti neljännelle sijalle (Kanerva & Tikander 2012, 120).

Vuonna 1924 perustettiin neljä ensimmäistä piiriä Helsinkiin, Turkuun, Viipuriin sekä Vaasaan. Kahden vuoden kuluttua myöhemmin jalkapalloilullisesti merkittäväksi sisämaakaupungiksi noussut Kuopio pääsi oman piirin alaisuuteen, kun Savon piiri perustettiin. Muodostettujen piirien toiminnan päätoimenkuvaksi asetettiin varsinkin juniori- ja alasarjojen kehittäminen. (Kiukas 1992, 21–22.)

Jalkapallon suosion lisääntyminen pakotti muutoksiin myös kilpailumuotojen osalta ja varsinkin maaseutuseurat ajoivat uuden kilpailujärjestelmän muodostamista. Tuloksena oli lopulta vuonna 1930 järjestetty yksinkertainen sarja kahdeksan joukkueen voimin. Kahden vuoden kuluttua sarja muutettiin kaksinkertaiseksi, ja tässä muodossa se säilyikin aina 1940-luvun lopulle asti. (Kanerva ym. 2003, 256–261; Itkonen & Nevala 2006, 70–71.)

Järjestökulttuurin kaudella jalkapallo kilpaili elintilasta ja harrastajista lähinnä yksilölajien kanssa, tosin muillakaan palloilulajeilla ei vielä tuolloin ollut liiemmin

säännöllistä kilpailutoimintaa. Samat urheilijat saattoivat ajalle tyypillisesti kilpailla useissakin lajeissa, ja varsinkin jalkapallon sekä jääpallon yhdistäminen oli yleistä. (Itkonen 2007, 112–113; Kiukas 1992, 32.) Suunta oli kuitenkin vahvasti kääntymässä kohti erikoisliittoja, mikä osaltaan lisäsi lajienvälistä kilpailua entisestään. Tässä elintilakamppailussa olennaista oli kilpailujärjestelmien sekä olosuhteiden kehittäminen. (Itkonen 1997, 220–221.) Samalla kuntien mahdollisuuksissa panostaa urheiluun ilmeni eroja, kun maalaiskunnissa keskityttiin lähinnä urheilukenttien kunnossapitoon ja pitäjänmestaruuskilpailuiden järjestämiseen, kun taas kaupungeissa alettiin 1950-luvulla rakentaa esimerkiksi uimahalleja ja tekojääratoja lajispesifisiin tarkoituksiin. Tältä osin urheilupalveluiden suhteen tapahtuikin kahtiajako kaupunkien ja maaseudun välillä. (Ilmanen 1995, 265–266.)

Sisällissodan jälkeen työläisseurat olivat vuonna 1919 perustaneet Työväen Urheiluliiton, jonka seurat eivät saaneet osallistua Palloliiton järjestämiin sarjoihin, vaan pelasivat omissa sarjoissaan. TUL:n kokoama joukkue osallistui myös kolmesti työläisolympialaisiin, mutta ennen sotia useat parhaimmat pelaajat vaihtoivat Palloliiton alaisiin seuroihin, jotta pääsisivät mukaan myös A-maajoukkueeseen. (Kanerva ym. 2003, 261.) Sisällissodan jälkeistä poliittista ja kielellistä jakautuneisuutta kuvaa hyvin Helsingin silloinen seuratilanne. Ruotsinkielistä keskiluokkaa edusti HIFK, ruotsinkielistä työväenluokkaa KIF, suomenkielistä keskiluokkaa HJK, suomenkielistä työväenluokkaa HPS, kun taas TUL:n seurat Ponnistus, Kullervo ja Jyry olivat vahvasti työväenluokkaisia. Tämä kieli- ja luokkajako näkyi myös seurojen kotipaikoissa. (Kumpulainen 2014, 26.) Tänäkin päivänä näin rajujen raja-aitojen jo kaaduttua, esimerkiksi HJK ja HIFK nähdään monesti töölöläisinä seuroina ja töölöläisyyttä tuodaan myös esiin seurojen toimesta. Molemmat seurat pelaavat kotiottelunsa Töölössä ja esimerkiksi HJK on korostanut kaupunginosaa ”Töölön Ihme”-ottelumainoksissaan. Varsinkin HJK:n osalta on kuitenkin todettava, että se on jo 1950-luvulta lähtien pyrkinyt leviämään muihinkin kaupunginosiin perustaen esimerkiksi laajaa kaupunginosatoimintaa (Kumpulainen 2014, 47). Nappulaliigatoiminnan voimakkaasta kasvusta ja toiminnan eriytymisestä kertoo osaltaan HJK:n edustusjoukkueesta irrallisen junioriseurun perustaminen vuonna 1972. (Aalto 2007, 113–114). Töölöllä on muutoinkin ollut vahva merkitys helsinkiläisessä jalkapallossa. Vuonna 1915 rakennettu Töölön Pallokenttä oli Helsingin ensimmäinen ruohokenttä ja

vielä 1920-luvulla lähes ainoa helsinkiläisseurojen harjoittelukäytössä ollut kenttä (Kumpulainen 2014, 21, 31).

Palloliiton ja TUL:n poikkeuksellinen yhteistyö johti 1940-luvun puolivälissä lopulta yhteistoimintasopimukseen, jolla taattiin seurojen yhteistyö ja osallistuminen sarjoihin puoluerajoista huolimatta. Tämä sopimus olikin jo itsessään merkittävä askel kohti liittojen tulevaa yhdistymistä, ja vuonna 1952 TUL sai Palloliitolta ehdotuksen yhteisen erikoisliiton perustamisesta. Kansainvälisen jalkapalloliitto FIFA:n kielto kilpailutoiminnan harrastamisesta ulkopuolisten kanssa pakotti TUL:n mukaan keskusteluihin. Vuonna 1948 alkoi myös ensimmäinen Palloliiton ja TUL:n yhteinen päätökseen saatu sarja. (Hentilä 1984, 318–319; Wallén 2007a, 57–58.) Toteutunut yhdistyminen ei kuitenkaan ollut suinkaan helppo, sillä vasta vuonna 1955 pidetyn kokouksen päätösten perusteella TUL:n jalkapallotoiminta siirtyi Palloliiton alaisuuteen vuonna 1956 (Suomen Palloliitto 2007; Kanerva ym. 2003, 262). Tämä liittojen erimielisyys oli esimerkiksi Helsingissä pitkään jakanut urheiluelämää kielen ja kaupunginosan lisäksi myös paljon puhetta herättäneen liittorajan mukaan. (Aalto 2007, 25.) Esimerkiksi HJK oli hyväksynyt seuraansa TUL:n seuroista tulevia pelaajia, mutta HIFK oli pitänyt tarkemmin kiinni konservatiivisista linjauksistaan, eikä halunnut tahrata ruotsalaisuuden imagoaan ottamalla mukaan suomenkielisiä pelaajia. Tämä linja alkoi löysentyä vasta 1950-luvulla. (Kortelainen 2014, 27.)

Alkuvuosikymmenien aikana lajin leviäminen rajoittui pitkälti kaupunkeihin, taajamiin sekä maaseudun teollisuuskeskuksiin, sillä suojeluskunta levitti maaseudulla järjestelmällisesti suosimaansa lajia eli pesäpalloa. Suurissa kaupungeissa jalkapallo oli ehtinyt saada laajemman harrastajajoukon, jolloin pesäpallo ei käytännössä kyennyt enää syrjäyttämään jalkapalloa suurten kaupunkien suosituimpana palloilulajina. Verrattuna esimerkiksi pesäpalloon, oli jalkapallon leviäminen kuitenkin hidasta, ja varsinkin maaseudulla se saavutti suosiota melko niukasti. Esimerkiksi Pohjois-Savossa maaseutukunnat perustivat ensimmäiset jalkapalloseuransa vasta 1930-luvulla. Nämä tekijät yhdistettynä väestömääriin sekä luonnonoloihin ovat tietyssä määrin nähtävissä vielä tämänkin päivän jalkapallomaantieteessä. (Itkonen & Nevala 2007a, 14; Kortelainen 2007, 72–74.)

Viipurin piiri oli 1930-luvulla toiseksi suurin Helsingin piirin jälkeen. Sotien aikana ja niiden päätyttyä useat seurat jatkoivat toimintaansa toisaalla. Reipas siirtyi Lahteen, Sudet ja ViPK (PK-35) Helsinkiin sekä Ilves (Ilves-Kissat) Tampereelle. Huomionarvoista on, että vuonna 1950 mestaruuden voittaneen Ilves-Kissojen kauden aikana käyttämästä 13 pelaajasta jopa 9 oli syntynyt Viipurissa. (Wallén 2007b, 182.) Yksi Suomen Palloliiton perustajaseuroistakin oli Viipurin Hockeyklubi, jonka lajit olivat jääpallon lisäksi jalkapallo sekä maahockey. Viipurista myös IFK ja Reipas liittyivät Palloliittoon vuosina 1907 ja 1908. (Arponen 1995, 211.)

4.3 Jalkapalloperheen kasvu

Laji eli Suomessa 1950- ja 60-luvuilla vahvan kasvun ja kehittymisen aikaa, ja myös kansallinen jalkapallojärjestelmä jatkoi muotoutumistaan. Yleiset yhteiskunnalliset tekijät vaikuttivat siihen, että seurojen ja pelaajien määrä yli kaksinkertaistui ja seurojen jäsenmäärät nousivat lähes kolminkertaisiksi kahdenkymmenen vuoden aikana. Toisen maailmansodan jälkeisten suurten ikäluokkien vaikutus näkyi sekä seura- että jäsentilastoissa, ja samalla kasvua tapahtui jalkapallon levittäytyessä uusille paikkakunnille. (Itkonen & Nevala 2006, 71.). Uusia piirejä oli saatu niin Hämeeseen, Helsinkiin, Karjalaan, Keski-Suomeen, Lappiin kuin Satakuntaankin ja vuodesta 1956 alkaen kaikki seurat olivat jo Palloliiton alaisuudessa. Näiden tekijöiden myötävaikutuksesta harrastajamäärätkin lähtivät nousuun. (Itkonen & Nevala 2006, 71; Kiukas 1992, 21–22.) Uusien piirien perustamisen voi katsoa olevan merkittävä tekijä jalkapallotoiminnan kansallisen nosteen luomisessa. Vaikka maantieteellisesti laajentunut toiminta vaatii varsinkin paljon puuhamiehiä, antoi se samalla paremmat lähtökohdat jalkapalloilun kehittämiseksi, kun lajin organisoitu toiminta ei ollut enää vain tiettyjen alueiden etuoikeus. Puuhamies lienee terminä myös sikäli sopiva, että vaikka liitossa tarvittiinkin kasvun myötä lisää palkattuja työntekijöitä, pyrittiin suurta osaa toiminnasta kuitenkin vapaaehtoisten voimin (Itkonen & Nevala 2006, 71).

Seuratoiminnan kausissa siirtymä järjestökulttuurin kaudesta harrastus-kilpailulliselle kaudelle tarkoittaa lajien merkityksellisyyden kasvua. Kilpailullisten tavoitteiden kasvu

sekä lajinomaisen urheilun vahvistuminen olivat osaltaan lopettamassa järjestökulttuurin kautta. Kansalliset peruslajit hallitsivat yhä urheilukenttää, mutta suomalaiselle liikuntakulttuurille tyypillisesti lajimäärä oli jatkuvassa kasvussa. (Itkonen 1996, 219–220.) Ajalle tunnusomaista oli myös lisääntynyt kiinnostus ja halu sekä koulutus- että valmennustoimintaan (Itkonen & Nevala 2006, 71). Tästä osoituksena käy lähinnä jalkapallon käyttöön vuonna 1949 Tammelaan valmistunut Eerikkilän urheiluopisto. Lisäksi 1950-luvulla jalkapalloilun talviharjoittelua oli osaltaan edistämässä maapohjahallien rakentaminen eri puolilla maata (Kanerva 2007b, 298, 303.) Palloliitto pyrki edistämään jalkapallon suosion kasvua muun muassa piirien järjestämien poikaleirien kautta (Itkonen & Nevala 2006, 71). Kilpailullis-valmennukselliselle kaudelle tyypillisesti jalkapallon avulla pyrittiin tekemään joukkueen kotipaikkakuntaa tunnetuksi. Tähän päästäkseen joukkueen oli saavutettava vähintään kansallista menestystä, joka vaati myös seuroilta panostuksia. (Itkonen 2007, 113.)

Urheilukulttuurin yleinen eriytyminen voidaan jäljittää monin paikoin alkaneeksi 1960-luvulta. Suomalaisessa jalkapallossakin tapahtui tuolloin muutoksia, joiden kautta voidaan sanoa pelin eriytyneen miltei ammattimaiseksi huippu-urheiluksi ja kansalaistoiminnalliseksi kilpaurheiluksi. (Nevala ym. 2005, 89.) Lisäksi yhteiskunnan murros sekä kaupungistuminen ja ajanviettotapojen muutos antoivat mahdollisuuksia horjuttaa vanhojen suosikkilajien asemaa entisestään. Jalkapallo ohittikin suuressa osassa maata suosiossa pesäpallon, mutta sai uudeksi kilpakumppaniksi jääkiekon. 1960-luvulla jalkapallon painopiste alkoi monin paikoin siirtyä pohjoisemmaksi ja sisämaahan päin. (Kiukas 1992, 49–52.)

Suomen Palloliiton vuotta 1965 koskevassa vuosikertomuksessa myös todetaan esimerkiksi ”propagandatoiminnan” vilkastuneen kovasti viimeisimpinä vuosina. Mainostuksesta mainitaan niin lehdistön kirjoitukset kuin maaotteluista kertovat julisteetkin. Myös tiedotustilaisuudet lehdistölle kertovat osaltaan näkyvyyden kasvusta ja esimerkiksi Yleisradion Urheiluradio ja Urheiluruutu kertoivat sarjaotteluiden tuloksista ja näyttivät välähdyksiä otteluista. (Suomen Palloliitto 1966, 41–42.)

4.4 Lajinomaistuminen

Kilpaurheilun kasvu ilmeni käytännön tasolla myös siinä, että jääpallo erkani Palloliitosta omaksi liitokseen vuonna 1972. Kansainvälisyyttä ilmensi maaotteluiden määrän lähes kaksinkertaistuminen 1970- ja 1980-lukujen aikana. 2000-luvun alkuvuosina maaotteluiden määrä oli jo nelinkertaistunut lähes 80 otteluun. Kansainvälisyyttä lisäsi myös kasvanut pelaajavirta Suomesta ulkomaille ja päinvastoin. (Itkonen & Nevala 2006, 72.)

Viimeisimpänä piirinä jalkapalloperheeseen otettiin vuonna 1970 Uudenmaan piiri, jolloin piirejä oli yhteensä 18. Alueellista tarkastelua hankaloittaa tosin se, että piirit eivät noudattaneet lääni- tai edes maakuntarajoja mitenkään säännönmukaisesti. (Kiukas 1992, 22–25.) Myöhemmin piirejä on yhdistelty piirien määrän ollessa nykyisin 12. Yleisesti lajiliittojen toimintaa vielä 1970-luvulla voidaan kuvata harrastamisen ja amatööriyden termein. Tehtävät olivat lähinnä kilpailutoiminnan ylläpitämistä, lajitietoisuuden levittämistä sekä lajin perustietoisuuden kasvattamista. (Koski & Heikkala 1998, 69.)

1970-luvulla jalkapallo ei juuri saanut vallatuksi uusia alueita jääkiekolta tai pesäpallolta. Varsinkin jääkiekosta oli tullut sekä tiedotusvälineiden että suuren yleisön suosikki. Toisaalta jalkapalloseurilla alueilla kiinnostus kasvoi entisestään esimerkiksi Rovaniemen, Turun ja Lahden joukkueiden saavutettua menestystä myös Euroopassa. Kilpailullisesti merkittävä muutos oli valtakunnallisen ykkösdivisioonan perustaminen valtakunnallisen mestaruussarjan ja alueisiin jaetun kakkosdivisioonan väliin. Näin joukkueet saivat enemmän keskinäisiä otteluita myös maantieteellisesti kaukaisempien joukkueiden kanssa. (Kiukas 1992, 70–72.) Ihmisten lisääntynyt vapaa-aika mahdollisti osaltaan sarjatoiminnan laajentamisen ja ottelumäärien kasvattamisen ja urheilu sai uusia potentiaalisia katsojia ja harrastajia (Kokkonen 2013, 63).

Suomessa jalkapallojunioreiden järjestelmällisempi harjoittelu alkoi yleistyä käytännössä vasta 1960- ja varsinkin 1970-luvuilla. Tekniikkaharjoituksia oli tehty jo aiemminkin, mutta varsinainen valmennus nykypäivän ymmärrykseen verraten oli vähäistä tai olematonta. Esimerkiksi 1960-luvun puolivälissä tehdyssä tutkimuksessa

todettiin jalkapallojunioreiden harjoittelevan kesäisin keskimäärin 3,5 tuntia viikossa ja talvisin kolme kertaa kuukaudessa. (Lautela 2007, 270–271.) Mikäli jollakin alueella tai seuralla on ollut käytössään erityisen innokkaita jalkapalloihmisiä, jotka ovat omalla panoksellaan mahdollistaneet junioreiden sekä määrällisen että laadullisen toiminnan kehittymisen, voinee olettaa näiden junioreiden saaneen ainakin harjoituksellisista lähtökohdista katsottuna etua kansallisen tason kilpaveljiinsä verrattuna.

1960- ja 1970-luvuilla varsinkin kaupungistuminen ja voimakas muuttoliike muokkasivat liikunnan kansalaistoimintaa. Muuttovirtojen myötä useiden kyläseurojen toiminta saattoi loppua tai niitä yhdistettiin suuremman keskuksen seuran toimintaan. Samalla alkoi tapahtua muutosta yleisseuroista erikoisseuroihin, mitä nopeutti varsinkin kilpailutoiminnan laajentuminen jalkapallon lisäksi muissakin joukkuelajeissa. Kaupungistumisen synnyttämiin lähiöihin saatettiin perustaa ensin yleisseura, josta sitten erkani uusia seuroja. (Kokkonen 2013, 48.)

Myös pääsarjatason jalkapalloilu oli muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta hyvin amatööripainotteista 1980-luvulle saakka. Harvat pelaajat pystyivät pelaamaan jalkapalloa täysipainoisesti, ja suurin osa työskentelikin jalkapallon ohessa vähintään puolipäiväisenä. Palloliitto ei myöskään korvannut pelaajille menetettyä työaikaa ennen 1990-lukua, vaikka uhkasi sakoilla, mikäli pelaaja ei ilmaantuisi valinnan tapahtuessa maaotteluun. Tämä vaikeutti osaltaan työn ja pelaamisen menestyksestä yhdistämistä. (Kanerva 2007a, 14.) Amatööräkysymykset olivat olleet Palloliiton hallituksen keskustelussa jo vuonna 1920, mutta ammatillisuudelle ei vielä tuolloin näytetty vihreää valoa (Kanerva ym. 2003, 257–258). Muita lajeja mukaillen ammatillisuuteen otetun kielteisen suhtautumisen voidaan katsoa osaltaan vaikuttaneen suomalaisten menestymättömyyteen kansainvälisillä kentillä, kun kansainvälisellä tasolla jalkapalloa vietiin eteenpäin ammattiuurheiluun liitettävien keinoin (Itkonen & Nevala 2006, 71).

Itkosen (1996) määrittelemän eriytyneen toiminnan kauden aikana urheilun ja liikunnan organisaatiot kokivat erilaisia muutoksia. Ensinnäkin urheilun ja liikunnan epävirallistuesssa organisaatiokirjo monipuolistui. Toiseksi nämä erilaiset kirjavat urheiluorganisaatiot pyrkivät yhä enemmän sitouttamaan ihmisiä – oli kyseessä sitten harrastaja, katsoja, yhteistyökumppani tai muu organisaatiota tukeva taho. (Itkonen 1996, 228.)

4.5 Jalkapalloileva, kansainvälinen Suomi

Jalkapallon parissa tapahtuvan globalisaation vuoksi Suomessa on nähtävissä samoja ilmiöitä kuin muissakin maissa, esimerkiksi fanikulttuureiden kehittämisessä. Suomalaisessa jalkapalloilussa 1990-luku olikin suurien muutosten aikaa sekä kentillä että kenttien ulkopuolella. Esimerkiksi organisaatiot kasvoivat huomattavasti, ja yhä useampi saattoi tienata elantonsa jalkapallolla. (Itkonen & Nevala 2006, 73.)

Kilpailullis-valmennuksellisen sekä eriytyneen toiminnan kausien aikana 1960-luvulta lähtien kansainvälinen urheilun eriytyminen ja muutokset vaikuttivat myös suomalaiseen urheilukenttään. Täälläkin jalkapallo alkoi eriytyä kohti ammattimaista huippu-urheilua ja kansalaistoimintaan nojaavaa kilpaurheilua. Ammattimaiseen tai puoliammattimaiseen toimintaan siirtymisen lisäksi itse seuroissakin tapahtui muutoksia, kun niitä muutettiin aatteelliselta pohjalta toimivista kokoonpanoista kohti yritysmaailman lähtökohtia. (Nevala ym. 2005, 89–92.) Yleisestikin liikunnan järjestökentässä on tapahtunut viimeisinä vuosina ja vuosikymmeninä laajoja muutoksia, joiden taustalta löytyy korostuneesti kasvu, eriytyminen sekä ammattimaistuminen (Heikkala 2000, 120). On kuitenkin huomattava, että ammattimaistumisen termillä voidaan katsoa olevan merkityseroja urheilun sisällä lähestymiskulmasta riippuen.

Koski ja Heikkala (1998) määrittelevät ammattimaistumisen jatkumoksi, joka lähtee tavoitteettomasta ja epäjohdonmukaisesta toiminnasta kehittyen lopulta laadukkaaksi ammattityöksi. Samalla he katsovat ammattimaistumisen viittaavan lähinnä järjestelmän kehittymiseen ja vähemmän yksilöön. (Koski & Heikkala 1998, 35.) Hallinnollinen ammattimaistuminen suomalaisessa urheilukulttuurissa nosti varsinkin keskusjärjestöjen, lajiliittojen ja toimialajärjestöjen toiminnan laatua, mutta samalla myös aluejärjestöt ja suurimmat seurukset ottivat askeleita eteenpäin omissa ammattimaistumisen prosesseissaan. Määrällisellä ammattimaistumisella tarkoitetaan suoraan palkatun henkilöstön määrän lisääntymistä. Laadullisella ammattimaistumisella taas käsitetään uudenlaisia toimintakulttuureja sekä toiminnan kehittyneempiä malleja, kuten esimerkiksi yritysmaailman johtamistapojen ja markkinamekanismien tuomista urheilun pariin. (Heikkala 200, 120.) Ammattimaisuus näkyi myös konkreettisesti

vuonna 2002 tehdyssä kyselyssä, kun vain neljä pelaajaa ilmoitti ammatikseen jonkin muun kuin jalkapalloilijan, keskipalkan ollessa hieman vajaat 24 000 euroa (Kanerva 2007a, 15).

Lisäksi kansallista liigaa on esimerkiksi tuotteistettu voimakkaasti ja seurojen taloudenhoidon merkitys on lisääntynyt. Myös tiedon tärkeys on alkanut entisestään korostua sekä seurojen toiminnassa että valmennuksessa. Jalkapallon muutos kohti huippu-urheilua on tapahtunut Suomessa selkeästi hitaammin verrattaessa suuriin jalkapallomaihin. Kaikesta ammattimaistumisesta huolimatta Suomeen ei ole ainakaan vielä kehittynyt vastaavanlaista jalkapallotaloutta kuin esimerkiksi muissa Pohjoismaissa, Euroopan suurista jalkapallomaista puhumattakaan. (Itkonen & Nevala 2007a, 13, 20.)

Kansallisen kulttuurin hajoamista tapahtui luonnollisesti jalkapallokenttien ulkopuolellakin. Esimerkiksi kotimaisen kirjallisuuden ja elokuvan osa kansallisen identiteetin ja kulttuurin muokkaajana oli alkanut heikentyä jo 1960-luvulla television suosion myötä. 1970-luvun puoliväliin asti valtiollinen valvonta mahdollisti hyvät olosuhteet yhtenäiselle kulttuurille, mutta useiden yksityisten kaapelitelevisioyhtiöiden perustaminen hajotti aikaisempaa yhtenäisyyttä. 1980-luvulla kaapeliverkon laajennusten ja satelliittikanavien myötä televisioyhtiöt kiihdyttivät kasvuaan. Mainoskanavien läpilyönnin seurauksena ohjelmatarjonnan alkoivat täyttää erilaiset amerikkalaiset saippuaopperat, kotimaiset keskusteluohjelmat sekä kansainväliset urheilutapahtumat. (Meinander 2012, 505–506.)

Ammattimaisuuden lisääntyessä jalkapalloseurat tarjosivat yhä enemmän kansallista ja jopa kansainvälistä urheiluviihdettä parantaen samalla osaltaan varsinkin pienempien paikkakuntien, esimerkiksi Valkeakosken, mahdollisuuksia tavoitella muuttovoittoa. Eurooppalaista jalkapalloa vuonna 1995 järjestyttävä Bosman -päätös, jonka mukaan sopimuksettomista pelaajista ei tarvitse maksaa siirtokorvausta Euroopan unionin sisällä, mullisti pelaajavirtoja ja sitä kautta koko jalkapallotoimintaa myös Suomen osalta. Pelaajien liikkuvuus lisääntyi ja aina uusia kansallisuuksia saapui rikastuttamaan suomalaista jalkapallokulttuuria. (Itkonen & Nevala 2006, 73–74; Okkonen 2008, 87.) Vastaavasti useiden tekijöiden summana myös suomalaispelaajien virta ulkomaille on kasvanut tuntuvasti, mikä ilmenee muun muassa maajoukkuepelaajien edustamisissa

seuroissa vuosien aikana tapahtuneissa muutoksissa. Tätä kasvua tullaan tarkastelemaan myös tämän tutkielman tulokappaleessa myöhemmin.

4.6 Globaalin jalkapallon Suomi

Globalisaation tuominen samaan keskusteluun suomalaisen jalkapallon kanssa on hyvin olennaista historian muutossuuntien ja nykyisten ilmiöiden ymmärtämiseksi. Paikallisten ja kansallisten tapahtumien ymmärtäminen helpottuu, kun on vertailupohjaa globaalin muutoksen suuntaviivoihin (Maguire 1999, 3).

Jalkapalloilun globalisoitumisena voidaan käsittää lisääntyneen maaottelutoiminnan lisäksi jalkapalloilun kulttuuristen ja sosiaalisten muotojen leviämistä myös suomalaisille pelikentille (Itkonen & Nevala 2006, 73). Tässäkin tutkielmassa esiin tuodut faktat niin maaottelumäärien kasvusta kuin pelaajien lisääntyneestä liikkumisesta kohti ulkomaisia sarjoja kertovat osaltaan jalkapallon globalisoitumisen saavuttaneen myös Suomen (ks. taulukko 1, taulukko 6). Lisäksi ulkomaisilla jalkapallosarjoilla on Suomessa vahva näkyvyys ja sija eri medioiden sisältötuotannossa. Näin ulkomaisia sarjoja tuotteistetaan ja myydään näkyvästi myös Suomessa, kotimaisen jalkapallon jäädessä media-ajassa ja näkyvyydessä monesti kiiltäväpintaisten eurooppalaisten sarjojen jalkoihin.

Itkonen ja Nevala (2006) kuvaavat suomalaisessa jalkapallossa varsinkin pelaajaliikenteen osalta tapahtunutta muutosta siirtymisenä kansainvälistymisestä globalisoitumiseen. Lisääntyneen pelaajien liikkuvuuden ohella myös jalkapallon pääsarjan eriyttäminen ja nimen myyminen vuonna 1990, kansainvälisten kulttuuri-ilmiöiden saapuminen sekä jalkapalloseurojen toiminnassa talouden korostuminen kertovat globalisoitumisesta. (Itkonen & Nevala 2006, 73–74.)

Samalla ulkomaisten liigojen näkyvyyden lisääntyessä myös Suomessa on perustettu sekä kotimaisten että ulkomaisten seurojen kannatusyhdistyksiä. Esimerkiksi englantilaisen jalkapalloseura Evertonin suomalaisten kannattajien faniuteen ja faniuden ilmiöihin on perehdytty myös tieteellisen tutkimuksen keinoin (ks. Heinonen 2005). Jalkapallofanit eivät myöskään tule enää vain oman stadionin lähetyviltä, vaan seuroille

löytyy kannattajia ympäri maailmaa (Heinonen 2005, 91). Suomalaiselle jalkapallofanille onkin tyypillistä kannattamiseen liittyvän lojaliteetin jakaantuminen kansainvälisten huippujoukkueiden, kotimaisten seurajoukkueiden sekä maajoukkueen kesken (Heinonen 2005, 72). Esimerkiksi Englannin valioliiga on ensimmäinen selkeästi vain medioiden välityksellä seurattu urheilusarja Suomessa. Medioituneessa yhteiskunnassa merkittävää on ilmiön aiheuttama mediavälitteinen sosiaalisuus sekä paikallisten traditioiden siirtyminen maantieteellisesti kauas varsinaisen toiminnan kentiltä. (Heinonen 2005, 35–36.)

Kansallisen toiminnan tasolla globalisoituminen ja toimintojen organisoituminen sekä yritysmäistyminen näkyvät erilaisina strategioina ja visioina (ks. Suomen Palloliitto 2012). Toimintaympäristöjen jatkuvat muutokset urheilun johtamisessa, taloudessa ja markkinoissa, terveyden ja kasvatuksen alueilla, mediassa ja teknologiassa sekä yhteiskunnassa ja politiikasta vaikuttavat ihmisten ja yhteisöjen toimintaedellytyksiin (Suomen Palloliitto 2012, 14–17).

Lajin globalisoitumisesta huolimatta jalkapallo on yhä myöskin paikallistason toimintaa, sillä paikalliset kentät ja piha-alueet ovat vahvasti sosiaalistamassa ihmisiä lajin pariin. Seuratason joukkuekirjo on Suomessakin huomattava lähtien kansainvälistä menestystä hakevista ammattimaisista huippuseuroista alempien sarjatasojen joukkueisiin aina harrastetasolle asti. (Itkonen & Nevala 2007b 244.)

5 URHEILUMAANTIEDE

*”Urheilumaantiede levittäytyy ympärillämme materiaalisena maisemana, miellekarttoina, kulttuurisina eroina, toiminnallisina kokonaisuuksina, valta-
asemina ja lukuisina muina kiinnostavina ominaisuuksina”* (Kortelainen 2007, 71).

Jalkapalloa ja urheilua yleensäkin voi tarkastella mitä moninaisimmista näkökulmista. Urheilun voi liittää yhteen myös maantieteen kanssa, jolloin on mahdollista päästä tutkimaan monia mielenkiintoisia ja usein myös mielikuviin perustuvia aiheita. Esimerkiksi asenteissa koemme monia alueita tiettyjen lajien hallitsemiksi, ja tämä saatu leima ruokkii itseään kasvattaen imagoa entisestään. Voidaankin sanoa, että urheilun osalta miellämme erilaisia alueellisia eroja sekä ominaispiirteitä (Kortelainen 2007, 71).

Urheilumaantieteellä ei ole järin pitkiä tieteellisiä perinteitä ja pitkään sen merkitystä maantieteen tutkimuskentässä ei pidetty olennaisena. Esimerkiksi humanistisen maantieteen sanakirjaan urheilumaantiede otettiin mukaan vasta teoksen kolmanteen painokseen vuonna 1994. Urheilun ilmiöitä voidaan kuitenkin hyvin tarkastella myös maantieteen kautta ja monista lähtökohdista sekä eri keinoin. Urheilussa ja liikunnassa ilmenee niin poliittinen, sosiaalinen sekä taloudellinen puolensa. Näitä samoja aiheita on pidetty tärkeimpinä tutkimuskohteita maantieteen yleisen tutkimuksen parissa. (Bale 2003, 1.)

Bale (2003) nostaakin esiin eräänlaisen paradoksin urheilumaantieteen tutkimuksen vähäisyyteen liittyen. Ensinnäkin urheilu näyttelee merkittävää roolia edellä kuvatusti niin poliittisilla, sosiaalisilla kuin taloudellisilla elämän osa-alueilla. Yhtä aikaa kasvaneen media-ajan kanssa urheilu on tunkeutunut osaksi poliittisia ja ympäristöllisiä keskusteluja. Lisäksi maantieteessä olennaisessa roolissa olevat käsitteet tilasta ja paikasta ovat liitettävissä myös urheiluun. Sekä maantieteessä että urheilussa on kyse tilasta ja sen käytöstä. Urheilu itsessään koostuu erilaisista hierarkioista ja alueellisuuksista. Lisäksi ihmisten liikkuminen ja kanssakäyminen eri alueilla, urheiluorganisaatioiden sijainnit, paikallisidentiteetin luominen, fyysisen ympäristön ja

maiseman muokkaaminen ovat liitettävissä sekä urheiluun että maantieteeseen. (Bale 2003, 2.)

Urheilun analysointi maantieteen keinoin mahdollistaa syvemmän ymmärryksen paikallisella, kansallisella ja kansainvälisellä tasolla. Maantieteen avulla voidaan hakea vastauksia moniin erilaisiin kysymyksiin, esimerkiksi eri lajien kehittymisen ja leviämisen vaiheiden selvittämisestä lähtien. Myös liikkumismahdollisuuksien alueellisia eroja voidaan nostaa esille ja pohtia näiden mahdollisuuksien vaikutuksia esimerkiksi vapaa-ajankäytön tai huippu-urheilijoiden tuottamisen kannalta. (Rooney 1975, 113.)

John Bale (2003, 5) on jaotellut urheilumaantieteen tutkimuksellisia kiinnostuksen kohteita seuraavalla tavalla:

- Urheilutoiminta ja urheilulajien levinneisyyden muutokset eri aikoina maapallolla.
- Urheilun maiseman muuttuva luonne sekä symbioosi liikuntaympäristöjen ja niiden käyttäjien välillä.
- Ohjeiden laatiminen urheiluympäristöjen spatiaalista ja ympäristöllistä muutosta koskien.

Myös humanistinen maantiede on alkanut kiinnittää lisääntyvästi huomiota urheiluun, kun näkemyksiä kulttuuriteorioista on otettu käsittämään myös urheilua. Lisäksi vapaa-ajan sekä virkistymisen taloudellinen ja kulttuurinen merkitys on kasvanut siinä määrin, että se on osaltaan houkuttellut tutkijoita tekemään tieteellistä tutkimusta humanistisesta sekä myös maantieteellisestä näkökulmasta. (Gregory ym. 2009, 718.)

Humanistisen maantieteen sanakirjassa on määritelty urheilun sisältöjä. Teoksessa jaottelu tehdään viiteen pääosaan seuraavasti:

- Urheilun talous ja organisaatiot. Esimerkiksi suurtahtumien linkittyminen kaupunkikehitykseen sekä urheiluseurojen vaikutusalueet ja stadioneiden sijainnit.
- Urheilulajien leviäminen ja sijainti. Eri lajien omaksuminen ja niiden suhteellinen suosio.

- Lajien kehitys ja usein myös risteytyminen koloniaalisessa ja post-koloniaalisessa maailmassa.
- Urheilun roolin kehittyminen vaihtelevissa sosiaalisissa ympäristöissä. Esimerkiksi massaturismi, urheilutapahtumien speaktaakkelistuminen ja yhdenmukaistuminen.
- Kehon käyttötapojen kehittyminen sekä yhteisöllisyyden ja kollektiivisuuden monet muodot niin kentillä kuin niiden ulkopuolella. Erilaistuvat kiinnittymisen muodot urheilun maisemassa.

Näitä edellä mainittuja jaotteluja seuraten tämän tutkielman aihe kiinnittyy tiukasti urheilulajin leviämisen teemoihin, mutta myös varsinaisen maantieteellisen pääteeman taustalla voi huomata sivujuonteita muiltakin tehtyjen jaotteluiden osa-alueilta. Esimerkiksi paikalliset lajikulttuurit liittyvät konkreettisen maantieteellisen leviämisen ohella myös urheilun roolin kehitykseen sosiaalisissa ympäristöissä sekä talouteen. Sivuosassa kulkevat myös tulkinnat urheilun muuttuvasta maisemasta.

Suomessa on monia paikkakuntia ja alueita, jotka ovat tunnettuja tietyistä lajeista. Oli kyseessä sitten esimerkiksi jalkapallo, pesäpallo tai paini, on näille lajeille nimettävissä ihmisten mielissä alueita, joissa ne ovat erityisen suosittuja. Esimerkiksi Valkeakoski ja Sotkamo liitetään melko nopeasti tiettyihin lajeihin. Poikkeuksia löytyy tietenkin, mutta lähtökohtaisesti jalkapallo on ollut kaupunkien ja taajamien peli (Kortelainen 2007, 72). Toisaalta pienemmän kaupungin lieneekin helpompi saada itseensä jonkin tietyn lajin leima, kun harrastajia ei välttämättä riitä luomaan innostusta monissa lajeissa.

Paikalliset urheiluseurat luovat omaa alueellista identiteettiä ja samalla kiinnittävät asukkaita entistä vahvemmin omaan kulttuuriinsa (Kortelainen 2007, 71). Samaten lajien ja erilaisten ajanvietteiden tarjoamat runsaat vaihtoehdot varsinkin suuremmilla paikkakunnilla vähentää yhden lajin merkitystä. Esimerkiksi jalkapallon suhteellinen asema suuressa kaupungissa voi olla laajasta harrastajamäärästä huolimatta heikompi kuin pienemmällä paikkakunnilla. (Kortelainen 2007, 74.)

5.1 Kansainvälinen tutkimusperinne

Amerikkalainen John Rooney on tutkinut urheilumaantiedettä 1960-luvulta lähtien, ja on saanut muun muassa tuloksia, joiden mukaan eräät alueet toimivat pelaajien tuottajina ja toiset rekrytoijina (Kortelainen 2007, 72). Tästä lähtökohdasta on mielenkiintoista lähteä hakemaan vastauksia myös aiemmin esittelemiini omiin tutkimuskysymyksiini liittyen suomalaisen jalkapallon huippu-pelaajien maantieteelliseen jakautumiseen.

Maantieteellisen analyysin avulla voidaan ymmärtää paremmin urheilun yhteiskunnallista merkitystä sekä hahmottaa urheilun roolin muutosta aikojen kuluessa lajien alkuperän, leviämisen ja muuntautumisen osalta. Paikallisen lähestymistavan mukaisesti urheilumaantieteessä tehdään oletus, että kaikki urheilulajit ovat lähtöisin jostakin tietyntajasta ajankohtana. Useimmiten lajin syntyä on mahdoton tarkasti määrittää, ja vain harvoin lajeja on suoraan keksitty. Ne ovat nykymuodoissaan lähinnä erilaisten kehitysprosessien tuotoksia. Tällöin olennaisempaa onkin määrittellä edes aikakausi, jolloin laji on ottanut ensimmäisiä askeleitaan varhaisimmissa muodoissaan. Lajin alkulähteiden selvityksen jälkeen voidaan tarkastella sen leviämistä eteenpäin. Leviämiseen vaikuttavat esimerkiksi muut samanaikaisesti kehittyvät lajit sekä jo paikkansa vakiinnuttaneet lajit. (Rooney 1975, 55–57.)

John Bale on tarkastellut maantieteen ja urheilun suhdetta, ja esittääkin että liikuntakulttuurin alueellinen monimuotoistuminen on seurausta taloudellisista, sosiaalisista sekä kulttuurisista tekijöistä. Tässä jaottelussa talous määrittelee käytössä olevien resurssien kautta urheilun suuntautumista. Sosiaalisten ja kulttuuristen tekijöiden vaikutuksesta taas johtuu se, millaiseksi paikallinen liikuntakulttuuri lopulta muodostuu omaksuttuine merkityksineen ja muine liikuntakulttuuria rakentavine tekijöineen. Erilaiset urheilun omaksumisen osa-alueet kuten paikalliset traditiot, vaihtoehtoiset mahdollisuudet ja muut tekijät muodostavat myös kansallisella ja paikallisella tasolla erilaisia mosaiikkimaisia urheilun toiminnan alueita. Urheilumaantieteeseen on varsinkin Yhdysvalloissa ollut kaksi vahvaa lähestymiskulmaa, jotka ovat lähinnä keskittyneet siihen, mistä lajakkaat urheilijat tulevat maantieteellisesti tarkasteltuna. 1930-luvulle asti ympäristöön liittyvään

determinismi oli hallitseva ajatusmalli, mutta 1950-luvulta lähtien on spatiaalinen lähestymistapa syrjäyttänyt sen urheilumaantieteen yleisessä ajattelussa. (Bale 2003, 59.)

Esimerkiksi ensimmäisen maailmansodan jälkeen julkaistussa National Geographic -lehden kirjoituksessa vakuutettiin, että ihmisten harrastamat urheilulajit määräytyivät heitä koskettavan fyysisen ympäristön perusteella. (Hildebrand 1919, Balen 2003, 60 mukaan). Esimerkiksi 1920- ja 1930-luvuilla, kun Suomea juostiin maailmankartalle, Euroopassa kirjoitettiin kuinka Paavo Nurmi on suomalaisen hämärän ja kylmyyden tuote. Lisäksi juokseminen on suomalaisten verissä, koska puhtaat ja vihreät metsät sekä avarat maastot järvineen muodostavat vastustamattoman juoksemisen riemun. (Bale 2003, 60–61.)

1950-luvulle mennessä ympäristöön liitettävää determinismia ei pidetty enää maantieteellisesti oikeaoppisena. Alueellinen erilaistuminen kuitenkin oli vahvasti edelleen tutkimussuunnissa mukana, vaikka painotukset sijoittuivat enemmän erilaisten mallien ja yleistysten etsimiseen. (Bale 2003, 61.) Esimerkiksi Englannissa ammattilaisjalkapalloilijat ja -nyrkkeilijät tapaavat tulla perinteisesti vahvoilta teollisuusalueilta, joilla voi nykyään olla korkeat työttömyystasot. Bale onkin määritellyt Englannista ja Walesista mainitunkaltaisia alueita, jotka tuottivat 1,3 kertaa enemmän ammattilaisia näihin lajeihin muuhun maahan verrattuna. Lisäksi myös USA:ssa eri osavaltioiden välisessä tarkastelussa huomattiin merkittäviä eroja yliopistourheilijoiden tuotannossa väkimääriin suhteutettuna vuosilta 1968–1988. (Bale 2003, 69.)

Pohjoisamerikkalaisissa alueellisuutta vertailevissa tutkimuksissa on todettu, että pienet paikkakunnat tuottavat suhteessa odotusarvoon enemmän ammattiurheilijoita kuin suuremmat kaupungit. Suurten kaupunkien ongelmana voidaan pitää laajaa vaihtoehtojen määrää nuorten elämässä ja toisaalta suurimmissa kaupungeissa ei välttämättä ole tarpeeksi seuroja, jotta myös piilevät lahjakkuudet pääsisivät esille. Toisaalta maaseudulla voi olla pulaa toimintaedellytyksistä ja osaavista valmentajista, tai kilpailuihin ja sarjoihin osallistuminen voi olla vaikeampaa niihin tarvittavien urheilijamassojen puuttuessa. (Bale 2003, 71.)

Olisi kuitenkin liian yksinkertaistettua sanoa, että tiettyjen lajien määritellyt lajirajat olisivat pysyviä. Urheilulajit ovat levinneet nykyisiin laajuuksiinsa läpi mantereiden sekä maiden, eikä muutos tässäkään suhteessa pysähdy. Lajien alueelliset voimasuhteet ovat jatkuvassa muutoksessa, joten lajin ydinalueet voivat vahvistua tai toisaalla joku toinen laji voi murtaa vallinneen valta-aseman, jolloin lajien maantieteelliset vahvuusalueetkin voivat liikkua. (Bale 2003, 81.) Samaten on huomioitava, että niin uudet kuin vanhatkin lajit kulkeutuvat mitä erilaisimpia reittejä uusille alueille kyselemättä lupia jo olemassa olevilta organisaatioilta. Tämänkaltainen joustavuus liikuntakulttuurissa mahdollistaa uusien lajituttavuuksien lisäksi myös kilpailun monimuotoistumisen. (Itkonen 1997, 229.) Hyvänä esimerkkinä muuttuvista lajienvälisistä asemista voidaan pitää keskusteluja ja päätöksiä olympialajien valinnoista ja vaihtoehtoista. Lisäksi kilpaurheilun ulkopuolella ihmisten harrastustottumuksiin voi nousta nopeastikin uusia lajeja.

Bale on tutkinut myös brittiläisen jalkapallon pelaajatuotantoa. 1950-luvulla pelaajatuotanto oli painottunut hyvin vahvasti Englannin pohjoisosiin, kun alueella tuotettiin noin 2,5 kertaa enemmän pelaajia asukasta kohden kansallisella tasolla vertailtuna. 1980-luvulla pohjoinen oli edelleen vahvaa pelaajatuotannon aluetta kaksinkertaisella arvolla, mutta kun pelaajatuotannon tehokkuuden tarkastelu siirrettiin karttatasolle, huomattiin konvergenssia vahvimpien ja heikoimpien alueiden välillä, sekä pelaajatuotannon metropolisoitumista. Perinteisemmän selkeän maantieteellisen pohjoinen-etelä -jaon tilalle oli nousemassa pelaajatuotannon keskittyminen kasvavissa määrin kaupunkikeskuksiin. (Bale 2003, 81–82.)

Englannissa jalkapalloilijoiden tuotannossa on todettu alueellista konvergenssia, jolle Bale (2003, 82–83) on määritellyt tutkimuksissaan kolme tekijää. Ensinnäkin pelaajien rekrytointialueet ovat viime vuosikymmeninä kasvaneet ja lahjakkuuksia etsitään yhä laajemmilta alueilta. Jalkapallon lisäksi tätä on nähtävissä myös muissa lajeissa. Toiseksi jalkapallo on esimerkiksi Iso-Britanniassa ollut väylä kohota alemmista yhteiskuntaluokista kohti parempaa elämää ja suurista työttömyysluvuista tunnetut kaupungit tuottivatkin tutkimuksen aikana huomattavan lisäyksen pelaajatuotantoon. Kolmanneksi Bale toteaa, että painottuminen maan eteläosiin on saanut vaikutuksia myös taloudellisten mahdollisuuksien kasvusta. Täten voidaankin nähdä, että

ammattijalkapalloilijoiden tuottavuuden alueellisen jakauman muutokset ovat yhdensuuntaisia kansallisen talouden kanssa (Connell 1985, Balen 2003. 83 mukaan).

Maantieteellisten, ja sitä kautta myös kulttuuristen seikkojen aiheuttamien huippu-urheilijoiden tuotannossa esiintyvien eroavaisuuksien lisäksi myös urheilijan suhteellisen iän vaikutuksista menestymiseen on kirjoitettu, ja monesti varsinkin junioritasolla urheillessa suhteellisella iällä on merkitystä. Joidenkin tutkimusten mukaan mitä korkeampi suhteellinen ikä on verratessa saman joukkueen ikätovereihin, sitä suurempi on todennäköisyys kehittyä huippu-urheilijaksi (Côté ym. 2006, 1065.) Syiksi tälle kasvaneelle todennäköisyydelle on mainittu muun muassa fyysinen kehittyminen ja psykologiset tekijät. Lisäksi on näiden johdosta nähty mahdollisuus siihen, että pelaajalle tarjotaan sellaiset olosuhteet, jotka yhä edesauttavat taitojen varhaista kehittymistä. Esimerkiksi valmentaja voi tarjota ikäluokassaan erottuvalle pelaajalle erityishuomiota. (Côté ym. 2006, 1066.) Tietenkään tämä ei estä myöhemmin saman vuoden sisällä syntyneiden mahdollisuuksia nousta huipulle ja suhteellisen iän vaikutus näyttäisikin tasoittuvan myöhemmällä iällä. Tämän tutkielman kaikkina tarkasteluvuosina maajoukkueessa pelanneista 47 prosenttia oli syntynyt ensimmäisellä vuosipuoliskolla. Näin ollen merkittävää eroa ei kaikkia vuosia tarkastelemalla näiltä ajoilta ilmene. Vuosittaiset osuudet tälle ensimmäiselle vuosipuolikkaalle olivat 52 prosenttia (vuosi 1965), 35 prosenttia (vuosi 1985) ja 51 prosenttia (vuosi 2005).

Suhteellisen iän lisäksi, myös asuinpaikan koon mukaan löytyy eroavaisuuksia mahdollisuuksissa kehittyä kohti urheiluammattilaisuutta. Kaupunkialueilla on luonnollisesti laajemmat mahdollisuudet lajivalikoimista, olosuhteista ja valmennuksesta lähtien. Esimerkiksi jääkiekon puolella on tutkittu, että kanadalaisten NHL-jääkiekkoilijoiden kotikaupungeista oli suhteellisesti vähiten pelaajia sellaisista kaupungeista, joiden asukasluku oli alle 1 000 tai yli 500 000 (Curtis & Birch 1987, 233). Tähän tulokseen tukeutuen Curtis ja Birch tekivät johtopäätöksen, että huippukiekkooilijoita tulee todennäköisemmin sellaisilta alueilta, jotka ovat riittävän isoja, että alueelta löytyy kaukalo, mutta samalla kuitenkin sen verran pieniä ettei jääajan kysyntä ylitä tarjontaa vähentäen mahdollisuuksia harjoitteluun ja liikkumiseen (Curtis & Birch 1987, 239). Joukkueurheilussa vaatimukseen on myös lisättävä riittävä väestöpohja joukkueen kokoamiseen ja sarjojen järjestämiseen.

Urheilijoiden kasvuympäristöä koskevassa tutkimuksessa korostui pienten kaupunkien osuus ammattiurheilijoiden kasvuympäristönä. Tutkimuksen tilastojen mukaan syntymäpaikalla on enemmän vaikutusta mahdolliseen huippu-urheilijan uraan kuin suhteellisella iällä, josta ei saatu todennettavia vaikutuksia koripallon tai golfin osalta. Sen sijaan jääkiekossa ja baseballissa suhteellisen iän vaikutukset olivat selvempiä. (Côté ym. 2006, 1070.) Syntymäpaikan vaikutukset taas olivat todettavissa kaikissa tutkimuksen lajeissa (baseball, koripallo, jääkiekko, golf) ja maissa (Kanada ja Yhdysvallat). Suhteellisen iän ja syntymäpaikan vaikutukset ovat tutkimuksen mukaan toisistaan riippumattomia. (Côté ym. 2006, 1072.)

5.2 Paikalliset lajikulttuurit ja jalkapallo-Suomi

Alueellista identiteettiä voidaan pitää tulkintana prosessista, jossa tietyn alueen rajat, symboliikka ja käytännöt ovat vakiintuneet. Erilaiset käytännöt ja diskurssit toimivat alueellisen identiteetin osalta yhdistävinä tekijöinä. Paasi (2003) tekee eron alueen identiteetin ja ihmisten alueellisen identiteetin välille. Alueen identiteetti muodostuu esimerkiksi luonnonoloista, historiasta, kulttuurista ja murteista. Näihin tekijöihin pohjautuu alueeseen liitettävä symboliikka ja mielikuvat. Samalla näillä identiteetin tunnuspiirteillä alue erottautuu muista. (Paasi 1996, 222; Paasi 2003, 478.) Mainitut tekijät liittyvät myös ihmisten alueelliseen identiteettiin, jossa tietoisuus ja diskurssit oman alueen erityisyydestä laajenevat yksilön omien kokemusten ulkopuolelle kollektiiviseksi ideologiaksi kummuten esimerkiksi tietyn ajan poliittisesta ja kulttuurisesta elämästä. Jako on merkityksellinen tutkittaessa ihmisten alueellisen liikkuvuuden ja alueiden suhdetta. (Paasi 1996, 222–223.)

Liikuntakulttuurista puhuttaessa tarkoitetaan niitä liikunnalle ja urheilulle ominaisia käytäntöjä ja erityispiirteitä, jotka yhdessä muodostavat omaleimaisen osansa laajemmassa kokonaisuudessa. Esimerkiksi suomalaiselle liikuntakulttuurille voidaan löytää tunnusomaiset piirteensä vapaaehtoistoimijoista, liikunnan runsaasta harrastamisesta tai liikuntalajien monimuotoisuudesta. (Itkonen 2012, 11–12.) Toisaalta voidaan puhua myös tietyn lajin kulttuurista, sillä esimerkiksi jääkiekon ja jalkapallon

lajikulttuureissa on omat vivahteensa myös itse kentällä tapahtuvan kilvoittelun eroavaisuuden lisäksi. Kun vielä otetaan huomioon lajien suosituimmuuden eroavaisuudet maantieteellisesti, sekä tämän osaltaan aiheuttamat paikalliset liikuntakulttuurit, huomaamme näiden eri liikuntakulttuurien tasojen muodostavan mielenkiintoisia rakenteita.

Urheilua voidaan pitää läheisesti toisiinsa liittyvien, urheilun sisäisen dynamiikan sekä urheilun ja muiden kulttuurin osa-alueiden vaihtelevien suhteiden tuotoksena (Schirato 2007, 20–21). Urheilu- ja liikuntakulttuuri eivät kuitenkaan ole muusta yhteiskunnasta erillisiä saarekkeita, vaan ne heijastelevat usein yhteiskunnassa tapahtuvia muutoksia. Esimerkiksi naisten mukaantulon jalkapalloon katsotaan ilmentävän lajikulttuurin muutoksen lisäksi myös koko liikuntakulttuurin, yhteiskunnan sekä esimerkiksi naisten aseman muutoksia (Vehviläinen & Itkonen 2009, 10). Tässä tapauksessa vaikutus on ollut kahdensuuntainen, sillä yhteiskunnassa tapahtuneet muutokset sukupuolten välisen tasa-arvon lisääntymisessä vahvistivat naisten mahdollisuuksia osallistua myös ennen lähinnä vain miesten harrastamiin urheilumuotoihin. Toisaalta jalkapalloilevat naiset ovat olleet pelaamisellaan osaltaan vauhdittamassa tasa-arvon läpilyöntiä myös jalkapallokenttien ulkopuolella. (Itkonen 2012, 17.)

Kulttuuri ja liikuntakulttuuri sen osana pohjautuvat aina historian ulottuvuuksiin ja niihin käännteisiin ja tekijöihin, jotka ovat muokanneet sitä nykyiseen muotoonsa. Sen sijaan, että liikuntakulttuuria ja -historiaa käsitettäisiin vain kronologisena kilpailuiden jatkumona, urheilu kiinnittyy aina sosiaalisesti, kulttuurisesti sekä historiallisesti siihen yleiseen kontekstiin, jossa se kullakin hetkellä tapahtuu. (Jarvie & Thornton 2012, 67.) Liikuntakulttuurin osalta historia onkin paljon enemmän kuin vain tulosluetteloita tai mitaleja ja pokaaleja.

Vaihtelevuudet eri lajien omaksumisessa, paikallistraditioiden ja lajikulttuurin syvyys, liikunta- ja urheilumahdollisuuksien kirjo sekä monet muut tekijät muodostavat urheilukentästä omanlaisensa mosaiikin niin kansainvälisellä, kansallisella kuin paikallisellakin tasolla. (Bale 2003, 59.) Paikallisella tasolla lajikulttuuri koostuu paikallisesta lajiperinteestä ja siihen liittyvistä verkostoista ja käytännöistä. Tähän liittyen tarvitaan myös lajiaktivisteja, joiden avulla kehitetään uutta sekä viedään jo olemassa olevia mahdollisuuksia käytäntöön ja pyöritetään toimintaa. (Kortelainen

2007, 77.) Sänkiaho ja Simola (1977) näkivät Suomen jakautumisen eri lajeille tyypillisiin alueisiin vahvuutena, joka virkistää suomalaista liikuntakulttuuria ja edesauttaa kriittiseksi mainitun paikallistason liikuntakulttuurin tilaa. (Sänkiaho & Simola 1997, 29, 31). Esimerkiksi jääkiekon voimakas kasvu 1990-luvulla, varsinkin vuoden 1995 maailmanmestaruuden johdosta, ei voi olla vaikuttamatta muihin lajeihin. Esimerkiksi vuosina 1990–2003 Suomeen rakennettiin yli 160 jäähallia ja pelkästään vuonna 1998 niitä valmistui 26 kappaletta (Kokkonen 2013, 282).

Lajikulttuuriin liittyy olennaisesti erilaisten identiteettien rakentaminen. Tämä näkyy varsinkin lajienvälisessä kamppailussa, mutta myös saman lajin sisällä. Jalkapallosta itsestään on tullut merkittävä identiteettien ilmaisun lähde. Identiteettejä ilmaistaan paikalliselta ja alueelliselta tasolta aina kansainväliseen identifioitumiseen saakka seuraaja- ja maajoukkuekilpailuissa. Näillä tasoilla identiteettiä luodaan henkilökohtaisessa, yhteisöllisissä sekä kulttuurisissa muodoissa. (Sugden & Thomlinson 2012, 171.) Yleisessä puheessa usein kuvaillaan tiettyjä kaupunkeja esimerkiksi perinteisinä jalkapallo-, jääkiekko- tai pesäpallokaupunkeina. Paikkakuntien leimautuessa jonkin tietyn lajin hallitsemaksi, mielikuvat ruokkivat helposti itseään ja varsinkin julkisessa keskustelussa uusien lajien suosion kasvu voi olla kovan työn takana jonkin tietyn lajin vahvasti hallitsemilla alueilla. Suomalaisen kilpaurheilun keskittyneisyyttä on tutkittu esimerkiksi jo 1970-luvulla (ks. Sänkiaho & Simola 1977).

Jalkapalloa on tässäkin tutkielmassa jo verrattu jääkiekkoon, varsinkin lajienvälistä taistelua kuvatessa, ja erilaiset kasvattajatilastot herättävät kiinnostusta lajirajat ylittäen. Esimerkiksi sanomalehti Keskisuomalaisessa julkaistussa jääkiekkoliiga NHL:ssä pelanneiden suomalaisten kasvattajaseuralistauksessa oli yhteensä 36 paikkakuntaa. Listaus alkaa vuodesta 1976, kun ensimmäinen suomalainen jääkiekkoilija siirtyi NHL:ään (Suomen Jääkiekkoliitto 2014). Suurimmat kasvattajapaikkakunnat suomalaisten NHL-pelaajien osalta olivat Tampere (29 kasvattia), Helsinki (22) ja Turku (20). Seuraavina tulivat Espoo, Jyväskylä, Kuopio ja Vantaa, mutta jokainen alle kymmenen kasvatin määrällä. (Koistinen 2014, 18.) Nämä ovat kokonaiskasvattajamääriä, mutta mielenkiintoista olisi verrata eri ajanjaksoja mahdollisten muutosten osalta ja painopisteiden osalta eri vuosikymmeninä. Lajien maantieteellistä suosituimmuusjakoa tavoitellessa huomioon pitäisi luonnollisesti ottaa

myös harrastajamäärät, mutta myös useiden huippupelaajien tulo samalta alueelta kertoo osaltaan lajin asemasta.

Kulttuurinen identiteetti ei ole kuitenkaan vain menneitä käytäntöjä ja perinteitä, vaan se liittyy menneisyyden ohella hyvin kiinteästi myös tulevaisuuteen. Identiteetti pohjautuu johonkin omaten omanlaisensa historian, mutta kuitenkin samalla se on jatkuvan muutoksen kohteena, eikä ole historiasta saatu ikuisesti tietynlaisena pysyvä identiteetti. (Hall 1990, Sugden & Tomlinson 2012, 177–178 mukaan.) Liikuntakulttuurin muotoihin ja sisältöön vaikuttavat moninaiset tekijät. Taloudelliset, sosiaaliset ja kulttuuriset tekijät liittävät kansalaistoiminnan lisäksi myös kilpa- ja huippu-urheilun kiinni ympäröivään yhteiskuntaan. (Itkonen & Kortelainen 1999, 16.) Vastaavasti jalkapallo vaikuttaa lukemattomilla tavoilla henkilökohtaiseen, kulttuuriseen, sosiaaliseen ja kansalliseen identiteettiin, mutta ei kuitenkaan riippumatta yhteiskuntarakenteesta ja yhteisön suhteista (Sugden & Tomlinson 2012, 186).

Hannu Itkonen ja Jarmo Kortelainen (1999) nostavat kiteeläisen pesäpallon tutkimuksessaan esille sen, että vaikka urheilussa resurssien voisi olettaa vaikuttavan suoraan paikalliseen urheilumenestykseen, on totuus usein toinen. Taloudelliset seikat antavat toki omat rajoitteensa ja mahdollisuutensa, mutta lopputulokseen vaikuttavia tekijöitä on useampiakin. Itkonen ja Kortelainen määrittelevät erilaisista tulkinnallisuuksista huolimatta urheiluseuran menestystekijöiksi paikallisella tasolla neljä tekijää: väestöpohja, taloudelliset resurssit, lajikulttuurin vahvuus sekä aktivistien osallistuminen. Nämä tekijät eivät kuitenkaan yksin tuo menestystä, vaan kaikkien osa-alueiden tulee olla edustettuina. Väestöpohja ja taloudelliset resurssit lasketaan yleisiksi menestystekijöiksi, kun taas lajikulttuurin yleinen vahvuus ja aktivistien osallistuminen kohdentuvat tilanteen mukaan lajispesifisiin tekijöihin. Näihin osa-alueisiin sisältyy myös oman lajin sisällä tapahtuvan toimijoiden kilpailun lisäksi myös lajienvälinen kamppailu elintilasta. Tämä kilpailu ja kamppailu erilaisista resursseista suhteellistaakin mainituiden tekijöiden merkityksen urheilumenestykseen. (Itkonen & Kortelainen 1999, 16–17.)

Vaikka edellä mainittu kategorisointi esitellään pesäpallon kautta, pitää se hyvin paikkaansa myös jalkapallokentillä ja Kortelainen (2007) onkin nostanut saman

jaottelun esille myös jalkapallotutkimuksessaan. Yhtymäkohdat lajien välillä ovat sikäli mielenkiintoisia, että juuri pesäpallon katsotaan olleen kiistaton este jalkapallon voimakkaammalle kasvulle (Kokkonen 2008, 161). Mainituilla menestystekijöillä voidaan pyrkiä selittämään yleisesti eri paikkakuntien saavuttamaa urheilumenestystä. Voitaneen kuitenkin todeta, että joidenkin mainittujen osa-alueiden heikot tilanteet eivät suoraan kaada paikkakunnan menestysmahdollisuuksia, mutta on oletettavaa, että tällöin puuttuvaa tekijää on onnistuttava paikkaamaan jollakin muulla osa-alueella. Tästä paikallisesta urheilumenestyksestä on kuitenkin matkaa todellisten huippuyksilöiden tuottamiseen.

Joukkuelajeissa väestöpohja on siinä mielessä olennainen tekijä, että esimerkiksi juniorimäärien ollessa hyvin pieniä, vaikeutuvat mahdollisuudet pitkäjänteiseen toimintaan kilpailuihin osallistumisen kannalta. Vastaavasti pienellä väestöpohjalla voi olla vaikeaa houkuttaa seuran talouden näkökulmasta kannattavaa määrää maksavaa yleisöä, mikä taas heijastuu nopeasti seuran taloudelliseen elinvoimaisuuteen ilman vahvaa toimintaa rahoittavaa tahoja. Tällä hetkellä saammekin seurata eri medioista kasvavissa määrin puhetta jalkapalloseurojen huonoista taloudellisista tilanteista, joka voi palauttaa jalkapalloa kehityksessä taaksepäin nostaten esimerkiksi jälleen vapaaehtoistoimijoiden merkitystä. Lisäksi seurojen taloudellisen tilanteen huonontuminen vaikuttaa pelaajille maksettavan korvauksen määrään, joka taas saattaa viedä lajia jälleen kohti puoliammattilaisuutta – ehkä huippupelaajia lukuun ottamatta. Samalla tämänkaltainen kehitys nuorentanee esimerkiksi Veikkausliigan pelaajakantaa.

Varsinkin pienemmät alueet leimautuvat helposti tietyn lajin alueiksi, ja esimerkiksi pesäpallon hallitsemilla alueilla on usein hyvin vähän jalkapalloilijoita, ja hekin saattavat olosuhteiden pakosta joutua pelaamaan muiden lähikuntien joukkueissa. (Kortelainen 2007, 76.) Esimerkiksi vuonna 2005 Vimpelin 3 420 asukkaasta yksikään ei omistanut jalkapallolisenssiä ja Jokioisissa vastaava lisenssiluku oli 39 väkiluvun ollessa 5 730. Vimpelin kaltaisia kuntia ilman ainuttakaan jalkapallolisenssiä oli Suomessa vuonna 2005 yhteensä 75. (Kortelainen 2007, 74–76.) Omiin kokemuksiin peilaten, kun oman ikäluokan joukkue lopetetaan pelaajamäärän riittämättömyyden takia, on siirryttävä naapurikunnan joukkueeseen, mikäli harrastusta haluaa jatkaa.

Kortelainen (2007) toteaa historiallisen taustan, väestömäärien ja luonnonolojen näkyvän nyky-Suomen jalkapalloilun alueellisessa jakautumisessa. Jalkapallo on vieläkin rannikon ja Etelä-Suomen laji, ainakin lisenssipelaajien määrällä arvioituna. Sisämaassa jalkapallo on keskittynyt pitkälti suurten kaupunkien yhteyteen. Laskelmien mukaan yli kymmenen lisenssipelaajaa sataa alle 25-vuotiasta kohden löytyy isoista kaupungeista ainoastaan Tampereelta, Vaasasta ja Hyvinkäältä. Jalkapallon suhteellinen merkitys oli suuri muutamissa pienemmissä kaupungeissa kuten Maarianhaminassa, Pietarsaareissa ja Valkeakoskella. Samaten väestöön suhteutettuina varsinkin Varsinais-Suomi, Satakunta, Pohjanmaan rannikko ja Ahvenanmaa korostuvat suomalaisella jalkapallokartalla. Monet sisämaan jalkapallokaupungeista ovat perinteisiä tehdaspaikkakuntia, esimerkkeinä jo edelläkin mainittu Valkeakoski, Anjalankoski (nykyinen Kouvola), Eura, Mänttä ja Jämsänkoski. (Kortelainen 2007, 74.) Lisenssipelaajien määrä ei välttämättä korreloi suoraan maajoukkueeseen asti tiensä raivaavien pelaajien määrän kanssa, mutta hieman samansuuntaisia tuloksia tullaan esittelemään tutkielman seuraavassa pääluvussa.

Toisaalta on mielenkiintoista, että maajoukkueetason pelaajia on tuotettu huomattava määrä suurten kaupunkien ulkopuolella. Maajoukkuejalkapalloilijoita on tullut paljon esimerkiksi Pohjois-Suomesta, jossa nuoret lahjakkuudet ovat päässeet aikaisin laadukkaaseen valmennukseen ja saaneet peliaikaa edustusjoukkueessa nuorempina kuin suuremmissa kaupungeissa keskimäärin. Lisäksi pienemmillä paikkakunnilla harjoitusaikojen saanti esimerkiksi harjoitushallista on helpompaa kuin suurissa kaupungeissa, joissa joukkueita on enemmän. Jalkapallon yleistä suosiota kuvaa se, että vuonna 2005 jalkapalloilevia lisenssipelaajia oli jo 105 000 ja vuonna 2013 heitä oli 119 000. (Kortelainen 2007, 77–79; Suomen Palloliitto 2014b, 32.) Kenttävuoroista puhuttaessa esimerkiksi asukasluvultaan suuressa Helsingissä on läpi vuosikymmenten taisteltu pelikenttien riittävyyden kanssa, varsinkin talviharjoittelun osalta. Pääkaupungin kohdalla kenttien määrän kasvu on ollut kiinteästi yhteydessä uusien asuinalueiden rakentamiseen ja liikenneyhteyksien parantumiseen. (Kumpulainen 2014, 93, 97.)

Suomen Palloliiton vuoden 2013 vuosikertomuksen mukaan piiritason vertailussa 1000 pelaajaa kohden Helsingin piirin alueella on 1,17 täysimittaista jalkapallonurmea, mikä

on pienin suhdeluku kaikista Palloliiton 12 piiristä. Esimerkiksi Ahvenanmaalla suhdeluku on 4,09 ja Pohjois-Suomessa 4,01. Pelaajalisenssimäärältään suurimmassa piirissä Uudellamaalla suhdeluku on 1,58. Uudenmaan piirin lisenssimäärä on miltei neljännes koko maan lisensseistä, ja kaksinkertainen verrattuna seuraavaksi suurimpiin piireihin eli Tampereen ja Helsingin piireihin. (Suomen Palloliitto 2014b, 32.)

Kaupallistuneiden ja puoli-kaupallistuneiden lajien kohdalla tutkijat puhuivat 1970-luvun lopulla niin sanotusta kehitysalueviihamielisyydestä, jossa taloudellisesti heikommat alueet eivät usein kykene esimerkiksi kilpailevien seurojen pelaajarekrytointien vuoksi nostamaan omia seurojaan pääsarjatasolle (Sänkiaho & Simola 1977, 16). Kaupallistuneissa lajeissa, eli jalkapallossa ja jääkiekossa tulkittiin suurimmiksi lähtö- ja tuloseuroiksi suurien keskusten seurat, joilla on tavoitteena tehokas ja tuottava urheiluseura suurine katsojalukuineen (Sänkiaho & Simola 1977, 24).

Seurojen menestys ei kuitenkaan välttämättä korreloi huippupelaajien tuottamisen kanssa. Huipulle päässeiden pelaajien kautta voitaneen tehdä arvioita myös kunkin alueen tai seuran valmennus- ja juniorityön laadukkuudesta. Tietysti voidaan olettaa, että suuresta massasta nousee todennäköisemmin huippuja kuin pienemmästä joukosta. Tähän peilaten onkin mielenkiintoista, että varsinkin Pohjois-Suomen kaupungit ovat olleet hyvin tuottoisia jalkapallokaupunkeja esimerkiksi maajoukkuepelaajien määrällä tarkasteltuna. Suhteellisesti tarkasteltuna Pohjois-Suomen osuus vain korostuu, sillä vuosina 2004–2005 yhtä maajoukkueessa pelannutta pelaajaa kohti on tarvittu Helsingissä yli 15-kertainen määrä lisenssipelaajia verrattuna Kemiin (Kortelainen 2007, 78–79).

Harrastajamäärien erot johtuvat melko pitkälti väestötiheyden eroista. Tämän lisäksi eri lajien paikallinen merkittävyys on otettava huomioon. (Kortelainen 2007, 82.) Lajin alueellinen suosio noudattelee väestön kehityksen lisäksi myös lapsiperheiden sijoittumisen kehitystä. Kumpulaisen mukaan esimerkiksi Helsingissä jalkapallo on ollut lapsiperheiden asuttamilla alueilla keskimäärin suositumpaa kuin niillä alueilla, joilla lasten määrä on pienempi (Kumpulainen 2014, 59). Luonnollisesti tämä vaikuttaa myös junioriseurojen määrään alueella. Lisäksi viimeisimpinä vuosikymmeninä tapahtunut kaupungistuminen ja seutuistuminen vaikuttavat myös jalkapalloilun

alueelliseen kehitykseen. Kortelaisen (2007, 82) mukaan jalkapallo näyttäisi harrastuksena keskittyvän entistä vahvemmin kaupunkeihin. Aikaisemmin todetusti, vastaavansuuntaisia tuloksia oli saavuttanut myös John Bale Iso-Britannian pelaajatuotantoa tutkiessaan. Samalla Kortelainen nostaa esiin tilanteen, jossa kuntaliitokset ja rakenneuudistus voivat vaikuttaa resurssien uudenlaisen ohjauksen kautta siihen tilanteeseen, että syrjäisemmillä alueilla jalkapalloharrastuksen jatkaminen tulee vaikeutumaan entisestään esimerkiksi kenttien ylläpidon vähenemisen johdosta.

Nykyisellään monipuolinen liikunta- ja urheilukulttuuri mahdollistaa osaltaan täysin uusien lajien murtautumisen kansan suosioon. Nämä lajit voivat saapua yleiseen tietoon mitä erilaisimpia reittejä, eikä niiden tarvitse perustella tuloaan tai hakea hyväksyntää vanhoilta järjestöiltä. Tämänkaltainen joustavuus mahdollistaa erilaisten kilpailujen tasojen muodostumisen. (Itkonen 1996, 229.) Samaten urheilullis-suorituksellisen ja sosio-kulttuurisen toiminnan välinen ero kasvaa, ja kuntoliikunnan sekä erilaisten ruumiillisuuden kulttuurien muotojen määrän kasvu luo perinteisestä urheilusta irrallaan olevaa liikuntaa. Lisäksi vahva jako yritysmäisen huippu-urheilun ja vapaaehtoisen kansalaistoiminnan välillä vaikuttaa osaltaan lajien suhteisiin. Voidaan myös paikoin todeta, että huomattavan suuri osa liikunnallisista yhteisöistä ei välttämättä sido itseään paikallisiin, alueellisiin tai edes valtakunnallisiin liikuntaorganisaatioihin. (Itkonen 2000, 24.) Lisäksi erikoisseurojen lisääntymisen kautta urheiluseurojen keskimääräinen jäsenmäärä on laskenut selvästi (Kokkonen 2013, 147).

Urheilun ja liikunnan eriytyneen aluerakenteen johdosta paikalliset rajat ovat monesti sekoittuneet. Tällöin voidaankin puhua seutuistumisen käsitteestä, jossa kaupunkeja ympäröivien alueiden merkityksellisyys kasvaa yli hallintorajojen. Samalla alueellisen eriytymisen voidaan katsoa johtaneen Suomen jakautumiseen kolmenlaiseen liikuntakulttuurin toiminta-alueeseen: syrjä-Suomeen, väli-Suomeen ja ruuhka-Suomeen. (Ilmanen & Itkonen 2000, 32.) Ilmanen ja Itkonen katsovat tutkimuksessaan syrjä-Suomen olevan myös liikunnan kansalaistoimintojen osalta syrjäisessä asemassa, toiminnan nojatessa lähinnä esimerkiksi kyläkoulun tai seuran järjestämään toimintaan tai omaehtoiseen liikuntaan. Pienten ja keskisuurten kaupunkien muodostamassa väli-Suomessa liikuntatoiminnan järjestämisestä vastaavat liikunta- ja urheiluseurat. Tämän lisäksi tarjolla on usein julkishallinnon tai liikuntayritysten palvelut. Ruuhka-Suomi

käsittää suurimmat kaupungit ja pääkaupunkiseudun. Näillä alueilla liikunta tuotetaan pitkälti markkinavetoisesti ja urheiluseurat toimivat jo liikeyritysten tapaan. (Ilmanen & Itonen 2000, 32.) Lopulta alueellinen eriytyminen nostaa esiin kysymyksiä liikunnallisen tasa-arvon toteutumisesta liikuntalain sisältöihin viitaten (ks. Liikuntalaki 1054/1988).

Tulevaisuuden kannalta haasteeksi voi muodostua pitkäjänteisen toiminnan ja kansainvälisen kilpailukyvyn näkökulmasta katsottuna myös niin sanottujen pelaajakehityspotkien menestyksekkäs rakentaminen. Esimerkiksi viimeisen kymmenen vuoden aikana on jo todettu seuratoimintaan sitoutumisen vähentyneen. Kun etenkin nuoret eivät pysy seuroissa pitkäjänteisesti, johtaa se sisäiseen eriytymiseen sekä urheilun muuttumiseen kohti projektimaisuutta. Kokkonen nostaa suuren seurahenkilöiden vaihtumisen ongelmaksi myös perinteiden osalta. Jos esimerkiksi seurojen puuhamiehet vaihtuvat hyvin tiheään, ei perinteiden syntymiseen ole aina mahdollisuuksia. (Kokkonen 2013, 204.)

6 MAAJOUKKUEPELAAJAT JA SUOMALAINEN JALKAPALLOMAANTIEDE

”Suomalaisen jalkapalloilun kansainvälisellä menestymisellä on merkitystä kansallisen itsetunnon ja kotimaisen jalkapalloilun yleisen arvostuksen kannalta. Jos suomalainen jalkapalloilu menestyisi maailman arvostetuimman urheilulajin turnauksissa, olisi se erittäin näyttävää koti- ja ulkomaille sekä taloudellisesti kannattavaa niin pelaajille ja joukkueille kuin myös tukijoille.”

(Kanerva 2007a, 11.)

Tämä tehovalmennusprojektin muistioon vuonna 1984 kirjattu toteamus kertoo osaltaan siitä, miten Suomen jalkapallomaajoukkueen menestyminen ja pääsy arvoturnauksiin vaikuttaisi monellakin tasolla. Urheilullisen ja taloudellisen kehityksen ohella mahdollinen menestys tuottaisi muutakin lisäarvoa. Esimerkiksi jääkiekon maailmanmestaruudella keväällä 1995 on katsottu olleen monenlaisia yhteiskunnallisia vaikutuksia. Lisäksi menestyksen voisi olettaa nostavan jalkapallobuumia Suomessa, mikä voisi näkyä esimerkiksi harrastajamäärissä ja otteluiden katsojamäärissä. Toistaiseksi Suomi ei ole kuitenkaan onnistunut pääsemään maailman- tai Euroopan mestaruuskilpailujen lopputurnaukseen asti.

Kansainvälinen urheilumenestys ei kuvaa pelkästään kansallisten urheilujärjestelmien paremmuutta, vaan myös vahvistaa kansallistunnetta (Maguire 1999, 90). Toisaalta taas menestymättömyys voi kehittyä taakaksi, jos yrityksistä huolimatta kauan kaivattua menestystä ei tule. Esiin voidaan nostaa yksittäisiä tilanteita kuvaamaan tätä yleistä lajikohtaista melankoliaa, kuten on tapahtunut esimerkiksi jalkapallossa vuoden 1997 lokakuussa pelatun Suomi-Unkari -ottelun lisäajalla useiden suomalaispelaajien kautta omaan maaliin pomppineen tasoitusmaalin kohdalla. Tällä maalilla Unkari meni Suomen sijasta MM-jatkokarsintaan.

Suomen jalkapallomaajoukkueen ensimmäinen ottelu pelattiin 22.10.1911 Helsingissä Eläintarhan kentällä Ruotsia vastaan (Lautela & Wallén 2007, 365). Seuraavalle vuodelle osuu ainakin tilastollisesti maajoukkueen paras suoritus, vuoden 1912 Tukholman olympiakilpailuiden neljäs sija (Wallén 2007c, 81). Ensimmäiset jalkapallon maailmanmestaruuskilpailut järjestettiin vuonna 1930 Uruguayssa, mutta

pitkälti taloudellisista syistä Suomi oli jättänyt ilmoittautumatta kilpailuihin. Samoin oli tehty olympiajalkapallon osalta jo aikaisemmin vuosina 1920, 1924 ja 1928. Ensimmäisen EM-karsintaottelunsa Suomen maajoukkue pelasi vuonna 1966. (Tikander 2007, 320.)

Euroopan- tai maailmanmestaruuskilpailuihin Suomi ei siis ole päässyt, vaikka onkin osallistunut jokaiseen MM-karsintakilpailuun vuodesta 1937 lähtien (Tikander 2007, 326). Suomi pelasi näitä MM-karsintaotteluita myös kaikkina tutkimuksen kolmena tarkasteluvuotena. Yhteensä Suomi pelasi näinä vuosina 31 A-maaottelua, joissa tutkielman tutkimusjoukkoon lukeutui yhteensä 100 pelaajaa. MM-karsintaotteluiden osuus kokonaismäärästä oli 15 eli hieman vajaa puolet. Seuraavassa taulukossa (ks. taulukko 1) on huomioitu ainoastaan ottelussa kentällä käyneet pelaajat, eli ottelussa vain vaihdossa ilman peliminuutteja olleet pelaajat eivät ole kartuttaneet maaottelutilastoa.

TAULUKKO 1. Suomen miesten jalkapallon A-maaottelut ja pelaajamäärät vuosina 1965, 1985 ja 2005.

Vuosi	MM-karsinta-ottelut	Muut ottelut	Ottelut yhteensä	Pelaajia yhteensä
1965	4	3PM + 1 harj.	8	23
1985	4	6 harj.	10	26
2005	7	6 harj.	13	51
Yhteensä	15	3PM + 13 harj.	31	100

Karsintaotteluiden lisäksi pohjoismaiden kohtaamisilla oli vahva rooli suomalaisessa maaottelukalenterissa. Pohjoismaat pelasivat virallisesta mestaruudesta neljän vuoden sykleissä, mutta keskinäinen maaottelutoiminta oli vuosittaista ja epävirallisia voittojakin tavoiteltiin. 1970-luvulla lisääntyneet MM- ja EM-karsintakiireet johtivat osaltaan siihen, että pohjoismaiden turnaus ja amatööriotteluiden aika oli tulossa päätökseensä. Näitä amatöörimaaotteluita pelattiin 1970-luvun puoliväliin saakka.

(Tikander 2007, 325.) Vuonna 1965 Suomi pelasi kolme pohjoismaiden mestaruusottelua sekä harjoitusottelun Saksan liittotasavallan amatöörijoukkuetta vastaan. Toisin kuin Suomen Palloliitto, Saksan jalkapalloliitto ei laske tätä ottelua tilastoissaan viralliseksi maaotteluksi (Lautela & Wallén 2007, 365, 378).

Vuonna 1965 yhteensä 23 pelaajaa pelasi maajoukkuepaidassa, ja siirryttäessä vuoteen 1985 tämä luku kasvoi kolmella. Vuodelle 2005 kasvu sen sijaan oli jo voimakkaampaa, kun jo 51 pelaajaa edusti kentällä Suomen maajoukkuetta. Ottelumäärien lisääntymisen lisäksi selitys kasvulle pelaajatuotannon laadun laajentumisen ohella lienee suomalaisten huippupelaajien lisääntynyt virta ulkomaille. Kun yhä suurempi osa pelaajista tienaa elantonsa ammattilaisena maailmalla, sitoo se heidät vahvasti kulloiseenkin seuraan ja tiukkaan kilpailukalenteriin. Esimerkiksi virallisten maaottelutaukojen ulkopuolisiin harjoitusotteluihin saatetaan koota lähes täysin kotimaan kentillä pelaavista koostuvat maajoukkue, kun Euroopan sarjoissa pelaavat ovat kiinni omissa joukkueissaan.

Tutkimuksessa ei ole tehty eroja yksittäisten pelaajien osalta maaotteluiden määrällä mitattuna. Näin ollen esimerkiksi yhden maaottelun pelannut pelaaja näyttäytyy tutkimuksessa tilastollisesti samantarvoisena kuin saman vuoden aikana kymmenen maaottelua pelannut pelaaja.

6.1 A-maajoukkue vuonna 1965

Vuoden 1965 maajoukkuepelaajien kasvattajaseurat sijoittuvat maantieteellisesti melko vahvasti Tampereelle ja Valkeakoskelle (kuva 1, taulukko 2). Näiltä kahdelta paikkakunnalta tuli kyseisen vuoden maajoukkueesta peräti 40 % pelaajista. 1950-luvulla Tampereella oli kova keskinäinen kilpailu ja esimerkiksi nuorten mestaruus meni kolmena perättäisenä vuotena kaupunkiin. Tampere on ollut muutenkin merkittävä kaupunki jalkapalloilun leviämisessä Suomessa, sillä se on ollut sekä ensimmäinen sisämaan kaupunki johon jalkapallo levisi, että myös ensimmäinen sisämaan kaupunki, jonka joukkue on voittanut Suomen mestaruuden (Wallén 2007b, 178).

TAULUKKO 2. Vuoden 1965 maajoukkuepelaajat listattuna kasvattajapaikkakunnittain ja maajoukkuehetken seurajoukkueen sijainnin mukaan.

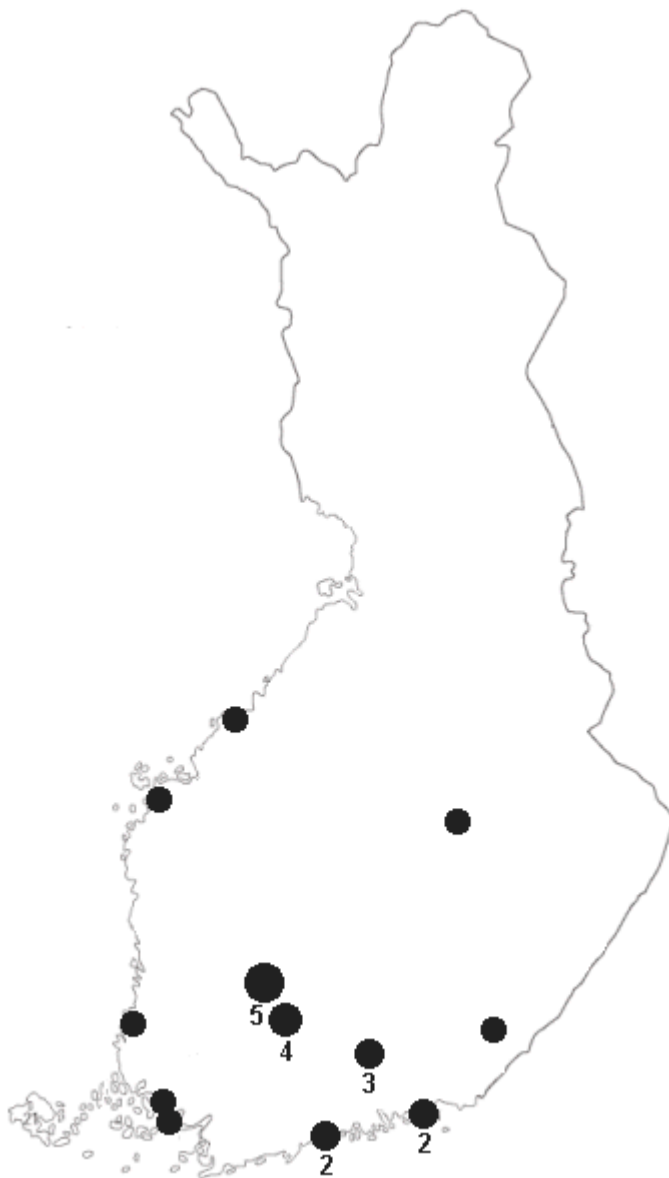
Kaupunki/maa	Kasvatetut pelaajat	Prosenttiosuus	Kaupunki/maa maaotteluhetkellä	Muutos
Tampere	5	21,74	3 **	-2
Valkeakoski	4	17,39	3 *	-1
Lahti	3	13,04	7 **	4
Helsinki	2	8,70	1 **	-1
Kotka	2	8,70	2 *	-
Kokkola	1	4,35	1 *	-
Kuopio	1	4,35	- *	-1
Lappeenranta	1	4,35	1	-
Parainen	1	4,35	-	-1
Rauma	1	4,35	-	-1
Turku	1	4,35	4 *	3
Vaasa	1	4,35	- *	-1
<i>Saksa</i>	-	-	<i>1</i>	<i>1</i>
Yhteensä	23	100,00	23	

*kaupungista seura jalkapallon pääsarjassa

Suomessa vuosina 1960–1980 tapahtuneen nopean rakennemuutoksen ja kasvun seurauksena teollisuuden vahva nousu keskittyi erityisesti metsäteollisuuteen, joka käsitti vuonna 1960 jo puolet Suomen kokonaisviennistä (Meinander 2002, 356). Metsäteollisuuden tehdaspaikkakunnilla yhteistyö urheilun ja tehtaan välillä on perinteisesti ollut hyvin merkittävää seurojen kannalta. Esimerkiksi Valkeakosken Haka on tunnettu perinteisenä tehdaskaupungin joukkueena ja malliesimerkkinä tilanteesta, jossa pienemmän paikkakunnan joukkueen takana toimii tukija, jonka avulla on mahdollista saavuttaa muuten paikkakunnan resursseihin suhteutettuna hivenen epätodennäköisempää menestystä (ks. Okkonen 2008). Valkeakosken Hakan pelaajat saivat käytännössä palkan Yhtyneiltä Paperitehtailta ja heille mahdollistettiin vuonna 1952 harjoittelu kahdesti viikossa työajalla. Haka oli myös ensimmäinen suomalainen ympäri vuoden harjoitteleva seura. Valkeakosken Haka oli lisäksi ensimmäinen ei-kaupunkilainen joukkue pääsarjassa sinne noustessaan vuonna 1949. Paperitehtaan panostus valkeakoskelaiseen jalkapalloon on ollut hyvin olennaisessa osassa seuran menestyksessä sekä pienen paikkakunnan pelaajatuotannossa ja houkuttelevuudessa.

(Wallén 2007b, 183–185.) Nykyisellään tehtaiden vähentynyt tai loppunut tuki seuroille perinteisillä tehdaspaikkakunnilla, kuten Valkeakoskella ja Anjalankoskella, on osaltaan luonut rajoitteita seurojen toimintamahdollisuuksiin.

Vuoden 1965 maajoukkuepaitaan asti vähintään kaksi pelaajaa kasvattaneista paikkakunnista pohjoisin oli Tampere, mikä kertoo jalkapallon vahvasta asemasta Etelä-Suomessa (kuva 1). Toisaalta tämä tuo esiin myös sen, ettei laji ollut vielä saavuttanut sellaista suosiota ja toiminnan tasoa muualla Suomessa, että lahjakkuuksia olisi lyönyt läpi aina maajoukkueetasolle asti.

KUVA 1. Vuoden 1965 maajoukkuepelaajien kasvattajapaikkakunnat.

Kun verrataan kasvattajaseuroja niihin seuroihin, joita pelaajat ovat edustaneet maajoukkuepelien aikaan, voidaan tehdä mielenkiintoisia havaintoja. Esimerkiksi lahtelaiskasvatteja maajoukkueessa oli vuonna 1965 kolme, mutta kyseisen vuoden maajoukkuepelaajista peräti seitsemän pelasi Lahdessa. Lahti on toiminut siis kasvattajana, mutta vahvasti myös pelaajien rekrytoijana tuohon aikaan. Myös Turkuun oli siirtynyt pelaajia siinä määrin, että se voidaan katsoa myös vahvaksi rekrytoijaksi.

Helsingin osuudet niin kasvattajana kuin maaotteluhetkellä edustettuna ovat sikälikin pieniä, että tarkasteluvuonna 1965 pääsarjassa pelasi kaksi helsinkiläisjoukkuetta. Vuonna 1961 vastaava määrä oli jopa viisi kappaletta, mikä kertoo 1960-luvulla pääkaupungin suuresta roolista suomalaisella jalkapallokartalla. Helsingin rooli suomalaisessa jalkapallossa oli pienentynyt vuosien saatossa lajin levitessä. Esimerkiksi neljänneksi vuoden 1912 olympiaturnauksessa tulleen maajoukkueen pelaajistosta vain maalivahti tuli Helsingin ulkopuolelta (Kumpulainen 2014, 30).

Yhteiskunnassa tapahtunut murros maanviljelystä ja metsätaloudesta kohti palvelu- ja teollisuusammatteja näkyi esimerkiksi muuttoliikkeessä. Tämän muuttoliikkeen johdosta varsinkin Pohjois- ja Itä-Suomi menettivät työikäistä väestöä. 1960-luvulla työikäiseksi kasvaneesta sukupolvesta muodostui varsin liikkuva, sillä elinkeinoelämässä tapahtuneen rakennemuutoksen vuoksi maaseudulla ei usein ollut tarjota houkuttelevia tulevaisuuden näkymiä. (Meinander 1999, 362.)

Pelaajien lisäksi myös seurat ovat saattaneet liikkua. Esimerkiksi Lahden osalta on huomattava, että Viipurissa vuonna 1891 perustettu Karjalan urheilun ensimmäinen yleisseura Viipurin Reipas siirtyi sotien jälkeen Lahteen. Reippaalla oli ollut jalkapallossa vähäistä junioritoimintaa Lahdessa jo vuodesta 1941 alkaen, mutta varsinaisesti toiminta jalkapallon parissa alkoi Lahdessa Reippaan osalta kesällä 1945. (Viipurin Reipas 1971, 24.) Vuonna 1962 jalkapallo irrottautui omaksi seurakseen ottaen nimekseen Lahden Reipas. Myös jääkiekko erkaantui emoseurasta vuonna 1975. (Arponen 1995, 164–165.) Kaikki tutkielmassa tilastoidut vuoden 1965 lahtelaiskasvatit olivatkin nimenomaan Lahden Reippaan pelaajia. Kaksi pelaajaa oli syntynyt luovutetun Karjalan alueella, mutta saivat jalkapalloilulliset ensiaskeleensa nykyisten Suomen rajojen sisäpuolella.

Vaikka maajoukkuepelaajia ei Kokkolaa pohjoisemmasta vuoden 1965 maajoukkueeseen ollutkaan kasvanut, Pohjois-Suomen orastavaa kehitystä ennakoi uusi aluevaltaus Oulun ottaessa paikan pohjoisimpana jalkapallon pääsarjaseurana seuraavalle kaudelle (Suomen Palloliitto 1966, 4).

Nykyisistä valitsemiskäytännöistä poiketen maajoukkueen valintaan osallistui erillinen Jalkapalloilun valitsemisvaliokunta. Valiokuntaan kuului puheenjohtaja, kaksi jäsentä sekä sihteeri. Tämä valiokunta seurasi maajoukkue-ehdokkaiden peliesityksiä sarjaotteluiden lisäksi erilaisissa testaustilaisuuksissa, leireillä ja katsastusotteluissa. Valintojen jälkeen maajoukkueesta vastasi sen valmentaja. (Suomen Palloliitto 1966, 20–22.)

Suomen Palloliiton toimintakertomuksesta käy ilmi, että pohjoismaiden sarjaa pelasi vuonna 1965 yhteensä 17 pelaajaa, mikä oli neljä enemmän kuin vuotta aikaisemmin. Aiheen tiimoilta nostettiin esiin ”harjoitusluontoisten otteluturneiden” järjestäminen ennen maaottelukautta, jotta olisi mahdollista päästä lähemmäksi vakiokokoonpanoa. (Suomen Palloliitto 1966, 23–24)

6.2 A-maajoukkue vuonna 1985

Kahdessakymmenessä vuodessa maajoukkuepelaajien tuotanto oli siirtynyt huomattavissa määrin Helsinkiin, ja kaupunkivertailussa kyseinen kaupunki oli maaotteluhetkellä edustetuin (taulukko 3). Vuoden 1965 tilastoa hallinneiden Tampereen ja Valkeakosken yhteisöosuus oli tippunut 40 prosentista alle 10 prosenttiin. Tamperetta lukuun ottamatta suurten kaupunkien rooli korostuu tilastossa, tukien hyvin tutkielman aiempia määritelmiä jalkapallosta ensisijaisesti nimenomaan kaupunkiseutujen lajina.

Tampereen seudun taantuminen voi kertoa ennemminkin lajienvälisestä kilpailusta kuin niinkään lajin sisäisen kehityksen ongelmista paikkakunnalla. Jalkapallon lisäksi myös jääkiekolla on ollut perinteisesti vahva suosio, ja vuoden 1965 maailmanmestaruuskilpailuiden sekä sitä varten rakennetun Suomen ensimmäisen

jäähallin myötä jääkiekon asema vahvistui huomattavasti myös jalkapallon kustannuksella (Wallén 2007b, 179). Tampereelta on kuitenkin perinteisesti tullut useita elinvoimaisia jalkapalloseuroja, ja kaupungista löytyikin vähintään yksi pääsarjatason seura jokaisena tarkasteluvuotena. Toisaalta on huomattava, että kauden 2010 jälkeen Tampereelta on puuttunut jalkapallosta pääsarjatason seura kauteen 2015 asti, kun Tampere Unitedilta evättiin sarjapaikka seuraavalle kaudelle rahoitusepäselvyyksien vuoksi (Suomen Palloliitto 2011).

Kartalle sijoitettujen kasvattajapaikkakuntien osalta on helppo myös todeta, että maajoukkuepelaajien tuottaminen ei rajoitu enää ainoastaan Etelä-Suomeen ja rannikkoseuduille, vaan laji on saanut jalansijaa yhä pohjoisemmassa sekä sisämaassa (kuva 2). Lajin kokonaisvaltaisen kasvun kannalta levittäytyminen maantieteellisesti yhä laajemmalle onkin elintärkeää. Vaikka jalkapallon ei voikaan katsoa levinneen Suomessa yhdestä pisteestä alkaen, näyttäisivät muutokset kartalla vahvistavan aiemmin kerrottua kehitystä, jossa jalkapallo levisi eteenpäin isoissa kaupungeissa ja rannikkoseuduilla. Pohjoisimmassa osassa Suomea ja laajoilla alueilla sisämaassa on edelleen jalkapalloilullisesti heikompia alueita (kuva 2). Pohjois-Suomessa sekä ilmastolliset että pelilliset olosuhteet ovat olleet varmasti lajikulttuurin ohuuden ohella osasyynä kuvan 2 paljastamaan tilanteeseen.

KUVA 2. Vuoden 1985 maajoukkuepelaajien kasvattajapaikkakunnat.

Kasvattajakaupunkitaulukon kärkipäätä vuoden 1985 osalta hallitsevat selkeästi suurehkot kaupungit. Helsingistä, Turusta, Kuopiosta ja Lahdesta tuli jopa yli puolet tarkasteluvuoden maajoukkuepelaajista (taulukko 3). Näissä kaupungeissa oli myös viisi pääsarjatasoa seuraa, joissa pelasi maaotteluhetkellä yhtä monta maajoukkuepelaajaa kuin alueet olivat kasvattaneetkin. Tämä voidaankin katsoa merkittäväksi asiaksi tiettyjen kaupunkien jalkapallokulttuurin ja sen kehittymisen kannalta. Kun kaupunki tuottaa huippupelaajia aina maajoukkueetasolle asti, ja saa vielä pidettyä heidät

kasvattajakaupungissaan pääsarjatason seurassa, luo tämä jatkumo näkyvyyttä, houkuttelevuutta sekä laadukkaiden pelaajien myötä mahdollisesti myös vähintään kansallista menestystä alueelle. Näin on mahdollista edistää alueiden jalkapallokulttuuria monin eri tavoin, vaikka periaatteessa kyseessä olisikin vain yhden maajoukkuepelaajan pelaaminen kotikaupunkinsa seurassa.

TAULUKKO 3. Vuoden 1985 maajoukkuepelaajat listattuna kasvattajapaikkakunnittain ja maajoukkuehetken seurajoukkueen sijainnin mukaan.

Kaupunki/maa	Kasvatetut pelaajat	Prosenttiosuus	Kaupunki/maa maaotteluhetkellä	Muutos
Helsinki	5	19,23	6 *	1
Kuopio	3	11,54	3 **	-
Lahti	3	11,54	3 *	-
Turku	2	7,70	2 *	-
Valkeakoski	1	3,85	1 *	-
Eura	1	3,85	-	-1
Joutseno	1	3,85	-	-1
Kajaani	1	3,85	-	-1
Kemi	1	3,85	2 *	1
Kerava	1	3,85	-	-1
Naantali	1	3,85	-	-1
Oulu	1	3,85	- *	-1
Piikkiö	1	3,85	-	-1
Salo	1	3,85	-	-1
Savonlinna	1	3,85	-	-1
Tampere	1	3,85	2 *	1
Vantaa	1	3,85	-	-1
<i>Ruotsi</i>	-	-	5	5
<i>Saksa</i>	-	-	2	2
<i>Belgia</i>	-	-	1	1
<i>Englanti</i>	-	-	1	1
<i>Espanja</i>	-	-	1	1
Yhteensä	26	100,00	29	

*kaupungista seura jalkapallon pääsarjassa

Taulukon 3 osalta on huomattava, että pelaajien maaotteluhetkellä edustamien kaupunkien ja maiden listaukseen ovat vaikuttaneet pelaajasiirrot. Kun pelaaja on edustanut samana vuonna kahta eri joukkuetta eri maissa, on nämä molemmat maat laskettu tilastoon mukaan, jolloin kaupunkien ja maiden määrä ylittää varsinaisen

pelaajaluvun. Vuoden 1985 osalta siirrot olivat tapahtuneet Ruotsista ja Englannista Kemiin. Yksi siirto tapahtui Turusta Espanjaan.

Suomalaisessa yhteiskunnassa oli tapahtunut nopeaa kasvua vuosina 1960–1980, ja rakennemuutos toi mukanaan muutoksia. Maaseutu alkoi tyhjentyä nopeasti ja huomattava osa aiemmin peruselinkeinojen parista elantonsa saaneista siirtyi työskentelemään palvelualoille. (Meinander 1999, 358.) Palveluammatteihin siirtymisen lisäksi kaupungistuminen kiihtyi, ja varsinkin Pohjois- ja Itä-Suomen työikäisen väestön parissa alkoi tapahtua lähtömuuttoa. Lisäksi kaupunkien yhteyteen rakennettiin taajamia saapuville muuttajille. (Meinander 1999, 362–368.) 1960- ja 1970-luvuilla tapahtuneen voimakkaan kaupungistumisen ja rakentamisen mukanaan tuomien autojen, muodin, mainosten ja televisioiden johdosta keskisuurien kaupunkien alueelliset erot alkoivat hävitä (Meinander 1999, 368–369).

Verrattaessa kasvattajapaikkakunnissa tapahtuneita muutoksia vuoteen 1965, voidaan todeta, että suurten kaupunkien naapurikaupungit ovat myös nostaneet päätään. Helsingin naapureista Kerava ja Vantaa ovat nousseet esille, kuin myös Turun työssäkäyntialueelle kuuluvat Piikkiö ja Salo. Näiden kaupunkien saavuttama hyöty suuren kaupungin läheisyydessä sijaitsemisesta lisää kaupungin houkuttelevuutta asumispaikkana ja näin ollen myös tämän tutkielman kannalta todennäköisyyttä maajoukkupelaajien kehittymiselle näissä ympäryskunnissa.

Tätä havaintoa tukee myös aikaisempi tutkimustulos jalkapallon pelaajasiirroista vuosilta 1969–1975. Valtaosassa lääneistä jopa lähes 80 prosenttia tehdyistä pelaajasiirroista tapahtui silloisten läänien sisällä. Merkittävimmät muuttovirrat olivat läänin sisällä tai naapurilääneihin. (Sänkiaho & Simola 1977, 4.) Läänien sisällä katsottiin tapahtuvan kilpaurheilullista keskittymistä, jossa oma merkityksensä on taloudellisilla tekijöillä (Sänkiaho & Simola 1977, 8).

6.3 A-maajoukkue vuonna 2005

Tutkimusaineiston pohjalta muodostetusta kartasta voidaan havaita muutamia selkeitä pelaajatuotannon keskittymiä (kuva 3). Lahti nousee esille omana yksikkönäänkin,

mutta etenkin Oulun ja Pohjois-Suomen alue on ollut maajoukkuepelaajien tuotannon kannalta merkittävä. Tämä onkin vuoden 1985 tilanteeseen verrattuna yksi selkeimpiä muutoksia. Miltei jo neljännes vuoden 2005 maajoukkuepelaajista tuli Oulusta tai sen pohjoispuolelta. Tämä on enemmän kuin esimerkiksi suurilla kaupungeilla, kuten Turku-Helsinki-Tampere kolmikolla, yhteensä ja on siten hyvin mielenkiintoinen ilmiö. Varsinkin Kemi ja Tornio tuottivat suhteellisen pieneen väkilukuunsa nähden paljon pelaajia, kun lukuja verrataan tilaston kärkipään isoihin kaupunkeihin.

Suhteutettuna väkimääriin huomataan, että jalkapallon a-maajoukkuepelaajissakin voidaan noudattaa pitkälti samaa ajattelutapaa, jossa huippupelaajia tulee paljolti sellaisilta alueilta, joilla väestö ja tarjolla olevat olosuhteet ovat riittävät lajin harrastamiselle, mutta esimerkiksi harjoitusvuorojen saamisessa ei ole liikaa kilpailua. Toisaalta keinonurmien yleistymisen myötä harjoitusvuoroja on enemmän käytössä.

KUVA 3. Vuoden 2005 maajoukkuepelaajien kasvattajapaikkakunnat.

Jalkapallon olosuhdekeskustelun pohjalta Suomen Palloliiton liittohallitus esitti vuonna 1977 opetusministeriölle suurhallin rakentamista Kuopioon. Ensimmäisen suurhallin sijoituspaikaksi oli ollut ehdolla myös Mikkeli, Turku ja Eerikkilä Tammelassa. Lahdessa jo aiemmin vireillä ollut hanke jättikuplahallista vaihtui kuitenkin projektiin suurhallista. Lahden suurhallin avajaisia vietettiin 1981, ja hallia mainostettiin ”Länsi-Euroopan suurimmaksi ja moderneimmaksi”. (Kanerva 2007b, 298–299.) Rakennetun suurhallin voi katsoa olleen merkittävä tekijä lahtelaisessa jalkapalloilussa. Esimerkiksi usein Lahden suurhalliin yhteydessä mainittava Jari Litmanen kuvailee tapahtunutta muutosta seuraavasti:

”Olin itse aloittanut jalkapallon pelaamisen jo ennen Suurhallin valmistumista. Samalla paikalla sijainnut vanha kuplahalli tuntuu jälkeensä pieneltä, meluisalta ja pimeältä hiekkalaatikolta verrattuna isoon, valoisaan Suurhalliin, jossa tekonurmi ”näytti” talvella samalta kuin kesällä oikea nurmi. Pienelle jalkapalloilijan alulle oli tietysti yhtä juhlaa päästä harjoittelemaan lähes oikeisiin olosuhteisiin samaan aikaan, kun ulkona oli lunta ja kylmää.” (Heinonen & Palmgren 2004, Kanervan 2007b, 299 mukaan.)

Aiemmin tässäkin tutkielmassa esille nostettu huomio (ks. Kortelainen 2007, 75) jalkapallon vahvuusalueista lisenssipelaajien määrällä mitattuna näkyy vahvasti myös vuoden 2005 kartalla. Sen mukaan maajoukkuepelaajia on tuotettu lähinnä rannikkoalueilla tai sisämaan suuremmissa kaupungeissa. Tästä ei voida laatia kuitenkaan varmaa johtopäätöstä siitä, että lisenssipelaajien määrä vaikuttaa suoraan esimerkiksi maajoukkuepelaajien tuotantoon. Tästä kertoo esimerkiksi taulukko 4, josta huomataan että pienemmiltä paikoilta on saatu useampiakin maajoukkuepelaajia. Tämä on toisaalta pienempien paikkakuntien lohtuna, että laadullisella tekemisellä voidaan tuottaa myös huippuyksiköitä ilman valtavia harrastajamassoja.

TAULUKKO 4. Vuoden 2005 maajoukkuepelaajat listattuna kasvattajapaikkakunnittain ja maajoukkuehetken seurajoukkueen sijainnin mukaan.

Kaupunki/maa	Kasvatetut pelaajat	Prosenttiosuus	Kaupunki/maa maaotteluhetkellä	Muutos
Lahti	10	19,61	2 *	-8
Helsinki	6	11,76	1 *	-5
Oulu	4	7,84	-	-4
Kemi	4	7,84	-	-4
Tampere	4	7,84	3 *	-1
Lappeenranta	2	3,92	-	-2
Tornio	2	3,92	- *	-2
Turku	2	3,92	3 **	1
Vaasa	2	3,92	-	-2
Espoo	1	1,96	-	-1
Finström	1	1,96	-	-1
Hanko	1	1,96	-	-1
Jyväskylä	1	1,96	-	-1
Kirkkonummi	1	1,96	-	-1
Kokemäki	1	1,96	-	-1
Kokkola	1	1,96	-	-1
Kuusankoski (Kouvola)	1	1,96	-	-1
Mikkeli	1	1,96	-	-1
Parainen	1	1,96	-	-1
Pietarsaari	1	1,96	- *	-1
Pori	1	1,96	-	-1
Pudasjärvi	1	1,96	-	-1
Rovaniemi	1	1,96	- *	-1
<i>Kosovo</i>	1	1,96	-	-1
Anjalankoski (Kouvola)	-	-	4 *	4
Valkeakoski	-	-	1 *	1
Vantaa	-	-	2 *	2
<i>Englanti</i>	-	-	11	11
<i>Ruotsi</i>	-	-	8	8
<i>Norja</i>	-	-	4	4
<i>Saksa</i>	-	-	4	4
<i>Belgia</i>	-	-	3	3
<i>Hollanti</i>	-	-	3	3
<i>Italia</i>	-	-	1	1
<i>Liechtenstein</i>	-	-	1	1
<i>Ranska</i>	-	-	1	1
<i>Tanska</i>	-	-	1	1
<i>Turkki</i>	-	-	1	1
Yhteensä	51	100,00	54	

* kaupungista seura Suomen pääsarjassa

Monikulttuurisuus näkyy luonnollisesti urheilussa ja kansainvälisenä lajina myös suomalaisessa jalkapallossa. Esimerkiksi pääkaupunkiseudun monissa lähiöissä maahanmuuttajataustaisia on jo yli viidesosa. Lisäksi koko pääkaupunkiseudulla noin joka kymmenes puhuu jotakin muuta kuin suomea tai ruotsia äidinkielenään. Nämä tekijät tarkoittavat sitä, että vaikka yhtä suurta tiettyä maahanmuuttajataustaista kansallisuusryhmää ei Suomessa ole, voivat maahanmuuttajataustaiset perustaa omia joukkueitaan, ja ovat näin monin paikoin jo tehneetkin. (Kokkonen 2013, 206–207.) Kansainvälisen tunnettavuutensa ansiosta jalkapalloa voidaankin pitää hyvänä keinona ihmisten integroitumisessa uuteen kulttuuriin. Näin ollen on hyvä huomioida, että ihmisten liikkuvuus ja maahanmuutto näkyy lopulta myös Suomen maajoukkueen pelaajistossa. Useiden maajoukkueiden pelaajistoista saattaa merkittäväkin osa omata juuria muualta kuin edustamastaan maasta. Suomen osalta vuonna 2005 tämänkaltaisia pelaajia olivat nykyisen Kosovon alueelta kotoisin olevat veljekset Shefki ja Njazi Kuqi. Kuqin perhe muutti Suomeen vuonna 1989 ja Shefki Kuqin kasvattajaseura on entisen Jugoslavian, nykyisen Kosovon alueen, Trepqa (Airio & Walden 2010, 279–280, 394). Lisäksi Alexei Eremenko Juniorin taustat ovat venäläiset. Jalkapallo onkin yksi maahanmuuttajataustaisten suomalaisten suosimista liikunnan muodoista ja esimerkiksi monissa pääkaupunkiseudun lähiöissä jopa kolmannes juniorijalkapalloilijoista tulee maahanmuuttajataustaisesta perheestä (Kokkonen 2013, 203).

Maahanmuuton vaikutukset myös jalkapalloon ovat nousseet keskusteluihin, kun Sveitsissä hyväksyttiin kansanäänestyksellä EU-maahanmuuton rajoittaminen (Turtiainen 2014). Maahanmuuton hyödyt sveitsiläiselle jalkapalloseuralle kiteytettiin pohtimalla esimerkiksi sitä, kuinka monta nykyisin maajoukkueessa pelaavaa pelaajaa olisi poissa vahvuudesta, mikäli vastaava maahanmuuttoa kiintiöivä päätös olisi tehty jo aikaisemmin. Tulokset olivat määrittelytavoista riippumatta merkittäviä. (Jost 2014.) Lisäksi esimerkiksi kaksoiskansalaisuuden avulla pelaaja voi tiettyjen säädösten rajoissa valita edustamansa maajoukkueen. Maahanmuuton vaikutukset myös jalkapallossa havainnollistavat osaltaan ihmisten liikkumista ja taustojen sekoittumista. Tältä osin voidaan jopa leikkisästi pohtia sattuman osuutta urheilumenestyksessä: Olisiko Suomi esimerkiksi saavuttanut kauan haetun jalkapallon lopputurnauspaikan, mikäli vaikka Zlatan Ibrahimovicin isä olisikin päätynyt aikoinaan Tukholman sijasta Helsinkiin?

Maguire (1999) nostaa kansallisista identiteeteistä puhuttaessa esiin kaksi avainkysymystä: millainen kansakunnan koetaan olevan ja minkälaisia kuvaavia strategioita on laadittu luomaan kansantajuisia näkökulmia kansallistunteesta (Maguire 1999, 178). Holmes ja Storey (2012) ovat tehneet tutkimuksen Irlannin ulkopuolella syntyneiden maajoukkuepelaajien kansallistunteesta. Tutkimuksessa nostetaan esille kulttuurisen risteytymisen lisääntyminen. Käytännössä Irlannin pelaajilla oli hyvin eritasoisia kiinnikekohtia irlantilaisuuteen. Tämänkaltaisen kulttuurinen hybridisoituminen urheilussa voi jatkossa olla vaikuttamassa avoimempiin ja sallivampiin tulkintoihin kansallisuuksista. Toisaalta taas paradoksaalisesti kansalaisuuksien sekoittumisen myötä yleiseen keskusteluun ovat nousseet kysymykset maahanmuutosta ja kansallisuuksista urheilun ulkopuolella. (Holmes & Storey 2012, 117.)

7 TULOKSET

Edellä on vuosittain eritelty tutkielmassa tarkasteltujen maajoukkueiden pelaajien maantieteellisiä kasvattaja-alueita. Tarkempi vuosittainen analyysi on tärkeää, sillä näin päästään syvemmälle jokaisen vuoden tilanteeseen. Seuraavissa alaluvuissa on kuvattu yleisiä muutossuuntia ensin maajoukkuepelaajien kasvattajaseurojen maantieteellisen jakauman osalta. Seuraavassa alaluvussa tarkastelua tehdään maajoukkuepelaajien edustamien seurojen kautta. Jälkimmäisestä on jo esitelty taulukoita aiemmin tässä tutkielmassa kasvattajapaikkakuntien kanssa helpon vertailun mahdollistamiseksi. (ks. taulukot 2, 3 ja 4.)

Tutkimuskysymysten ulkopuolelta voidaan kerätystä aineistosta tehdä havainto maajoukkuepelaajien keskimääräisen iän kasvusta. Vuoden 1965 maajoukkuepelaajien syntymävuosien perusteella laskettu pelaajien keskimääräinen ikä oli 23,8 vuotta. Vuoden 1985 osalta tähän tuli lisäystä noin puolitoista vuotta, keskimääräisen iän ollessa tuolloin 25,4 vuotta. Viimeiseen tarkasteluvuoteen tultaessa pelaajat olivat vuoden verran vanhempia ja tarkka ikäluku oli 26,4 vuotta. Tälle kehitykselle voidaan etsiä monenlaisia syitä, mutta pääsyyt pohjautunevat yleisesti ammattimaistumiseen ja sen mukanaan tuomiin vaikutuksiin. Esimerkiksi ammattimaisen harjoittelun johdosta urat kestävät pidempään, eikä pelaajan tarvitse vähentää tai jopa lopettaa urheilua ja harjoittelua siirtymällä toisen ammatin pariin turvatakseen elantonsa. Toisaalta määrältään vähäisten maaotteluiden luonne saattaa kannustaa maajoukkuevalmennusta peluuttamaan kokeneempia pelaajia nuorempia sisään ajettaessa.

Rannikkoseutujen, suurten kaupunkien sekä teollisuuden tukea nauttineiden paikkakuntien merkittävyys nousee esiin kartoitettaessa sekä maajoukkuepelaajien kasvattajapaikkakuntia että heidän edustamiaan seuroja. Viimeisen tehdyn tarkasteluvuoden aikana viimeiseksi mainitussa joukossa on kuitenkin tapahtunut toimintaa heikentäviä muutoksia, joiden voidaan katsoa olleen osaltaan vaikuttamassa esimerkiksi Valkeakosken Hakan ja Myllykosken Pallon putoamisiin pääsarjasta.

Aineistoon osuvia pelaajia listatessa esiin nousi huomio myös maajoukkueessa käytetyn pelaajiston eroavaisuudesta maaottelun luonteen mukaan. Myös vuosien keskinäisessä

vertailussa on löydettävissä eroja. Vuonna 1965 21 pelaajaa yhteensä 23 pelaajasta pelasi MM-karsintoja. Suhdeluku muuttui vuoteen 1985 mennessä niin, että nyt 26 pelaajasta 15 pelasi karsintaotteluita. Vuonna 2005 pelattuja MM-karsintaotteluita kertyi yhteensä 25 eri pelaajalle. Kun saman vuoden harjoitusotteluissa pelanneet pelaajat lasketaan mukaan, kasvaa yhteisluku jo 51 pelaajaan. Samalla esiin nousee havainto, jossa kyseessä olevan vuoden MM-karsintaotteluiden pelaajista vain kaksi pelasi maaotteluhetkellä kotimaisessa seurassa. Muut maaottelut mukaan luettuna heitä oli jo 16, eli hieman vajaa kolmannes koko vuonna maajoukkueessa pelanneista.

7.1 Kasvattajapaikkakunnat

Tutkimuskysymystä asettaessani minulla ei ollut varsinaisia ennako-odotuksia saatavien tulosten suhteen. Tulosten kartoittamisen ja taulukoinnin jälkeen ja lopullisia pelaajakasvattajakarttoja ja -tilastoja vertaillen, muutokset ovat kuitenkin melko selkeitä. Muutokset ilmenevät alueellisesti ja pelaaja- ja maaottelumäärien kasvun myötä luonnollisesti myös määrällisesti.

Vuoden 1965 maajoukkuepelaajien kasvattajaseurat sijaitsivat vahvasti Etelä-Suomeen painottuneesti, kun ainoastaan kolme pelaajaa tuli Tampereen pohjoispuolelta Kokkolan ollessa tilaston pohjoisin kaupunki. Kahdenkymmenen vuoden kuluttua jalkapalloilullinen pääpaino maajoukkuekasvattien suhteen oli maantieteellisesti ajateltuna pysynyt edelleen vahvasti Etelä-Suomessa, mutta hajontaa oli tapahtunut nyt myös pohjoiseen ja itään päin. Vuonna 2005 Pohjois-Suomen keskittymä oli jo merkittävä, muodostaen lähes 25 prosenttia kaikista maajoukkuepelaajista. Myös kaikki tarkasteluvuodet yhdistäen pohjoisen osuus nouse esiin (kuva 4).

Kaikkina tutkimuksen kolmena tarkasteluvuotena pelaajia maajoukkueeseen tuottaneita paikkakuntia löytyi yhteensä neljä: Helsinki, Lahti, Tampere ja Turku. Näiden kaupunkien lisäksi Valkeakoski oli paikkakunta, jossa pelasi jokaisena tarkasteluvuotena vähintään yksi maajoukkueetta saman vuoden aikana edustanut pelaaja. Suurten kaupunkien ohella myös pienemmältä paikkakunnalta voi siis löytyä

maajoukkueetason pelimiehiä, mutta tällöin taustalla voi olla myös ulkopuolisen tahon tukea mahdollistamassa osaltaan jalkapallotoimintaa, kuten Valkeakosken Hakan ja Myllykosken Pallon esimerkit osoittavat.

Rooneynkin tekemää pelaajia rekrytoivien alueiden erittelyä on maajoukkuepelaajien osalta hieman ongelmallisempaa tehdä todenmukaisia johtopäätöksiä saaden, koska maajoukkueetason pelaajien rekrytointi tapahtuu usein ulkomaille, tai pelaaja saattaa saavuttaa maajoukkueetason vasta pelatessaan ulkomailla. Mikäli taas maajoukkuepelaajien rekrytoimista kartoitetaan vain kotimaan kenttien osalta, on alueita vertailtaessa huomioitava melko nopeastikin vaihtuvat suhdanteet. Pääsarjatasoisen joukkueiden vuosittainen vaihtuminen kun aiheuttaa luonnollisesti pelaajaliikennettä, jolloin varsinkin korkeamman profiilin pelaajat siirtyvät helposti seurasta toiseen pystyäkseen pelaamaan pääsarjatasolla. Kotimaan sarjatasojen välisiä pelaajasiirtoja vuosilta 1969–1975 tutkineet Sänkiaho ja Simola (1977) nostavat tilastoista esiin havainnon, jonka perusteella pelaajasiirrot alkoivat tapahtua lisääntyvässä määrin ennemminkin sarjojen sisällä kuin eri sarjatasojen välillä. Tätä pidettiin osoituksena laadukkaimman pelaajamateriaalin keskittymisestä tiettyihin seuroihin. (Sänkiaho & Simola 1977, 16.)

Mikäli lasketaan kasvatettujen pelaajien suhdetta rekrytoituihin pelaajiin, niin vuonna 2005 Anjalankoskella, Turussa, Valkeakoskella ja Vantaalla pelasi enemmän muualla kasvatettuja maajoukkuepelaajia kuin ne olivat itse kasvattaneet. Itse asiassa Turku oli nelikosta ainoa, joka oli pystynyt myös itse maajoukkuepelaajia tuottamaan kyseiselle vuodelle. Samalla vuonna 2005 Anjalankoski, Valkeakoski ja Vantaa ovat myös kaikki tarkasteluvuodet mukaan lukien ainoat paikkakunnat, jotka eivät olleet kasvattaneet yhtään pelaajaa maajoukkueeseen siitä huolimatta, että heidän riveissään oli samana vuonna maajoukkueessa esiintyneitä pelaajia. Edellä mainittu kolmen paikkakunnan esimerkki kertoo osaltaan myös siitä, kuinka pelaajien liikkuvuus on lisääntynyt, eivätkä pelaajat ole välttämättä niin kiinnittyneitä kasvattajaseuroihinsa samoin kuin muutamia vuosikymmeniä sitten. Vuosien 1965 ja 1985 kasvatti- ja pelihetken seurojen suhde kun on keskiarvoltaan melko lähellä nollaa, ja 2005 paikkakuntien välillä näkyy jo suurempia eroja liikkuvuuden suhteen.

Kun lasketaan vuosien 1965, 1985 sekä 2005 tuotetut maajoukkuepelaajat yhteen, on seitsemän paikkakuntaa tuottanut vähintään viisi pelaajaa maajoukkuepaitaan (ks. taulukko 5). Tämä taulukko vahvistaa osaltaan maajoukkuepelaajien tulleen vahvasti suurista kaupungeista sekä rannikoilta. Sisämaassa maajoukkuepelaajia tuottavat kaupungit ovat usein suurehkoja, tai sitten jalkapallotoiminta on saanut lajin ulkopuolista tukea, kuten Valkeakosken tapauksessa on ollut. Lisäksi pohjoisen painottumisen alkaminen ei näy vielä vuoden 1965 tilastoissa, mutta kasvaa hyvin voimakkaasti lähestyttäessä vuotta 2005.

TAULUKKO 5. Vuosina 1965, 1985 ja 2005 yhteensä vähintään viisi maajoukkuepelaajaa kasvattaneet paikkakunnat.

Kaupunki	Kasvatetut pelaajat
Lahti	16
Helsinki	13
Tampere	10
Kemi	5
Oulu	5
Turku	5
Valkeakoski	5

Asettamalla kaikki tarkasteluvuosien maajoukkuepelaajat samalle kartalle kasvattajapaikkakunnittain saadaan muodostettua kokonaiskuva tilanteesta (ks. kuva 4). Aiempia vuosikohtaisia karttoja voidaan näin verrata paitsi keskenään muutosta analysoidessa, myös kokonaiskuvan kanssa. Vuoden 2005 kartta ja kaikki vuodet kokoava kartta ovat hyvin samankaltaisia, mikä johtuu osaltaan maajoukkuepelaajiston määrillisestä painottumisesta tähän vuoteen. Huomattavana näiden karttojen vertailussa voidaan kuitenkin pitää Itä-Suomen osuuden vähentymistä. Tässä kohden on paikallaan nostaa esiin mainitut vahvat paikalliset ja alueelliset lajikulttuurit, sillä nämä maajoukkuepelaajien tuotannolla mitattuna heikommalla alueella kohtaavat melko hyvin perinteisten pesäpallopaikkakuntien kanssa. Tarkempi vertailu vaatisi kuitenkin

laajempaa tutkimusta, mutta jo lyhyellä vertailulla alueet vastaavat niin hyvin toisiaan, että pesäpallon suosion voi katsoa vaikuttavan.

KUVA 4. Vuosien 1965, 1985 ja 2005 maajoukkuepelaajien kasvattajapaikkakunnat.

Taulukosta 5 ja kuvasta 4 on huomattavissa, että maajoukkuepelaajat ovat tulleet hyvin vahvasti rannikkoseuduilta tai suuremmista sisämaakaupungeista, joita tässä tapauksessa ovat Kuopio, Tampere ja Lahti. Muut maajoukkuepelaajat ovat lähinnä paikkakuntansa ainoita näiden vuosien maajoukkueissa. Valkeakosken suurta osuutta on

perusteltu vahvasti paperitehtaan tuen vaikutuksella jalkapallon juurruttamisessa osaksi koko kaupungin identiteettiä. Huomattavaa on myös se, että maajoukkuepelaajia on noussut vuosien kuluessa lisääntyvissä määrin myös Etelä-Suomen ulkopuolelta, erityisesti pohjoisen osuuden korostuessa. Tätä selittää osaltaan mainittu peli- ja pelaajamäärien kasvu, mutta Pohjois-Suomen osuus on kasvanut myös suhteellisesti tarkasteltuna, eikä vain pelaajamäärien yleisen kasvun ansiosta.

Pohjois-Suomesta tulevien maajoukkuejalkapalloilijoiden määrän kasvu tarkasteluvuosien välillä tukee lajin maantieteellisen leviämisen ja suosion kasvun päälinjoja. Vuonna 1965 pohjoisin maajoukkuepelaajan kasvattajapaikkakunta oli Kokkola, mutta tarkasteltaessa vuotta 1985 tilastoihin ovat nousseet myös esimerkiksi Kemi ja Oulu. Kahdessakymmenessä vuodessa jalkapallon asema pohjoisessa osassa maata näyttäisi vahvistuneen siinä määrin, että Oulusta tai sen pohjoispuolelta tuli jo yli kymmenen maajoukkuepelaajaa.

Yhteensä 14 kaupunkia tai kuntaa on kasvattanut vähintään kaksi pelaajaa maajoukkueeseen tarkasteluvuosina. Yhden maajoukkuepelaajan tuottaneita paikkakuntia oli tutkimusaineistossa yhteensä 20. Vuonna 1965 yksi kasvattajapaikkakunta tuotti 1,92 pelaajaa maajoukkueetasolle (taulukko 7). Verratessa tätä lukua vuoteen 1985 lukema tippuu hieman vajaalla kolmanneksella. Lajin suosion kasvu eri puolilla maata on johtanut siihen, että maajoukkuepelaajia on löytynyt uusiltakin paikkakunnilta ja näin yhden paikan keskimääräinen pelaajaluku pienenee, kun maaotteluedustuksia saaneiden pelaajien määrä kasvoi vain kolmella. Viimeisenä tarkasteluvuonna pelaajamäärä oli miltei kaksinkertaistunut, mutta toisaalta keskimääräinen pelaajatuotantoluku verrattuna vuoteen 1965 on vain hieman suurempi. Vuoden 2005 keskimääräistä kaupunkikohtaista pelaajalukua nostaa Lahden merkittävä kymmenen pelaajan yhteisluku.

TAULUKKO 7. Tutkimusaineiston suomalaiset kaupungit tuotettujen maajoukkuepelaajien määrään mukaan.

Vuosi	Yhden maajoukkuepelaajan kaupungit	Vähintään kahden maajoukkuepelaajan kaupungit	Kaupungit yhteensä	Maajoukkuepelaajia per paikkakunta
1965	7	5	12	1,92
1985	12	4	16	1,63
2005	13	9	23	2,22
Kaikki vuodet	20	14	34	2,94

Maajoukkuepelaajia tuottaneiden kaupunkien lukumäärä on ollut tarkasteluvuosina tasaisessa kasvussa, sillä kasvua on ollut noin kolmannes molemmilla tarkasteluväleillä. Tämä kertoo toisaalta lajiosaamisen ja kulttuurin leviämisestä, mutta myös ottelu- ja pelaajamäärien kasvulla on oma vaikutuksensa.

7.2 Maajoukkuepelaajien edustamat seurat

Taulukot 2, 3 ja 4 kertovat kunkin tarkasteluvuoden pelaajien seurajoukkuepaikkakunnista. Kasvattajapaikkakuntien ja maajoukkue-edustuksen aikaisten seurojen listauksen lisäksi aineistosta on mahdollista nostaa esiin myös pelaajien liikkuvuuteen liittyviä huomioita. Esimerkiksi pelaajakohtaisten kasvattajapaikkakuntien ja tarkasteluhetken seurojen suhteen analysoinnilla voidaan vetää erilaisia johtopäätöksiä. Tämänkaltaisessa analyysissä on kuitenkin osattava ottaa huomioon pääsarjatasen seurojen maantieteellisen jakautumisen vaikutukset pelaajien seuravalintoihin, ja tämä seurojen jakautuminen vaihtelee sarjanousujen ja -putoamisten johdosta vuosittain.

Vuoden 1965 maajoukkuepelaajista jopa 14 pelaajaa edusti maaotteluhetkellä seurajoukkueetasolla kasvattajapaikkakuntansa seuraa. Kun tämän 60 prosentin osuuden lisäksi muutama pelaaja oli pysynyt vähintäänkin lähialueilla, voidaan todeta pelaajien

liikkuvuuden olleen melko matalalla tasolla tuon ajan kotimaan kentillä. Ulkomaillakin kyseisestä maajoukkueesta pelasi vain yksi pelaaja.

Vuoden 1985 osalta kotimaassa pelanneet maajoukkuepelaajat edustivat edelleen vahvasti kasvattajapaikkakuntiansa seuroja, tai olivat siirtyneet suuremman lähikaupungin joukkueeseen. Kotimaan sisällä pieniltä kasvattajapaikkakunnilta ponnistavat päätyivät pitkälti Helsingin seuroihin, ja muutenkin suunta on pienemmältä paikkakunnalta isompia kohden. Toisaalta taas Lahden, Helsingin ja Kuopion kasvattamien pelaajien seurat löytyivät myös tarkasteluhetkellä samoista kaupungeista. Edelliseen tarkasteluvuoteen verrattuna pelaajia oli vuonna 1985 alkanut siirtyä enemmän myös ulkomaisille pelikentille. Ulkomaille siirtyneissä pelaajissa ei kuitenkaan ole havaittavissa erityistä trendiä kasvattajapaikkakunnan koon suhteen.

Pelaajien liikkuvuus pois kasvattajapaikkakunnilta on myös oleellisesti lisääntynyt vuosien saatossa. Vuoden 2005 osalta ainoastaan kaksi pelaajaa pelasi maaotteluhetkellä kasvattajapaikkakunnallaan. Lisäksi siirtojen maantieteellisessä tarkastelussa on huomattavissa maajoukkuepelaajien kotimaisten siirtymien osalta liikkuminen pohjoisesta kohti etelää, ja tapahtuneiden siirtojen maantieteelliset välimatkat ovat merkittävästi pidempiä kuin esimerkiksi vuonna 1965. Vuoden 2005 maajoukkuepelaaja myös edusti seurajoukkueetasolla hyvin harvoin kasvattajapaikkakuntansa seuraa – tällaisia pelaajia oli vain kaksi.

Mikäli tehdään maajoukkuepelaajien osalta rajausta pelaajia rekrytoiviin ja tuottaviin alueisiin, nousevat muutamat kaupungit selkeästi esiin. Vuonna 2005 kotimaassaan maaotteluhetkellä pelanneet edustivat yhteensä seitsemää paikkakuntaa, ja neljä näistä paikkakunnista on katsottavissa rekrytoiviksi paikkakunniksi. Anjalankoskella (nykyisin Kouvolassa), Turussa, Valkeakoskella ja Vantaalla pelasi enemmän maajoukkuepelaajia vuonna 2005, kuin mitä kaupungit olivat kasvattaneet. Turun osalta on huomattava, että kaupungista pelasi tuolloin kaksi pääsarjatason joukkuetta. Turku on myös mainituista kaupungeista ainoa, joka on tuottanut myös itse pelaajia kyseisen vuoden maajoukkueeseen (taulukko 4). Samalla tulee kuitenkin huomata, että vertailu koskee vain yhden vuoden maajoukkuepelaajien tilannetta. Vaikka suomalaiset huiput edustavat yhä kasvavissa määrin ulkomaisia seuroja, riippuvat pelaajaliikenteen kansalliset siirtosuunnat pitkälti myös pääsarjatason seuroista. Esimerkiksi vuonna 2005

pääsarjassa pelanneista paikkakunnista viisi on menettänyt paikkansa pääsarjatasolla verrattuna kauteen 2014.

Suomen sisällä tapahtuneen liikkumisen lisäksi kerätystä aineistosta nousee hyvin vahvasti esiin suomalaisten maajoukkuepelaajien vuosien saatossa kiihtynyt virta kotimaan kentiltä maailmalle (taulukko 6). Kun vuonna 1965 ainoastaan yksi maajoukkuepelaaja oli kirjoilla ulkomaisessa joukkueessa, oli 20 vuoden kuluttua kansainvälisillä kentillä jo yhteensä kymmenen pelaajaa. Vuonna 2005 määrä oli jälleen kasvanut huomattavasti. Tällöin jo 35 maajoukkuepelaajaa pelasi ulkomailla, kokonaispelaajaluvun ollessa 51. Vuosittaiset ulkomailla pelanneiden pelaajien osuudet kaikista maajoukkuepelaajista ovat 4 % (1965), 37 % (1985) ja 69 % (2005). Kasvu on ollut huomattavaa, mikä kertoo suomalaisen jalkapallon globalisoitumisesta, ainakin pelaajaviennin osalta. Vastaavasti voisi olettaa pelaajavirran kasvaneen samassa suhteessa myös ulkomailta Suomeen päin varsinkin ulkomaalaispelaajien osalta, mutta se tarkoittaisi jo kokonaan uuden tutkimuskysymyksen asettamista.

Yksi merkittävä tekijä pelaajien liikkuvuuden kasvussa on ollut niin sanottu Bosman-päätös. Vuonna 1995 Euroopan yhteisöjen tuomioistuimen päätöksellä todettiin sopimuksettomien pelaajien olevan vapaita siirtymään ilman siirtokorvauksia. Tämän johdosta pelaajien liikkuminen kasvoi voimakkaasti ja kansainväliset pelaajamarkkinat kasvoivat. (Nevala 2012, 254.) Kun kaikkia EU-maista kotoisin olevia pelaajia oli kohdeltava tasapuolisesti, johti tämä ulkomaalaiskiintiöiden poistamiseen myös Suomessa. Pelaajien liikkuvuutta ja ulkomaalaisten rekrytointia lisäsi vielä se, että esimerkiksi Suomessa oli jonkin aikaa käytössä kansalliset siirtomaksut. (Kokkonen 2013, 166.)

Varsinkin Ruotsi kiinnosti maajoukkue-tason pelaajia, kun vuonna 1985 kuusi maajoukkuepelaajaa edusti ruotsalaisia seuroja (taulukko 6). Muutama vuosi aiemmin oli nähty ensimmäistä kertaa tilanne, jossa vuonna 1982 Norjaa vastaan pelatussa maaottelussa Suomen avauskokoontalon pelaajista yli puolet edusti ulkomaisia seuroja (Tikander 2007, 325). Jalkapallon ulkopuolellakin Ruotsi nähtiin houkuttelevana kohteena varsinkin nuoren työväestön silmissä. Vuosien 1945–1990 välillä Suomesta muutti Ruotsiin yhteensä yli puoli miljoonaa ihmistä, joista 275 000 tosin palasi takaisin vuoteen 1993 mennessä. Erityisesti Ruotsiin lähdettiin silloisista Lapin ja Oulun

lääneistä sekä Vaasan läänin rannikkoseudulta, kun esimerkiksi Keski- ja Itä-Suomesta muuttovirrat osoittivat vahvemmin Uudenmaan ja Helsingin suuntiin. (Meinander 1999, 364–365.)

Vuoden 1985 maajoukkuepelaajista yksi ja vuodelta 2005 kolme pelaajaa on syntynyt Ruotsissa. Kulttuurisesti Ruotsin voidaan todeta olevan lähellä Suomea, joten kynnys muutolle naapurimaahan ei ole aivan niin suuri kuin se voisi olla moniin muihin maihin verrattuna. Toisaalta on myös huomioitava kohdemaan jalkapallon taso. Englanti on vuoden 2005 osalta suurin kohdema, ja samalla sen Valioliiga on Saksan Bundesliigan ohella ainoa perinteisistä viidestä eurooppalaisesta huippusarjoista, joissa pelasi useampia suomalaisia maajoukkuepelaajia. Espanja, Italia ja Ranska eivät nekään ole aivan tuntemattomia suomalaisjalkapalloilijoille, mutta kovin runsaslukuisena näillä viheriöillä ei ole suomalaisia nähty. Englannin ja Saksan sarjoja voidaan pitää myös kenties pelillisesti sopivampina yleiselle suomalaiselle pelaajatyypille. Myös hieman alemman tason sarjat ovat houkutteleet suomalaisia maajoukkuepelaajia, kun Ruotsi, Norja, Belgia ja Hollanti työllistivät yhteensä 18 pelaajaa.

Jo näillä kolmella tarkasteluvuodella voidaan siis helposti huomata suomalaisten huippupelaajien voimakkaasti kasvanut siirtovirta ulkomaisiin sarjoihin. Parhaat suomalaiset eivät usein enää pelaa kotimaassa, vaan heillä on mahdollisuus siirtyä ulkomaisiin sarjoihin. Nykyinen globaali ja monikansallinen jalkapallomarkkina sekä yhtenä suurena yksittäisenä tekijänä sopimuksettomien pelaajien siirtosäännöt mahdollistavat nykyään pelaajien helpon liikkuvuuden eri sarjojen välillä.

TAULUKKO 6. Suomalaisten maajoukkuepelaajien edustamien seurojen kotimaat maaotteluhetkellä.

1965:		1985:		2005:	
Pelaajia		Pelaajia		Pelaajia	
	23		26		51
Suomi	22	Suomi	19	Suomi	16
Saksa	1	Ruotsi	5	Englanti	11
		Saksa	2	Ruotsi	8
		Englanti	1	Norja	4
		Belgia	1	Saksa	4
		Espanja	1	Belgia	3
				Hollanti	3
				Ranska	1
				Italia	1
				Tanska	1
				Liechtenstein	1
				Turkki	1
Yhteensä	23		29		54

Vuosien 1985 ja 2005 osalta taulukon 6 yhteistulosta kasvattaa kolmella se, että kesken kauden esimerkiksi Ranskasta Englantiin siirtynyt pelaaja on laskettu molempien maiden lukuun. Yhteensä tällaisia pelaajia oli vuonna 2005 kolme, ja siirrot tapahtuivat mainitun esimerkin lisäksi Saksasta Ruotsiin ja Englannista Hollantiin. Vuonna 1985 siirrot olivat Ruotsista ja Englannista Suomeen sekä Suomesta Espanjaan. Ulkomailla pelanneiden pelaajien lukumäärät vuosittain olivat 1 (1965), 10 (1985) sekä 35 (2005). On myös huomattava, että maaotteluiden määrän kasvamisen kautta lisääntyneet pelaajien maajoukkue-edustukset vaikuttavat lopulta myös edellä esitellyille kartoille merkittyjen kasvattajakaupunkien määrään. Täysin samalla pelaajarungolla kun ei viedä koko vuoden otteluita läpi ja maaotteluiden luonteet vaihtelevat MM- tai EM-kilpailujen karsintapeleistä erilaisiin harjoitusotteluihin.

8 POHDINTA

Tutkimusta aloittavalla tutkijalla ei ollut laajoja ennakko-odotuksia saatavista tuloksista. Tulokset kuitenkin näyttävät noudattavan jossakin määrin yleistä tutkimuskirjallisuudesta saatavaa näkemystä lajin leviämisen suuntaviivoista ja myös tulkinnoista lajin nykytilasta, jossa se mielletään edelleen kaupunkien ja rannikkoalueiden lajiksi. Juuri näille alueille lajin katsotaan ensimmäisenä levinneen. Tämänkaltainen lajikulttuurin alueellinen vahvuus ja koettu historia on yksi merkittävä osatekijä haettaessa syitä muun muassa lajin suosiolle ja osin sitä kautta pelaajatuotannollekin. Saadut tulokset vahvistivat lajin leviämisen tulkintoja, mutta toivat samalla kaivattua konkretiaa. Vaikka maajoukkuepelaajien kasvattialueet eivät varmasti aivan suoraan kerro tietyn alueen jalkapalloilullisesta tasosta tai lajin suosiosta, niin lähtökohtaisesti ja tämän tutkielman näkökulmasta maajoukkuepelaajien tuotannon on katsottu olevan kiinteästi yhteydessä lajikulttuuriin.

Tutkielmassa käytettyjen tarkasteluvuosien 20 vuoden välit tarkoittavat sitä, että tuloksista ei voida suoraan vetää johtopäätöstä yksittäisen paikkakunnan pelaajatuotannosta pitkällä aikajänteellä. Käytetyn vuosijaottelun johdosta tiettyjen paikkakuntien merkitys saattaa myös korostua ja toisten vähentyä. Muutoksen kuvaamiseen jaottelu on kuitenkin toimiva ja analysoinnin kautta tutkimus tuotti myös selkeitä ja konkreettisia tuloksia. Tutkimuksen tarkoituksena ei ollut luoda tarkkaa listausta Suomen jalkapallon miesten A-maajoukkueeseen eniten pelaajia tuottaneista paikkakunnista. Tutkielman tarkoituksena oli tarkastella, löytyykö kasvattajapaikkakuntien ja maaottelujen aikaisten edustuspaikkakuntien osalta merkittäviä maantieteellisiä eroavaisuuksia eri vuosikymmenten maajoukkueiden kokoonpanoissa. Lisäksi tutkijaa kiinnostivat mahdolliset muutokset pelaajien maaotteluhetkellä edustamien seurojen ja niiden kotimaiden maantieteellisessä jakaumassa.

Näihin tarkoituksiin tulokset vastasivat selkeästi. Lisäksi tulokset tarjosivat helposti aiheeseen liitettäviä lisähuomioita muun muassa jalkapallon leviämisestä ja maajoukkuepelaajien ikävuosista. Tulokset vahvistivat selkeästi aikaisempia mielikuvia jalkapallosta rannikon ja suurten kaupunkien lajina. Näille alueillehan lajin katsotaan

ensimmäisenä levinneen. Lajikulttuurin alueellinen vahvuus on yksi merkittävä osatekijä, kun lähdetään hakemaan syitä muun muassa pelaajatuotannon mahdollisuuksille.

Aihe tarjoaa lukemattomia jatkotutkimusten kohteita riippuen siitä, kuinka syvälle aiheeseen tutkija haluaa kulloinkin sukeltaa. Laajemmassa tutkimuksessa otoksen kasvattaminen olisi mahdollista, ja toisaalta jalkapallomaantieteen tarjoamat lukuisat tutkimukselliset haarat antavat mahdollisuuksia pureutua syvemmälle jalkapallomaantieteeseen. Jokainen tehty tutkimus auttaa osaltaan ymmärtämään paremmin jalkapalloa ja sen vaiheita maantieteellisesti laajassa sekä useiden kilpailevien urheilulajien ja paikalliskulttuurien sävyttämässä Suomessa.

On suorastaan mahdotonta määritellä vain muutamaa päätekijää, joiden perusteella voisi todeta varmaksi sen, miksi joltakin paikkakunnalta tulee maajoukkuejalkapalloilija ja toiselta taas ei. Tekijät ovat hyvin moninaiset, mutta eivät poista aiheen kiinnostavuutta – oikeastaan päinvastoin. Paikallinen liikuntakulttuuri ja jalkapalloilun asema alueella tarjoavat tässä tutkielmassa tarkastellun maantieteellisen jakauman ja muutoksen muodossa omat vastauksensa. Miksi-kysymykseen vastaaminen laajemmin vaatisi pidemmälle vietyä pelaajakohtaista tarkastelua, jonka tekeminen ei tämä tutkielman puitteissa ollut tarkoituksenmukaista.

Valtion ja kuntien tehtävänä on luoda yleisiä edellytyksiä liikunnalle ja urheilulle, jolloin liikunnan järjestäminen on lähinnä liikuntajärjestöjen tehtävä (Liikuntalaki 1054/1998). Seurat taas pyrkivät organisoimaan toimintansa tavalla, jonka ajattelevat parhaiten edistävän omia tavoitteitaan. Väestörakenteeseen tai -tiheyteen ei seura voi vaikuttaa, mutta toiminnan houkuttavuuteen sillä on vaikutusmahdollisuutensa. Paikallistason tekemisen laadusta huolimatta on selvää, että esimerkiksi pelaajan urheilullinen lahjakkuus ja ohjatun jalkapallotoiminnan ulkopuolella tehtävät omatoimiset harjoitukset ovat ohjaamassa pelaajan kehityskäyriä. Lisäksi on huomattava, että maajoukkue on aina kulloisenkin päävalmentajan valitsema kokonaisuus, johon ei välttämättä ole valittu jalkapalloilijoina absoluuttisesti parhaita pelaajia, vaan paras mahdollinen joukkue. Tästä huolimatta ja alueellisiin liikuntakulttuureihin tutustuneena voinen sanoa, että saadut tulokset eivät ole

kuitenkaan sattumaa, ja maajoukkue-edustus kertoo pelaajan olevan vähintäänkin kansallisen tason huippujalkapalloilija.

Jalkapallon globalisaatio ja monikansallisuus ovat menneet niin pitkälle, että jotkin jalkapalloliitot ovat lisänneet sääntöihinsä pykälää esimerkiksi kotimaassa kasvatettujen pelaajien vähimmäismääristä jokaisessa ottelussa. Kansallisten liittojen lisäksi myös esimerkiksi Euroopan jalkapalloliitto UEFA on määritellyt seurajoukkuekilpailuihinsa osallistuville seuroille pelaajakiintiöitä, joissa seuroja kannustetaan rekisteröimään kilpailuihin seuran itsensä kasvattamia pelaajia (ks. UEFA 2014). Tämänkaltaisilla toimilla liitot pyrkivät hillitsemään niin sanotusti valmiiden pelaajien ostoa toisesta seurasta ja varsinkin ulkomailta, sillä sen voidaan nähdä heikentävän maan pelaajatuotannon tasoa ja lopulta se voi vaikuttaa heikentävästi myös maajoukkueen käytössä olevaan pelaajamateriaalin laatuun.

Toisaalta ihmisten maahanmuutto vaikuttaa myös maajoukkueen käytössä olevaan pelaajamateriaaliin. Tämän tutkielman perusaineiston muodostaneen pelaajajoukon maahanmuuttajataustaisista pelaajista kaksi on syntynyt nykyisen Kosovon alueella ja yksi Venäjällä. Lisäksi muutama pelaaja on syntynyt Ruotsissa. Monissa maissa maahanmuuttajataustaisia pelaajia on esiintynyt jo pidempään ja laajamittaisemmin, mutta kuten monilla muillakin jalkapallokulttuurin osa-alueilla, myös tässä Suomen voi katsoa seuraavan perässä. Maahanmuuttajataustaisten pelaajien esiintyminen maajoukkueissa kertoo osaltaan ihmisten liikkuvuudesta, kulttuurien sekoittumisesta ja raja-aitojen kaatumisesta.

Tarkasteltaessa vuoden 2005 karttakuvaa tai kaikkien tarkasteluvuosien muodostamaa kokonaiskarttaa voidaan huomata jalkapallon olleen edelleen Oulun ja sen lähiseutujen sekä eteläisen Suomen laji (kuva 3, kuva 4). Esiin voidaan nostaa myös havainto, jossa näinä tarkasteluvuosina ei maajoukkuepelaajia ole tullut aivan pohjoisimmasta osasta maata tai sisä- ja Itä-Suomesta lähinnä Kuopiota lukuun ottamatta. Toisaalta tässä tutkimuksessa ei ollut lähtökohdiltakaan tarkoituksena tehdä koko maajoukkuehistorian kattavaa kasvattajapaikkakuntatutkimusta, joka paljastaisi yksiselitteisesti maajoukkuepelaajien maantieteellisen sijoittumisen. Tämän tutkielman kohdalla asetettujen rajausten sisällä tehty tutkimus ja saadut tulokset kertovat varsin selkeästi lajin maantieteellisestä leviämisestä ja painopisteistä maajoukkuepelaajien osalta.

Tehty tutkimus vahvisti aiemman tutkimustiedon tuomaa käsitystä jalkapallosta kaupunkien ja rannikkoseutujen lajina. Lajikulttuurin voi katsoa vahvistuneen myös pohjoisessa, mistä kertoo esimerkiksi alueen nouseminen merkittäväksi tekijäksi myös maajoukkuepelaajien tuotannossa. Vuosien kuluessa maaottelumäärien ja niissä käytettävien pelaajien määrät ovat kasvaneet, mutta tämänkin voi nähdä osin suomalaisen jalkapallon kehityksen tuotoksena. Ulkomaille suuntautuneen pelaajavirran kasvu on myös kasvattanut maajoukkueessa esiintyneiden pelaajien lukumäärää. Kansainvälisen pelirytmien vuoksi maajoukkue saattaa harjoitusotteluissa koostua kotimaassa palloilevista, kun ulkomailla pelaavat ovat kiinni omissa seuroissaan.

Urheilumaantiede on mielenkiintoinen ja monisyinen kokonaisuus, joka tarjoaa lukemattomia jatkotutkimusten aiheita niin jalkapallon parista kuin sen ulkopuoleltakin. Esimerkiksi suomalaisen lajikamppailun osalta olisi mielenkiintoista tutkia nimenomaan eri lajien suosituimmuusalueita ja määritellä maantieteellisiä lajirajoja kansallisella tasolla. Lisäksi olisi kiinnostavaa tutkia huippu-urheilijoiden maantieteellistä kasvattijakaumaa myös jonkin toisen suosituksen lajin näkökulmasta ja katsoa noudattaisivatko tarkasteluvuosien maantieteelliset tulokset samoja linjoja lajista riippumatta. Paikallisten lajikulttuurien tutkimuksessa tulokset voisivat olla mielenkiintoisia maantieteellisten suosituimmuusalueiden osalta. Lisäksi pelaajaliikenteen tutkimiseen hyviä jatkotutkimuksen kohteita löytyy jalkapalloilijoiden muuttovirroista niin kansallisella kuin kansainväliselläkin tasolla.

Suomi on maantieteellisesti tarkasteltuna varsin suuri maa, ja eri lajit ovat saavuttaneet tietyillä alueilla vahvoja asemia. Tämä on oiva tekijä osaltaan rikastuttamaan suomalaista urheilukulttuuria, samalla kuin urheilun ja liikunnan eriytyminen ja eri liikuntamuotojen raja-aidat alkavat kaatua urheilun sekoittuessa yhä selvemmin vapaa-aikaan ja viihteellisyyteen. Toisaalta jalkapallolla on kenties maailman globaalimpana lajina kaikki mahdollisuudet kasvattaa suosiotaan merkittävästi myös vahvasti paikallisten liikuntakulttuurien värittämässä Suomessa.

LÄHTEET

- Aalto, S. 2007. Helsingin jalkapalloklubi 1960–1975. Teoksessa S. Aalto, E.V. Lehtola, E. Sulkava & A. Tiitta. Tähtien tarina. Helsingin Jalkapalloklubi 100 vuotta. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy. 52–126.
- Airio, I. & Walden, T. 2010. Huuhkajat. Suomi-futiksen sankariaika. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.
- Alasuutari, P. 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. Tampere: Vastapaino.
- Arponen, A. O. 1995. Luovutetun Karjalan urheilu. Helsinki: Suomen urheilumuseosäätiön julkaisuja 13.
- Bale, J. 2003. Sports geography. Second edition. New York: Routledge.
- Connell, J. 1985. Football and regional decline, some reflections. *Geography*, 70, 240–242.
- Côté, J., Macdonald, D. J., Baker, J. & Abernethy, B. 2006. When “where” is more important than “when”: Birthplace and birthdate effects on the achievement of sporting expertise. *Journal of Sports Sciences* 24 (10), 1065–1073.
- Curtis, J. E. & Birch, J. S. 1987. Size of community of origin and recruitment to professional and Olympic hockey in North America. *Sociology of Sport Journal* 4 (3), 229–244.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- FIFA 2014. History of Football – the Origins. Viitattu 14.2.2014.
<http://www.fifa.com/classicfootball/history/the-game/origins.html>
- Giulianotti, R. & Robertson, R. 2009. Globalization & Football. London: SAGE Publications Ltd.
- Gregory, D., Johnston, R., Pratt, G., Watts, M. J. & Whatmore, S. (toim.) 2009. The dictionary of human geography. Fifth edition. Chichester: Wiley-Blackwell.
- Hall, S. 1990. Cultural identity and diaspora. Teoksessa J. Rutherford (toim.) Identity: Community, culture, difference. London: Lawrence and Wishart. 222–237.
- Harvey, A. 2005. Football: The first hundred years. The untold story. New York: Routledge.

- Heikkala, J. 2000. Liikunnan järjestökentän muutokset ja toimintaympäristö. Teoksessa H. Itkonen & J. Heikkala & K. IImanen & P. Koski (toim.) Liikunnan kansalaistoiminta – muutokset, merkitykset ja reunaehdot. Helsinki: Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu 152. 119–134.
- Heinonen, H. 2005. Jalkapallon lumo. Tutkimus suomalaisesta Everton-faniudesta. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.
- Hentilä, S. 1984. Suomen työläisurheilun historia II. Työväen urheiluliitto 1944–1959. Hämeenlinna: Karisto.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 1997. Tutki ja kirjoita. 13. –14. painos. Helsinki: Tammi.
- Holmes, M. & Storey D. 2012. Transferring national allegiance: cultural affinity or flag of convenience? Teoksessa P. Gilchrist & R. Holden (toim.) The Politics of Sport: Community, Mobility, Identity. London:Routledge.
- IImanen, K. & Itkonen, H. 2000. Kansalaisten liikuttajat. Kansalaistoimijat ja kunnat liikuntapalvelujen tuottajina Pohjois-Karjalassa. Joensuun yliopisto: Karjalan tutkimuslaitos.
- Itkonen, H. 1996. Kenttien kutsu. Tutkimus liikuntakulttuurin muutoksesta. Tampere: Gaudeamus.
- Itkonen, H. 2000. Kansalaistoiminnan suuri linja. Teoksessa H. Itkonen & J. Heikkala & K. IImanen & P. Koski. Liikunnan kansalaistoiminta - muutokset merkitykset ja reunaehdot. Helsinki: Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu 152. 11–25.
- Itkonen, H. 2007. Jalkapalloilu paikallisena luokka- ja lajikamppailuna. Teoksessa H. Itkonen & A. Nevala (toim.) Kuningaspelin kentät. Jalkapalloilu paikallisena ja globaalina ilmiönä. Helsinki: Gaudeamus, 100–114.
- Itkonen, H. 2012. Liikuntasosiologia urheilun, liikunnan ja ruumiillisuuden jäljillä. Teoksessa K. IImanen & H. Vehmas (toim.) Liikunnan Areenat. Jyväskylän yliopisto: Liikuntakasvatuksen laitos, Tutkimuksia 1/2012.
- Itkonen, H. & Kortelainen, J. 1999. Rantakentältä maailmalle. Kiteen pesäpallo, lajikulttuuri ja yhteiskunta. Helsinki: Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu 146.
- Itkonen, H. & Nevala, A. 2006. Suomalaisen jalkapalloilun kaudet ja urheilukulttuurin muutos. Liikunta & Tiede 43 (6), 67–75.

- Itkonen, H. & Nevala, A. 2007a. Jalkapallo, maailma ja Suomi. Teoksessa H. Itkonen & A. Nevala (toim.) Kuningaspelin kentät. Jalkapalloilu paikallisena ja globaalina ilmiönä. Helsinki: Gaudeamus, 11–20.
- Itkonen, H. & Nevala, A. 2007b. Jalkapallo, tulevaisuus, tutkimus. Teoksessa H. Itkonen & A. Nevala (toim.) Kuningaspelin kentät. Jalkapalloilu paikallisena ja globaalina ilmiönä. Helsinki: Gaudeamus, 241–248.
- Jarvie, G. & Thornton, J. 2012. Sport, culture and society. Second edition. New York: Routledge.
- Jost, S. 2014. Die Mär vom Wirtschaftswunderland Schweiz. Die Welt. Viitattu 12.2.2014. <http://www.welt.de/wirtschaft/article124750133/Die-Maer-vom-Wirtschaftswunderland-Schweiz.html>.
- Kanerva, J. 2007a. Ohut ja nuori satavuotias. Teoksessa Y. Lautela ja G.Wallen (toim.) Rakas jalkapallo. Sata vuotta suomalaista jalkapalloa. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Teos. 11–17.
- Kanerva, J. 2007b. Toreilta tekonurmille. Teoksessa Y. Lautela ja G.Wallen (toim.) Rakas jalkapallo. Sata vuotta suomalaista jalkapalloa. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Teos. 296–305.
- Kanerva, J. & Tikander, J. 2012. Urheilulajien synty. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Teos.
- Kanerva, J., Arponen, A. O., Heinonen, M., Tamminen, J. & Tikander, V. 2003. Jalkapallon pikkujättiläinen. Helsinki: WSOY.
- Kasila, M. & Vuorinen, J. 2007. Pelimiehet. Suomen jalkapallon pelaajatilastot 1930–2006. Helsinki: Suomen Urheilumuseosäätiön julkaisuja 36.
- Kiukas, J. 1992. Jalkapallokulttuurin alueellinen leviäminen Suomessa. Sarjatoiminta ja sen painopistealueet eri ajanjaksoina. Joensuun yliopisto. Aluesuunnittelun laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Koistinen, W. 2014. Suomalaisten NHL-pelaajien kasvattajaseurat. Keski-suomalainen 18.11.2014, 18.
- Kokkonen, J. 2008. Kansakunta kilpasilla. Urheilu nationalismin kanavana ja lähteenä Suomessa 1900–1952. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Kokkonen, J. 2013. Liikuntaa hyvinvointivaltiossa. Suomalaisen liikuntakulttuurin lähihistoria. Keuruu: Suomen Urheilumuseosäätiön tutkimuksia n:o 2.

- Kortelainen, J. 2007. Jalkapallo-Suomen maantiede. Teoksessa H. Itkonen & A. Nevala (toim.) Kuningaspelin kentät. Jalkapalloilu paikallisena ja globaalina ilmiönä. Helsinki: Gaudeamus. 71–83.
- Koski, P. & Heikkala, J. 1998. Suomalaisten urheiluorganisaatioiden muutos. Jyväskylän yliopisto: Liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Tutkimuksia 63/1998.
- Kumpulainen, H. 2014. Jalkapallopääkaupunki. Kertomus helsinkiläisestä jalkapallosta. Helsinki: Markkinointiviestintä Kärki.
- Lautela, Y. 2007. Jalkapalloa kehdestä hautaan. Teoksessa Y. Lautela ja G. Wallén (toim.) Rakas jalkapallo. Sata vuotta suomalaista jalkapalloa. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Teos. 266–277.
- Lautela, Y. & Wallén, G. 2007. Rakas jalkapallo. Sata vuotta suomalaista jalkapalloa. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Teos.
- Liikuntalaki 1054/1998.
- Maguire, J. 1999. *Global Sport. Identities, Societies, Civilizations*. Cambridge: Polity Press.
- Meinander, H. 1999. *Tasavallan tiellä. Suomi Kansalaissodasta 2000-luvulle*. Espoo: Schildts Kustannus Oy.
- Meinander, H. 2012. *Tasavallan tiellä. Suomi Kansalaissodasta 2000-luvulle*. Helsinki: Schildts & Söderströms.
- Nevala, A. 2010. Kyläkisoista viihdetuotteeksi. Käännekohtia MM-jalkapallon historiassa. *Kasvatus & Aika* 4 (2), 203–235.
- Nevala, A. 2012. ”Mitään jalkapalloa miehekkäämpää ei voi ollakaan” – viisi vaihetta kylätappelusta viihdetuotteeksi. Teoksessa K. Ilmanen & H. Vehmas (toim.) *Liikunnan Areenat*. Jyväskylän yliopisto: Liikuntakasvatuksen laitos, Tutkimuksia 1/2012.
- Nevala, A.; Heinonen, H.; Itkonen, H. & Korpela, J. 2005. Lähtökohtia suomalaisen jalkapallotutkimuksen monipuolistamiselle. Teoksessa H. Roiko-Jokela & E. Sironen & O. Viita (toim.) *Taidetta ja tehdasurheilua. Suomen urheiluhistoriallisen Seuran vuosikirja 2005*. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy. 87–97.
- Okkonen, J. 2008. *Urheilu metsäteollisuusyhtiössä 1935–2007*. Valkeakosken Hakan jalkapallojoukkue muutoksen ilmentäjänä. Jyväskylän yliopisto. Liikuntatieteiden laitos. Liikuntasosiologian pro gradu -tutkielma.

- Paasi, A. 1996. Alueellinen identiteetti ja alueellinen liikkuvuus: suomalaisten syntymäpaikat ja nykyiset asuinalueet. Suomen maantieteellisen seuran aikakauskirja. Terra 108 (4), 210–223.
- Paasi, A. 2003. Region and place: regional identity in question. Progress in Human Geography 27 (4), 475–485.
- Palonen, K. 1988. Tekstistä politiikkaan. Johdatusta tulkintataitoon. Tampere. Vastapaino.
- Rooney J. F. Jr. 1975. Sports from a Geographic Perspective. Teoksessa D. W. Ball & J.W. Loy (toim.) Sport and Social Order: Contributions to the Sociology of Sport 1975. Reading: Addison-Wesley Publishing Company.
- Russell, D. 2006. Englantilaisen yhteiskunnan “jalkapalloistuminen”. Teoksessa H. Itkonen & A. Nevala (toim.) Kuningaspelin kentät. Jalkapalloilu paikallisena ja globaalina ilmiönä. Helsinki: Gaudeamus, 27–34.
- Schirato, T. 2007. Understanding Sports Culture. London: SAGE Publications.
- Sjöblom, K. 2007. Alkupotkut. Teoksessa Y. Lautela ja G. Wallen (toim.) Rakas jalkapallo. Sata vuotta suomalaista jalkapalloa. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Teos. 19–39.
- Soininen, H. (toim.) 1986. Jalkapallokirja 1986. Suomen Palloliiton julkaisu 51. Helsinki: Suomen Palloliitto.
- Soininen, H. (toim.) 2006. Jalkapallokirja 2006. Suomen Palloliiton julkaisu 71. Helsinki: Suomen Palloliitto.
- Sugden, J. & Tomlinson A. 1998. Sport, politics and identities: Football cultures in comparative perspective. Teoksessa M. Roche (toim.) Sport, Popular Culture and Identity. Chelsea School Research Centre Edition. Volume 5. Aachen: Meyer & Meyer Verlag. 169–192.
- Suomen Jääkiekkoliitto 2014. Historia. Viitattu 20.1.2015. <http://www.finhockey.fi/info/historia/>.
- Suomen Palloliitto 1996. Toimintakertomus 1965. Viitattu 12.2.2015. http://www.urheilumuseo.fi/Portals/47/Arkistotiedostot/2742/2742_SUa_SPL_toimintakertomukset_1964-66_3.pdf.
- Suomen Palloliitto 2006. Miesten A-maajoukkue: pelaajat. Viitattu 13.1.2014. http://web.archive.org/web/20061209172254/http://www.palloliitto.fi/maajoukkueet/miesten_a-maajoukkue/pelaajat/.

- Suomen Palloliitto 2007. SPL100: Puheenjohtaja Hämmäläisen juhlapuhe Tampereella. Viitattu 18.3.2015. <http://www.palloliitto.fi/uutiset/suomen-palloliitto/spl100-puheenjohtaja-hamalaisen-juhlapuhe-tampereella>.
- Suomen Palloliitto 2011. Tampere United ry:lle ei sarjapaikkaa Veikkausliigaan 2012. Viitattu 20.1.2015. <http://www.palloliitto.fi/uutiset/tampere-united-rylle-ei-sarjapaikkaa-veikkausliigaan-2012>.
- Suomen Palloliitto 2012. Suomalaisen Jalkapallon Toimintastrategia 2013–2016. Viitattu 12.2.2015. http://www.palloliitto.fi/sites/default/files/liitteet/spl_toimintastrategia_2013_2016_web.pdf.
- Suomen Palloliitto 2014a. Jalkapallon harrastajamäärä lähestyy 120 000. Viitattu 4.11.2014. <http://www.palloliitto.fi/uutiset/suomen-palloliitto/jalkapallon-harrastajamaara-lahestyy-120-000>.
- Suomen Palloliitto 2014b. Vuosikertomus 2013. Viitattu 12.2.2015. www.palloliitto.fi/sites/default/files/liitteet/vuosikertomus_2013.pdf.
- Sänkiäho, R. & Simola, M. 1997. Kilpaurheilun keskittyneisyys. Jyväskylän yliopisto. Liikuntasuunnittelun laitos. Tutkimuksia N:o 17/1977.
- Tikander, V. 2007. Suomi maailmankartalla. Teoksessa Y. Lautela ja G. Wallen (toim.) Rakas jalkapallo. Sata vuotta suomalaista jalkapalloa. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Teos. 316–327.
- Turtiainen, S. 2014. Sveitsi hyväksyi EU-maahanmuuton rajoittamisen – tulos äärimmäisen täpärä. Helsingin Sanomat. Viitattu 9.2.2014. <http://www.hs.fi/ulkomaat/Sveitsin+maahanmuutto%C3%A4%C3%A4nestys+%C3%A4%C3%A4rimm%C3%A4isen+tasainen/a1391913263732?ref=hs-art-new-2>.
- UEFA 2014. Regulations of the UEFA Champions League 2012–15 Cycle. 2014/15 Season.
- Vehviläinen, H. 2008. Alussa oli mimmiliiga. Naisten jalkapalloilun muutos Suomessa vuosina 1971–2006. Liikuntatieteiden laitos. Liikuntasosiologian pro gradu -tutkielma.
- Vehviläinen, H. & Itkonen, H. 2009. Mimmiliigasta maailmalle. Tutkimus suomalaisen naisjalkapalloilun muutoksesta. Eura: Ilias Oy.
- Viipurin Reipas 1971. Viipurin Reipas 1891–1971. Lahti: Sanomalehti Osakeyhtiö.

- Wallén, G. 2007a. Mutkikas tie mestaruuksiin. Teoksessa Y. Lautela ja G. Wallén (toim.) Rakas jalkapallo. Sata vuotta suomalaista jalkapalloa. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Teos. 55–69.
- Wallén, G. 2007b. Jalkapallosuomi. Teoksessa Y. Lautela ja G. Wallén (toim.) Rakas jalkapallo. Sata vuotta suomalaista jalkapalloa. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Teos. 153–225.
- Wallén, G. 2007c. Ilonaiheita löytyy – täysosuma puuttuu. Teoksessa Y. Lautela ja G. Wallén (toim.) Rakas jalkapallo. Sata vuotta suomalaista jalkapalloa. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Teos. 81–103.
- Westergård, J. 1993. Urheiluseuran kasvatusvastuu. Teoksessa H. Itkonen ja A. Nevala (toim.) Urheiluseura. Juuret mullassa – tukka tuulessa. Jyväskylän yliopisto: Liikunnan sosiaalitieteiden laitos, Tutkimuksia No 58/1993.